

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

**МІЖНАРОДНА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
КРАЇН В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Монографія

Тернопіль
ТНЕУ
2019

УДК 339.137.2:333.922

Б 87

Рекомендовано

*Вченою радою Тернопільського
національного економічного університету
(протокол № 3 від 24 жовтня 2018 р.)*

Рецензенти:

Лепейко Тетяна Іванівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та бізнесу Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця;

Мельник Ольга Григорівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;

Кузнецова Інна Олексіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Одеського національного економічного університету

Брич В. Я., Охота В. І.

Б 87 Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: моногр. – Тернопіль : ТНЕУ, 2019. – 212 с.

У монографії розкриваються питання формування міжнародної конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації. Розглянуто теоретико-методичні засади міжнародної конкурентоспроможності, розкрито та проаналізовано сучасні тенденції в сфері міжнародної конкурентоспроможності. Значна увага приділена пріоритетам підвищення міжнародної конкурентоспроможності з огляду на регіональні проблеми.

Монографія призначена для науковців, викладачів, студентів економічних спеціальностей, практиків з даної проблематики.

УДК 339.137.2:333.922

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
------------	---

Розділ 1.

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	7
1.1. Теоретична концептуалізація глобалізації світової економіки....	7
1.2. Сутнісна характеристика міжнародної конкурентоспроможності країн.....	27
1.3. Інституційне забезпечення регулювання міжнародної конкуренції країн.....	46

Розділ 2.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	61
2.1. Глобалізаційні виміри міжнародної конкурентоспроможності країн.....	61
2.2. Інвестиційні аспекти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн.....	82
2.3. Формування міжнародної конкурентоспроможності національної економіки в умовах посилення зовнішньої конкуренції.....	102

Розділ 3.

**ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН**

В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	123
3.1. Удосконалення напрямів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національних економік.....	123
3.2. Моделі забезпечення міжнародної конкурентоспроможності економік країн на різних рівнях.....	139
3.3. Проблеми підвищення міжнародної конкурентоспроможності на мікрорівні.....	161
 ВИСНОВКИ.....	 175
 ЛІТЕРАТУРА.....	 181
 ДОДАТКИ.....	 191

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток світового господарства на початку ХХІ ст. базується на міжнародному і транснаціональному поділі праці, інтернаціоналізації виробництва й обігу. Однією з особливих ознак сучасного етапу є глобалізація, яка супроводжується лібералізацією зовнішньоекономічних відносин, підвищенням рівня міжнародної конкуренції країн, а отже – загостренням суперечок між країнами і застосуванням ними протекціоністських заходів. За таких обставин суттєво зростає увага з боку національних економік до питань рівноправного входження до світового господарства за рахунок оптимального використання переваг світогосподарського та міжнародного поділу праці.

Водночас, незважаючи на достатньо повне теоретико-методологічне підґрунтя дослідження вищезначених процесів, динамічний розвиток світового господарства зумовлює необхідність визначення напрямків підвищення міжнародної конкурентоспроможності націо-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

нальних економік з урахуванням сучасних виявів глобалізаційних зрушень. Саме тому ці питання набувають особливої актуальності.

Автори монографії ставили завдання з'ясування особливостей формування міжнародної конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації, розроблення теоретико-концептуальних підходів до її забезпечення і вироблення науково-практичних рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності України.

Структуру монографії формує широке коло питань, зокрема її зміст розкриває: теоретичні засади глобалізації світового господарства і концептуальні основи міжнародної конкурентоспроможності; інституційне регулювання міжнародної конкуренції країн в умовах глобалізації; тенденції формування міжнародної конкуренції країн; шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності національних економік; вектори забезпечення міжнародної конкурентоспроможності економіки України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1. Теоретична концептуалізація глобалізації світової економіки

Глобалізація є складним і багатоаспектним явищем, яке на сучасному етапі стало ключовою геополітичною й ідеологічною доктриною розвитку міжнародного суспільства у всіх сферах. З огляду на широкий міждисциплінарний масштаб цього феномену слід зазначити, що в наукових колах немає універсального визначення цього поняття як у загальному розрізі на рівні суспільних наук, так і в економічній сфері. Актуальність розробки концептуального методологічного підходу до розуміння глобалізації в економічній сфері (глобалізації світової економіки) пояснюється важливістю з огляду на багатомірність наслідків її впливу, які можуть мати як сприятливий характер подальшого прогресу світової економіки, так і непередбачувані варіанти розвитку подій.

Вивчення основних наукових підходів до трактування поняття сутності феномену глобалізації світової економіки дасть змогу виокремити основні погляди на склад змістових ознак цього процесу та визначити ключові концептуальні підходи до його розуміння.

По-перше, визначальною ознакою, яка трапляється у багатьох наукових працях, є феномен злиття (ринків, виробничих платформ, фінансових ресурсів і капіталу тощо). На цю змістову ознаку вказує американський вчений Т. Левітт, який вперше в 1983 р. ввів до наукового обігу термін «глобалізація». Відкриттям цього терміна він прагнув відобразити формування транснаціонального, планетарного рівня міжнародної економіки з властивими йому закономірностями [62, с. 199], розуміючи глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляли багатонаціональні корпорації [81, с. 21].

По-друге, інша не менш важлива змістова ознака світової економічної глобалізації – її мережевий характер та інформатизація економіки (суспільства). Зокрема, розглядати глобалізацію як стан світу, для якого характерні мережі взаємозалежності, що простягаються на трансконтинентальні відстані, пропонує Р. Кеохане. До складових частин цих мереж належать рух і вплив потоків капіталу й товарів, інформації та ідей, а також пов'язані з екологією біологічно ефективні субстанції [81, с. 22].

Так, М. Кастельс визначив глобалізацію як «нову капіталістичну економіку», основними характеристиками якої є інформація, знання й інформаційні технології як головні джерела зростання продуктивності та конкурентоспроможності. Вона організовується переважно через мережеву структуру менеджменту, виробництва і поділу, а не окремих фірм, як раніше [57, с. 13]. Згодом світова практика підтвердила, що розвиток інформаційної економіки став одним із каталізаторів процесів глобалізації.

Роль інформації – економічної, фінансової, політичної, науково-технічної й ін. – зростає з активізацією міжнародної економічної діяльності та розширенням світових ринків – товарних, фінансових, фондових, інтелектуальної власності, послуг й ін., для яких інформація є основою функціонування. Виникає не тільки швидко зростаючий світовий ринок інформаційних технологій, а й ринок міжнародної інформації, яка сама по собі стає цінним товаром, причому таким, який швидко втрачає актуальність і потребує постійного оновлення та поповнення [27, с. 14–15].

У наукових колах досі точаться дискусії щодо періодизації процесу глобалізації, але звичайно його початок вчені пов'язують з переходом індустріально розвинених країн у постіндустріальну фазу в результаті швидкого розвитку інформаційних технологій.

Об'єктивну основу глобалізації формують міжнародний поділ праці й інтернаціоналізація виробництва. Проте як якісно нове явище глобалізація охоплює процеси, що мають різні механізми дії, сфери і форми виявлення та наслідки. Ці процеси є взаємопов'язаними, взаємозалежними і створюють систему, до характерних рис якої належить домінування міжнародних відносин над національними, регіональними й внутрішньофірмовими [62, с. 200]. Інакше кажучи, відбувається швидкий розвиток наднаціональних структур у світовій економіці (про що йтиметься нижче), оскільки транснаціональний характер міжнародної економічної діяльності ускладнює, або взагалі робить неможливим автономне регулювання внутрішніх ринків.

По-третє, вищезначені змістові ознаки злиття ринків (капіталів, ресурсів тощо), мережевий характер економіки та інформатизація зумовили виникнення явищ взаємозалежності національних економік, поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій тощо. Відповідно, взаємозалежність на міждержавно-

му рівні, інтенсифікація міжнародних рухів капіталів, ресурсів, товарів (послуг), технологій та поглиблення інтернаціоналізації світового господарства також розглядаються в наукових колах як ключові змістові ознаки глобалізації світової економіки.

У сучасній науці глобалізацію розглядають: як чергову стадію розвитку процесу інтернаціоналізації всіх сфер суспільного життя: економічних, політичних, культурних тощо; як якісний перехід інтернаціоналізації суспільних відносин на вищий ступінь свого розвитку.

Зокрема, вітчизняні вчені також, досліджують глобалізацію як якісно новий етап взаємозалежності національних економік на основі поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій [32, с. 67]. Хоча найважливішою рисою глобалізації є зростання взаємозалежності країн, єдиного підходу до визначення глобалізації як феномену не сформовано через складність та суперечливість цього процесу.

На думку колективу вчених під керівництвом В. Тарасевича, глобалізація економіки – це різке прискорення інтернаціоналізації всіх сфер суспільного життя (економічного, соціального, політичного, духовного), більш високий ступінь відкритості національних економік, а отже, взаємний обмін інформацією, людьми, капіталом, товарами, послугами, культурними та духовними цінностями [62, с. 200].

Зокрема, А. О. Старостіна розуміє глобалізацію як процес розмивання кордонів національних економічних систем у результаті об'єктивних процесів ефективного відтворення капіталу в усіх його формах, що зумовлює інтенсифікацію взаємозв'язку, взаємопереплетення, зближення національних економік і формування світової економічної системи [29, с. 74].

Так, М. І. Дідківський розглядає глобалізацію: по-перше, як загально-планетарний процес інтернаціоналізації міжнародної економіки, логічний результат взаємодії національних економік, їхнього взаємного проникнення та переплетення; по-друге, як універсалізацію або гомогенізацію економічного життя, яке під впливом обміну товарами, факторами виробництва, знаннями і культурними здобутками дедалі більше тяжіє до єдиних стандартів, принципів та цінностей [27, с. 12].

Водночас, Є. Савельєв вважає, що глобалізація – категорія, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом і робочою силою, що виходить за межі державних кордонів та з 60-х рр. ХХ ст. набуває форм постійно й неухильно зростаючого міжнародного переплетення національних економік [30, с. 264].

У контексті вказаного третього підходу поділяємо позицію Д. Лук'яненка, який трактує глобалізацію як процес, що виводить міжнародну економіку на вищий рівень розвитку із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської життєдіяльності. Він містить політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технічні й інші складові [56, с. 97].

В межах цього підходу слід також звернути увагу на позицію В. В. Липової. Вона обґрунтовує, що глобалізація – це: по-перше, процес перетворення світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг, робочої сили та капіталу на основі подолання перепон між економіками різних країн; по-друге, якісно новий етап розвитку процесу інтернаціоналізації економічних, політичних, культурних, правових й інших аспектів суспільного життя, коли взаємозалежність національних соціумів досягла такого рівня, який зумовлює кардинальні зміни всього світового суспільства, перетворення його на єдиний суспільний організм [55, с. 237–238].

Зокрема, А. П. Голіков і П. А. Черномаз трактують глобалізацію як зростання ролі зовнішніх факторів (економічних, соціальних та

культурних) у відтворенні всіх країн-учасниць світових процесів, формування єдиного світового ринку без національних бар'єрів і створення єдиних юридичних умов [20, с. 69].

Водночас вчені визначають глобалізацію як сукупність таких процесів та явищ, як: транскордонні потоки товарів, послуг, капіталу, технологій, інформації й міждержавне переміщення людей; переважання орієнтації на світовий ринок у торгівлі, інвестуванні та інших трансакціях (на рівні фірм), територіальній й інституціональній інтеграції ринків [64, с. 400].

При розгляді третього підходу варто зробити акцент на визначенні В. Є. Новицького. Він доводить, що глобалізація – це процес поступового утворення універсального світового середовища ринкової діяльності в результаті зниження та скасування країнами тарифних і нетарифних регуляторів зовнішньої торгівлі, лібералізації руху факторів виробництва й розвитку транснаціональних господарських структур [70, с. 639].

Заслуговує на увагу також підхід українських економістів С. Мочерного, С. Ларіної, О. Устенка та С. Юрія. Вони стверджують, що глобалізація є процесом діалектичної взаємодії на рівні глобальних та національних суспільних процесів, у межах якого відбувається поступальне скорочення національних засад суспільних відносин і здійснюється їхнє поступове підпорядкування на рівні системи глобальних відносин, а також законів та закономірностей такої взаємодії, цілісність якої забезпечено на рівні національних структур [66]. Такий підхід враховує одну з ключових вищеозначених ознак глобалізації – зростання взаємозалежності країн.

По-четверте, в наукових працях вказується на ще одну важливу змістову ознаку світової глобалізації, а саме на посилення глобальної конкуренції й нерівномірність економічного розвитку.

Так, Л. Лабезник розглядає глобалізацію як складний процес формування цілісної системи сучасного світового господарства на основі транснаціонального поділу праці, для якого характерними є посилення глобальної конкуренції та нерівномірність економічного розвитку [54, с. 95].

По-п'яте, потрібно виділити таку важливу змістову ознаку, яка характеризує явище світової глобалізації, як ефект синергії від злиття і взаємодії ринків, виробництв та національних економік.

Зокрема, цю ознаку враховує у своєму трактуванні означеного процесу українська дослідниця Ю. Самойлик [76, с. 238–239]. Вона стверджує, що глобалізація економіки – це закономірний процес поглиблення взаємозв'язків між національними економіками країн світу з метою досягнення синергетичних ефектів у процесі безперервного зростання попиту на основі комплексного підходу до використання фінансово-економічних ресурсів, капіталів, виробництва, продажу послуг (продукції) для забезпечення балансу соціально-економічної, екологічної й енергетичної систем.

Таким чином, змістовими ознаками глобалізації світової економіки можемо вважати такі: феномен злиття (ринків, виробничих платформ, фінансових ресурсів і капіталу тощо); мережевий характер та інформатизація економіки (суспільства); взаємозалежність на міждержавному рівні, інтенсифікація міжнародних рухів капіталів, ресурсів, товарів (послуг), технологій, поглиблення інтернаціоналізації світового господарства; посилення глобальної конкуренції й нерівномірність економічного розвитку; ефект синергії від злиття і взаємодії ринків, виробництв та національних економік.

Враховуючи вищеозначені підходи у тому числі основні змістовні ознаки, виділені в них, ми сформуваємо універсальне трактування сутності цього поняття. Вважаємо, що глобалізація світової економіки – це об'єктивний процес розвитку міжнародної економічної сис-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

теми, який відбувається в умовах масштабного розвитку інформатизації й мережевого характеру економічних відносин, зумовлює формування процесів злиття ринків, виробничих платформ, фінансових ресурсів та капіталу тощо, взаємозалежності національних економік на міждержавному рівні, інтенсифікації міжнародних рухів капіталів, ресурсів, товарів (послуг), технологій, поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, посилення нерівномірності економічного розвитку і глобальної конкуренції та впливає на виникнення синергетичного ефекту від взаємодій і злиття національних господарчих систем. Подане вище визначення характеризує стан глобалізації світової економіки на сучасному етапі розвитку, його формування показано із застосуванням методу системного підходу до оцінювання наукових трактувань і поглядів на цю проблему.

Важливим аспектом розуміння глобалізації як умови розвитку досліджуваної в роботі міжнародної конкурентоспроможності є вивчення основних етапів розвитку означеного явища. Періодизацію становлення глобалізації світової економіки досліджували різні вчені, а історіографія її розвитку буде продовжувати розширюватись з огляду на динамічні економічні процеси на міжнародному ринку. Вивчення наукових підходів до здійснення історіографії основних етапів розвитку глобалізації світової економіки [4; 21; 76; 99; 103] дало змогу виділити п'ять етапів становлення цього процесу (рис. 1.1.1). На основі аналізу даних рис. 1.1.1 можемо стверджувати, що становлення економічної глобалізації охоплює п'ять основних хвиль (етапів) та характеристики нинішнього її стану стають підтвердженням пріоритетності визначених вище сутнісних ознак сучасного стану цього явища.

Основу теорій і концепцій глобалізації становлять так звані альтернативні теорії міжнародної торгівлі, які розвивають класичні теорії міжнародної торгівлі (меркантилістську теорію, теорії абсолютних

та порівняльних переваг, теорію співвідношення факторів виробництва, парадокс Леонт'єва й ін.). Як слушно зауважують дослідники [8], на нинішньому етапі розвитку теорії неокласичної школи традиційні теорії міжнародної торгівлі успішно співіснують з новими альтернативними і неотехнологічними теоріями. Дослідження показують, що до цих теорій належать: теорія специфічних факторів виробництва; теорія впливу міжнародної торгівлі на доходи; теорія ефекту масштабу; модель міжнародної торгівлі на основі розбіжностей у смаках та вподобаннях; сучасні концепції глобалізаційного розвитку.

Вивчивши наукові матеріали [89], можемо констатувати, що теорія специфічних факторів виробництва (Самуельсона – Джонса) стверджує: фактори, які є специфічними для експортного сектору, розвиваються (їхній обсяг збільшується), а фактори, які є специфічними для сектору, що конкурує з імпортом, зменшуються, тобто доходи власників фактора, специфічного для експортних галузей, збільшуються, а доходи власників фактора, специфічного для галузей, які конкурують з імпортом, зменшуються.

Припущеннями теорії специфічних факторів виробництва є такі: розглядаються три фактори виробництва (праця, земля, капітал); один фактор (праця) мобільний усередині країни; два фактори специфічні для виробництва відповідних двох товарів; забезпеченість країни факторами виробництва є різною; обсяг імпорту країни обмежений доходами від експорту.

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

1-ша хвиля (етап) розвитку глобалізації світової економіки	
↓	
Етап розвитку американського і азійського континентів до епохи промислової революції (XV–XVII ст.)	Процеси освоєння нових континентів сприяли поглибленню зв'язків між різними країнами та побудові логістичних шляхів. Економіка перестає бути закритою, закладаються перші основи міжнародного поділу праці, формується основа для створення єдиного економічного простору і світового ринку. Розвиток інтернаціоналізації господарського життя впливає на тенденції створення єдиного всесвітнього господарства.
2-га хвиля (етап) розвитку глобалізації світової економіки	
↓	
Етап формування в Європі Вестфальського миру (із середини XVII ст. до початку XX ст.)	Підписання Вестфальської угоди в 1648 р. забезпечило встановлення чітких меж держав, їхнього суверенітету та міжнародних прав. Взаємовідносини між державами розвиваються на основі принципів конкуренції, процеси індустріалізації прискорюються, з'являються світові лідери транснаціонального характеру. Міжнародний розвиток транспорту сприяє збільшенню відстаней перевезення і збуту товарів, зростає міжнародний товарно-грошовий обмін.
3-тя хвиля (етап) розвитку глобалізації світової економіки	
↓	
Етап переділу світу, пов'язаний з Першою та Другою світовими війнами (з 1914 р. по 1945 р.)	Призупинення активізації глобалізаційних процесів відбулося під впливом Першої та Другої світових війн. У 1944 р. на Бреттон-Вудській конференції здійснилося прийняття нових умов для подальшого розвитку глобалізаційних процесів, у 1947 р. в м. Женеві прийняли Генеральну угоду з тарифів та торгівлі (ГАТТ), яку підтримали 23 держави – світові лідери. Спостерігається лідерство кількох країн, які контролюють світовий ринок, посилюється незгода невеликих країн щодо виникнення міжнародних монополій.

4-та хвиля (етап) розвитку глобалізації світової економіки	
↓	
<p>Розпад тоталітарних держав (СРСР, Югославії, Чехо-Словаччини), виникнення міждержавних наднаціональних інститутів і об'єднань (СНД, Європейського Союзу на основі Маастрихтського договору, Світової організації торгівлі (СОТ) (в 1995 р.), об'єднань країн G (G7, яке трансформується в G8, G33, яке трансформується в G22)</p>	<p>Створення ЄС дало поштовх для розвитку спільного європейського ринку. Створення СОТ вплинуло на процес лібералізації кордонів. СОТ стала регулятором світового ринку, на якому почали діяти певні правила, обмеження, квоти, протекціоністські заходи щодо національних виробників тощо. Взаємодія країн і континентів забезпечується активізацією ТНК, які посилюють власну присутність у світі. Захист інтелектуальної власності є регулятором економічно-правової дії на глобальному рівні. Збільшуються масштаби світової інтеграції та кооперації бізнесу. Через появу нових світових економічних гігантів, які функціонують у певних регіонах світу, виникає явище поляризації світу (підвищується рівень бідності деяких країн, зростає добробут в інших високотехнологічних державах). Почалося введення євро як європейської валюти з 1999 р.</p>
5-та хвиля (етап) розвитку глобалізації світової економіки	
↓	
<p>Масштабне введення в обіг євро як загальноєвропейської валюти, впровадження альтернативної енергетики, продовження створення нових структур та розширення наднаціональних структур (Митного союзу, ЄврАзЕС, СОТ)</p>	<p>Масштабне впровадження євро сприяло глобалізації ринку капіталу на рівні ЄС. Відбулося створення таких нових наднаціональних структур, як Митний союз і ЄврАзЕС. З'явилися перспективні учасники ЄС (підписання угоди про асоціацію з Україною, Грузією, Молдовою). Оголошення про початок Четвертої промислової революції в 2016 р. прозвучало під час Всесвітнього економічного форуму.</p>

Складено за матеріалами [4; 21; 76; 99; 103].

**Рис. 1.1.1. Історіографія основних етапів розвитку
глобалізації світової економіки**

Різна забезпеченість країни факторами виробництва приводить до утворення різниці у відносній пропозиції й відносних цінах на товари, що, відповідно, зумовлює виникнення міжнародної торгівлі.

У моделі специфічних факторів виробництва такий мобільний фактор виробництва, як праця, може мігрувати з однієї галузі до іншої. Специфічні фактори використовуються залежно від можливостей виробничих структур з урахуванням обсягів специфічного і мобільного факторів.

Що стосується міжнародної торгівлі, то чим більше той чи інший фактор є спеціалізованим на виробництві експортної продукції, тим він має більший вигравш у результаті зовнішньої торгівлі. Показник ступеня експортної (чи імпоротної) спеціалізації фактора залежить прямо пропорційно від різниці частки доходу фактора у вартості експорту та у вартості продукції, що конкурує з імпортом, і обернено пропорційно від частки доходу оцінюваного фактора у національному доході.

Вивчення наукових джерел [89] показує, що, відповідно до теорії впливу міжнародної торгівлі на доходи, розвиток факторів виробництва є наслідком зростання відносної ціни товару, у виробництві якого використовується цей фактор. Зменшення обсягу фактора є наслідком зниження відносної ціни товару, у виробництві якого використовується цей фактор.

У межах цієї теорії теорема Столпера–Самуельсона стверджує, що зростання відносної ціни певного товару зумовлює збільшення ціни фактора, що використовується у виробництві цього товару більш інтенсивно, та зменшення ціни фактора, що використовується у виробництві цього товару менш інтенсивно. Інакше кажучи, зі збільшенням відносної ціни товару для його виробництва будуть використовуватись більш неінтенсивний і менш інтенсивний фактори. Міжнародна торгівля таким чином компенсує нестачу пропозиції факторів,

оскільки кожна країна експортуватиме послуги надлишкового фактора (він зумовлює підвищення попиту на нього), а імпортувати – послуги дефіцитного фактора (він призводить до зниження попиту).

Інша теорема в межах теорії впливу міжнародної торгівлі на доходи – теорема Рибчинського – стверджує, що якщо відносні ціни на товар залишаються сталими й обидва товари продовжують вироблятися, то збільшення пропозиції певного фактора зумовлює збільшення випуску того товару, який використовує цей фактор більш інтенсивно, та зменшення випуску того товару, який використовує цей фактор менш інтенсивно. Теорема встановлює зв'язок між змінами у забезпеченні країн факторами виробництва і змінами у виробництві двох товарів за умови, що ціни на товари залишаються сталими [15, с. 48–50].

Відповідно до теорії ефекту масштабу [89], цей ефект спостерігається тоді, коли зростання витрат факторів на одиницю приводить до зростання виробництва понад одиницю. Це досягається шляхом підвищення продуктивності праці за рахунок більш детальної спеціалізації або шляхом застосування більш специфічного й ефективного устаткування. Ефект масштабу також спостерігається при використанні певної технології та організації виробництва, за якої довгострокові середні витрати скорочуються при збільшенні обсягів виробництва продукції, тобто виникає економія, зумовлена умовами масового виробництва.

Слід зазначити, що ефектом масштабу можна пояснити торгівлю між країнами з майже ідентичним забезпеченням факторами виробництва і торгівлю технологічно близькою й однорідною продукцією. В межах теми дослідження важливо поділити ефект масштабу на зовнішній (він приводить до досконалої конкуренції) та внутрішній (він приводить до недосконалої конкуренції). Зовнішній ефект масштабу (зниження витрат на одиницю товару в межах підприємства за раху-

нок збільшення масштабів виробництва у галузі загалом) приводить до зростання кількості підприємств, що виробляють тотожний товар. При цьому розмір кожного з них залишається незмінним. Досконала конкуренція виникає внаслідок того, що експортери мають можливість продавати товари за поточними цінами, на які вони не здійснюють впливу. Внутрішній ефект масштабу (зниження витрат на одиницю товару в межах підприємства за рахунок збільшення масштабів його виробництва) приводить до того, що кількість підприємств, що виробляють цей товар, зменшується, а це у більшості випадків приводить до виникнення недосконалої конкуренції, за якої виробники мають можливість впливати на ціну товару і таким чином забезпечувати зростання обсягів продажу за рахунок зниження ціни.

У результаті порушення досконалої конкуренції змінюється структура ринків, які набувають вигляду олігополістичних з перевагою міжгалузевої торгівлі однорідними продуктами або стають ринками монополістичної конкуренції з розвинутою внутрішньогалузевою торгівлею. У цьому разі міжнародна торгівля концентрується у великих транснаціональних компаніях (ТНК), які є, з одного боку, виявами глобалізації, а з іншого – її рушійними силами [15, с. 50–51].

Згідно з теоретичними матеріалами [49], у межах положень моделі міжнародної торгівлі на основі розбіжностей у смаках та вподобаннях за умови відсутності порівняльних переваг торгівля між країнами здійснюватиметься на основі розбіжностей у смаках і вподобаннях споживачів, у результаті чого навіть якщо умови пропозиції товарів в обох країнах будуть однакові, то попит у будь-якому разі буде різним. Це відбуватиметься в результаті дії внутрішніх (історичні фактори розвитку території, мовні особливості, релігія, рівень освіти, ставлення до роботи й дозвілля, сімейні цінності, рівень соціального розвитку тощо) та зовнішніх (ступінь впливу міжнародної торгівлі, імпорт культурних надбань, інтеграційні процеси, глобалізація) факторів.

Потрібно зауважити, що до числа найбільш відомих концепцій глобалізаційного розвитку можна зарахувати теорію Я. Тінбергена, розробки Д. Медоуза, Д. Форрестера, Б. Баді, К. Оме, Дж. Даннінга й ін., які детально висвітлено в науковій літературі, а також теорію постіндустріального суспільства, теорію інформаційного суспільства і концепцію нової економіки.

Слід вказати, що теорія постіндустріального суспільства базується на методологічних принципах ХІХ ст., що визначили ознаки індустріальної цивілізації, які взято за основу періодизації соціального розвитку, й особливості технологічної організації виробництва, обміну та розподілу суспільного продукту. Особливе місце у цій теорії займають положення, запозичені з економічних, соціальних і політологічних концепцій ХХ ст.: трисекторна модель суспільного виробництва (1940–50-ті рр.), відповідно до якої відбувається розмежування національної економіки на первинний (сільське господарство та видобувні галузі), вторинний (обробна промисловість) і третинний (сфера послуг) сектори; виділення стадій економічного зростання (1950–60-ті рр.); уявлення про можливість формування «єдиного індустріального суспільства» (1960-ті рр.); деякі положення теорії конвергенції [57, с. 26–27].

Переважна більшість дослідників виділяла як головні ознаки постіндустріального суспільства: радикальне прискорення технічного прогресу, зниження ролі матеріального виробництва, розвиток сектору послуг й інформації, зміну мотивів та характеру людської діяльності, появу нового типу ресурсів – інформаційного – й істотну модифікацію всієї соціальної структури на основі інформатизації.

Теорія інформаційного суспільства (Ф. Махлуп, Т. Умесао, І. Масуда та ін.) істотно збагатила уявлення про сучасний етап суспільного прогресу. Найбільше значення, за оцінками різних вчених, має проведений в її межах аналіз ролі інформації у розвитку країн Заходу,

результатом якого стало трактування інформації як специфічного ресурсу, що не володіє більшістю характеристик, властивих традиційним факторам виробництва. Провідним є положення про те, що поширення інформації тотожне до її самозростання, що заперечує застосування до цього феномену поняття рідкості, а споживання інформації не зумовлює її вичерпності як виробничого ресурсу. Водночас теорія інформаційного суспільства має розглядатись як складова частина постіндустріальної теорії, оскільки деякі її тези поглиблюють існуючі уявлення про розвиток економічних форм у контексті постіндустріальної методології [57, с. 31].

Необхідно наголосити, що концепція «нової економіки» поєднує вищезазначені теорії й визначає, що передумовами переходу до нової економіки стали такі фактори: лібералізація ринків, посилення мобільності капіталу, глобалізація ринків і формування цифрового простору як єдиної комунікаційної мережі. Феномен «нової економіки» пов'язаний, з одного боку, зі стиранням меж та бар'єрів для вступу в галузь суто технічного характеру, а з іншого – з виникненням інформаційних монополій («Майкрософт» й ін.). До того ж відбувається переміщення уваги від управління відчутними активами до управління нематеріальними активами, основу яких становлять інтелектуальні ресурси та інтелектуальна власність.

Щодо сучасних парадигм глобалістики, яка як новітня наука інтегрує творчі зусилля представників багатьох традиційних наук і таким чином нівелює й універсалізує різні підходи до дослідження сутності глобальних проблем розвитку, виділяють такі наукові школи: концепція «межі зростання»; концепція «сталого розвитку»; школа універсального еволюціонізму; школа глобальної екології; школа мітозу біосфер; школа світ-системного аналізу [56, с. 90–94; 17].

Як показують наукові джерела [68], засновником концепції «межі зростання» є А. Печчеї та інші керівники ТНК, які утворили «Римсь-

кий клуб». Вони зіткнулись зі спільними труднощами при реалізації корпоративних проєктів і програм та визначили, що глибинною першопричиною таких труднощів можуть бути глобальні системні ефекти. Автори цієї концепції висунули гіпотезу про дисфункціональність глобальної системи, у процесі перевірки якої на основі моделювання процесів світової економічної динаміки з використанням п'яти змінних (населення, капіталовкладення, використання невідновлюваних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і виробництво продовольства) вони зробили висновок, що при збереженні існуючих тенденцій та характеристик його зростання межі виявляється не стільки в ресурсних обмеженнях, скільки у внутрішніх обмеженнях людства.

Аналіз теоретичних матеріалів свідчить, що концепцію «сталого розвитку» започаткував Л. Браун (США) [68]. Погоджуючись з твердженням про існування планетарних меж економічного зростання, представники цієї наукової школи наголошують на неефективності традиційного людського суспільства через надмірне демографічне зростання: людство споживає значно більше ресурсів, ніж дозволяють закони стабільного функціонування глобальних екосистем. Вищу мету програми сталого розвитку її прибічники вбачають у пошуку нових шляхів, які б й забезпечили прогрес людства не тільки в елітарних (найбільш розвинутих) регіонах і на короткий проміжок часу, а на всьому глобальному просторі та на довгострокову перспективу з поєднанням економічних й екологічних інтересів у процесі глобального розвитку.

Оцінювання положень і надання характеристик інших глобалізаційних теорій, розглянутих у сучасних наукових дослідженнях [68; 93], дають змогу стверджувати, що:

– засновником школи універсального еволюціонізму в глобалістиці є В. Мойсєєв. Він, розвиваючи вчення В. Вернадського про ноо-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

сферу, обґрунтовував, що глобальну природу слід розглядати як самоорганізовану систему, реакцію якої на процеси глобального розвитку необхідно враховувати через невідворотність її впливу;

– школа глобальної екології (теорія глобальних рішень та компромісів) доводить можливість світових угод, що об'єднують зусилля і ресурси суверенних держав для вирішення планетарних завдань з метою досягнення стабільних та ефективних компромісів;

– школа мітозу біосфер не має безпосереднього відношення до глобалістики, але вона є важливою у процесі забезпечення раціональної взаємодії людства з навколишнім середовищем – гармонічного синтезу біосфери і техносфери. В межах цієї школи сформувалась концепція контрольованого глобального розвитку Д. Гвішиані, яка перехід до інформаційного суспільства визначає як генеральний шлях вирішення глобальних проблем;

– школа світ-системного аналізу (І. Валерстайн) досліджує капіталістичну світ-систему як першу історичну форму глобальної системи, яка невинно розвивається у взаємодії світового ядра, напівпериферії й периферії та яка має циклічний характер розвитку (М. Кондратьєв). Парадигма світ-системного аналізу тяжіє до концепції «глобальної соціалізації» розвитку, сформульованої у 1994 р. Міжнародною соціологічною асоціацією.

Глобалізація світової економіки впливає на потребу підвищення конкурентоспроможності національних ринків, товарів і послуг. Відповідно, глобалізаційні процеси зумовлюють появу якісно нових функцій держави. За твердженням В. В. Гриневич, до них належать такі:

1.) визначення та реалізація стратегічних національних інтересів, формування національної моделі соціально-економічного розвитку, здатної забезпечити органічне входження економіки країни у транснаціональні відтворювальні цикли. Як наголошує Дж. Стігліц, глобалізація дала найбільші вигоди тим країнам, які усвідомили важливу

роль держави в соціально-економічному розвитку на противагу покладанню на само-регульований ринок;

2.) сприяння інституційним змінам, спрямованим на утвердження загальноцивілізаційних засад соціально орієнтованого ринкового устрою. Йдеться про надання поштовху виникненню і розвитку інституцій, які надалі будуть підпорядковуватись еволюційному закону їхнього конкурентного відбору. За цих обставин процес інституційної зміни ініціюється на макрорівні, набуває революційного характеру та ускладнюється внаслідок загострення проблем сумісності нововведених формальних інституцій з успадкованою структурою економіки, неформальними обмеженнями та ін. [73, с. 316–317];

3.) зміцнення національної конкурентоспроможності, стимулювання інноваційного розвитку. Вирішення цього завдання є можливим на основі «виросування» національних підприємств, конкурентоспроможних на світовому ринку, і відстоювання інтересів національних виробників на міжнародних ринках;

4.) створення умов для залучення іноземних інвестицій на основі привабливого інвестиційного клімату, стабільного законодавства, чітко визначених прав власності, виваженої податкової та стійкої фінансової систем, місткого споживчого ринку, стабільно зростаючих доходів населення та підготовки кваліфікованих кадрів;

5.) забезпечення економічної безпеки, запобігання фінансовим спекуляціям, контроль за ключовими ресурсами і галузями економіки з метою протидії негативним виявам глобалізації, боротьби з бідністю та захисту від міжнародної злочинності [23, с. 286–287].

Таким чином, як слушно зауважують дослідники, за умов глобалізації держава повинна утримувати баланс між ступенем відкритості національного ринку й економіки та їхньою здатністю продукувати конкурентний інноваційний продукт [18, с. 314]. Глобалізаційні зміни й активна участь у них певних країн забезпечують останнім зростан-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

ня рівня міжнародної конкурентоспроможності, широкі можливості та перспективи подальшого розвитку і ймовірність отримання лідерських позицій у межах наднаціональних утворень (наприклад, в ЄС). При цьому інші країни, які з різних причин ведуть антиглобалістську політику або не можуть увійти до певних міждержавних об'єднань, можуть не мати змоги створити конкурентний економічний продукт, здатний розвивати їхні національні економіки. Це, відповідно, є загрозовою перспективою подальшого розвитку глобалізаційних змін на міжнародній арені. Дослідження теоретичних положень наукових концепцій та підходів свідчить про прямий вплив глобалізації на трансформації рівня міжнародної конкурентоспроможності країн, основні засади формування якого будуть досліджені в цій роботі.

1.2. Сутнісна характеристика міжнародної конкурентоспроможності країн

На сучасному етапі розвитку питання підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності країн стає одним з пріоритетних у сфері державного економічного регулювання. Означене явище значною мірою пов'язане з різким географічним розширенням інтеграційних процесів, зростанням відкритості національних ринків, випереджальними темпами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють прискоренню глобального руху фінансових та інформаційних потоків, й ін. В результаті цього відбувається посилення міжнародної конкуренції, змінюється положення окремих держав, здійснюється зміна країн-лідерів. При цьому в умовах зростання міжнародної конкуренції країн трансформується і стає більш комплексною концепція конкурентоспроможності. На нинішньому етапі глобалізації міжнародна конкурентоспроможність країн є показником стану та перспектив розвитку їхніх господарських систем, визначає характер участі в міжнародному поділі праці та стає гарантом політичної й економічної стабільності під дією впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Конкурентоспроможність економіки, методи її виміру та визначення зв'язку з динамікою зростання на різних етапах економічного циклу перебувають у центрі уваги економістів та керівників різних рівнів, оскільки залежно від якості тих чи інших оцінок і ступеня їхньої відповідності реальній економічній ситуації визначається ґрунтовність стратегічних рішень на макро- та мікрорівнях [60, с. 44].

Найбільш значними досягненнями в дослідженні теорії конкурентних переваг на макро-, мезо- і мікрорівні характеризуються наукові праці М. Портера, А. Ругмана, Дж. Даннінга, які, по-перше, на акаде-

мічному рівні подають бачення ролі й місця національного середовища у розвитку країн з відкритою економікою; по-друге, значно розширюють поле аналізу процесу інтернаціоналізації, що зумовлено врахуванням мікро- та макромотивацій міжнародної економічної діяльності в їхньому взаємозв'язку; по-третє, беруть до уваги орієнтацію на досягнення і підтримання стабільної конкурентоспроможності національних економік [89, с. 9–10].

Звичайно поняття конкурентоспроможності використовується щодо суб'єктів господарювання, а також щодо продукції, яка виробляється суб'єктами господарювання, – товарів та послуг. При цьому поняття конкурентоспроможності продукції розглядається як підсистема конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Питання конкурентоспроможності досліджували також відомі українські вчені: О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, В. Геєць, Д. Лукьяненко, Ю. Макогон, В. Новицький, Ю. Пахомов, В. Рокоча, А. Філіпенко, О. Шников й ін.

На основі існуючих підходів до визначення поняття «конкурентоспроможність» О. А. Швиданенко розробив генезис відповідних визначень (додаток А). Слід зауважити, що при розробці цього генезису він враховував погляди М. Портера, який розглядає конкурентоспроможність країни через міжнародну результативність національних фірм і обґрунтовує, що конкурентоспроможність товару практично неможливо відокремити від конкурентоспроможності галузі (підприємства) та від конкурентоспроможності національної економіки, оскільки всі вони логічно і структуровано пов'язані та можуть вивчатись лише на основі виявлення конкурентних переваг [72, с. 44–57].

Деякі вчені (Р. Райх, П. Кругман, М. Портер) схиляються до того, що термін «конкурентоспроможність» потрібно використовувати лише щодо певної фірми або галузі, оскільки країна не може бути конкурентоспроможною в усіх галузях. Однак не варто повністю відмов-

лятись від поняття національної конкурентоспроможності, оскільки на національному рівні створюється середовище, яке має позитивний вплив на розвиток конкурентоспроможності на рівні компанії й на рівні галузі. Загалом міжнародна конкурентоспроможність стосується здатності країни збільшувати свою частку як на внутрішньому, так і на світовому ринку [63, с. 340–341].

Відмінність визначень конкурентоспроможності зумовлена такими обставинами:

- продовжується розвиток первинного та похідних понять конкурентоспроможності; часто внесені уточнення спричиняють виникнення певних понятійних суперечностей;

- економічна думка еволюціонує у напрямі більш повного, точного й сучасного відображення сутності конкурентоспроможності, що призводить до виникнення «дочірніх» підходів, які можуть перебирати на себе функції «материнського»;

- конкурентоспроможність є інтегрованою характеристикою, результатом впливу багатьох факторів. Відповідно, різні дослідники, залежно від цілей і можливостей дослідження, намагаються визначити її через найбільшактуальні, на їхню думку, на певний момент фактори формування та розвитку конкурентоспроможності;

- конкурентоспроможністю характеризуються об'єкти різних рівнів економіки, всі суб'єкти й об'єкти глобального економічного простору: від мікрорівня – товару (послуги) – до наднаціонального – людства, світу загалом. Відповідно, визначаючи конкурентоспроможність різних рівнів, вчені роблять спробу відокремити особливі, найбільшвпливові саме для цього об'єкта фактори [96, с. 77–78].

На основі аналізу різних підходів до визначення поняття конкурентоспроможності пропонуємо розуміти конкурентоспроможність як здатність за рівних вихідних умов отримувати кращі результати порівняно з конкурентами за рахунок створення і використання наяв-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

них конкурентних переваг за умови дотримання вимог законодавчих й інших нормативних актів, що регулюють господарсько-виробничі відносини у масштабі національної та (або) світової економіки.

Дослідження наукових праць свідчить, що центральне місце в напрямку вивчення сутності й характеру міжнародної конкурентоспроможності займає теорія М. Портера, який спробував пояснити конкурентоспроможність країни у вигляді системи з чотирьох детермінант [72]. Безпосередньо ця теорія є основою при складанні рейтингів конкурентоспроможності країн провідними інститутами, серед яких Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD) і Всесвітній економічний форум (WEF). Розглянемо більш детально погляди М. Портера як апологета економічної науки щодо дослідження феномену конкурентоспроможності.

Для оцінювання міжнародної конкурентоспроможності економіки країни цей науковець обґрунтовує доцільність використання поняття «національного ромба» переваг, за допомогою якого аналізується вплив різних факторів, що діють на конкурентоспроможність національної економіки. До них належать:

- фактори та умови виробництва – праця (робоча сила), земля (рівень забезпечення природними ресурсами, якість інфраструктури), капітал (рівень фінансової забезпеченості, доступність фінансування);
- характер попиту на внутрішньому ринку країни – попит розглядається не лише за обсягом і структурою, а й за якісними ознаками: зрілістю споживача, його кваліфікованістю, інформованістю, вимогливістю;
- споріднені та підтримуючі галузі – галузі-виробники сировини і матеріалів та галузі-конкуренти, що виробляють товари-замінники, взаємодія яких утворює синергетичний ефект і забезпечує підґрунтя для опрацювання загальної узгодженої стратегії на ринку;

– стратегія фірм, їхня структура й суперництво – залежать від регуляторних (макроекономічного середовища) та інституційних умов у державі (рис. 1.2.1).

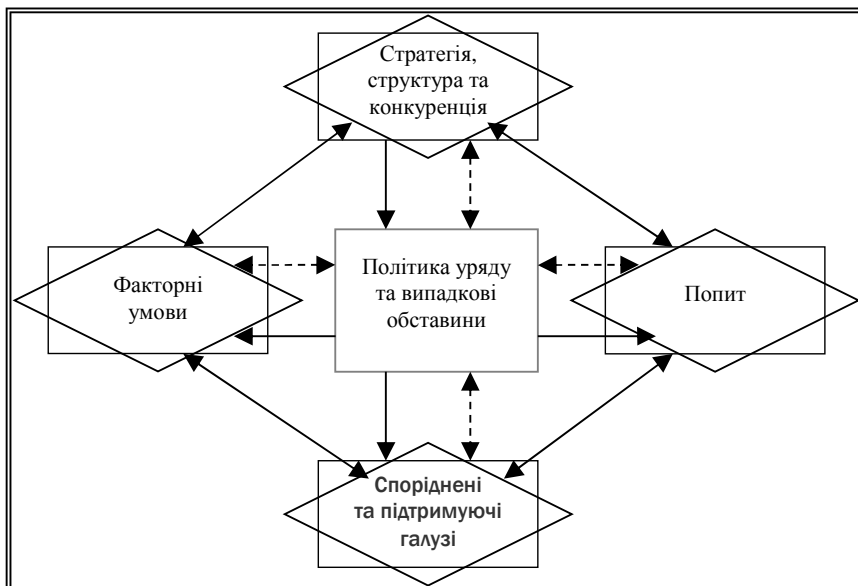

Рис. 1.2.1. Детермінанти конкурентоспроможності (система «Даймонду») [63, с. 349]

За цих умов конкурентоспроможність підприємства як основу конкурентоспроможності національної економіки визначають такі зовнішні фактори:

- ступінь суперництва між існуючими конкурентами;
- загроза появи нових конкурентів;
- вплив постачальників й їхня здатність торгуватись;
- вплив покупців та їхня здатність торгуватись;
- загроза появи товарів-замінників.

Такі фактори впливають на: ціни, що формуються підприємством, припустимі втрати, які вони можуть здійснювати; розміри капіталовкладень, необхідних для підтримання конкурентоспроможності.

Сукупність конкурентоспроможних підприємств визначає конкурентоспроможність галузі й у підсумку – конкурентоспроможність національної економіки.

Так, М. Портер виокремлює дві загальні форми конкурентних переваг підприємств, серед яких:

– цінова перевага – фірма перемагає в конкурентній боротьбі за рахунок продажу товару аналогічних споживчих якостей за нижчою ціною, яку можливо встановити в результаті менших виробничих витрат порівняно з конкурентами;

– нецінова перевага – фірма перемагає в конкурентній боротьбі за рахунок продажу товару з унікальними споживчими властивостями, додатковими якостями, супутніми послугами та ін.

На основі виокремлення форм конкурентних переваг підприємств цей дослідник визначив чотири базові стратегії фірм на ринку (табл 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Стратегії конкурентоспроможності підприємств

[59, с. 240]

Сфера конкуренції	Конкурентна перевага	
	цінова перевага	нецінова перевага
Широка мета	Лідерство за рахунок економії на витратах	Диференціація виробництва товарів
Вузька мета	Зосередженість на витратах	Диференціація, сфокусована на вузькому асортименті товарів

Крім цього, серед найважливіших конкурентних переваг, характерних для сучасного етапу розвитку світової економіки, виділяють потужність і масштаби виробництва, його гнучкість, володіння інно-

ваціями та специфічність ринкової ніші, яку займає підприємство [24, с. 207].

В окремих працях виділяються: регіональні аспекти конкурентоспроможності з використанням показників валового регіонального продукту (валової доданої вартості) у розрахунку на одну особу, відпрацьований час, сприятливість до залучення інвестицій, використання інновацій та ін. [1, с. 44–48]; територіальні аспекти конкурентоспроможності (табл. 1.2.2).

Таблиця 1.2.2

**Взаємозв'язок масштабів ринку
та рівня конкурентоспроможності фірм**

[59, с. 241]

Масштаб ринку	Рівень конкурентоспроможності
Регіональний ринок (у межах області, групи областей)	Регіональна конкурентоспроможність
Внутрішній ринок країни (у межах її території)	Внутрішня конкурентоспроможність (у межах країни)
Зовнішній ринок (поза межами країни)	Зовнішня (світова) конкурентоспроможність

При цьому співвідношення різних типів конкурентоспроможності фірм залежно від масштабів ринку, показано у таблиці (табл. 1.2.3).

Варто зазначити, що диференціація різних сфер діяльності з виробництва продукції в межах потужних багатогалузевих компаній значно послабила конкуренцію в її традиційних формах. За сучасних умов перестала бути актуальною індивідуалізація конкуренції; їй на зміну прийшло співробітництво, яке сприяє об'єднанню зусиль і ресурсів для вдосконалення виробництва виробів та виходу на нові ринки. Тому найкращий спосіб конкуренції – співробітництво в різних формах (угоди, домовленості), у т. ч. через створення спільних підприємств, стратегічних альянсів і т. ін. Ще в 70-ті рр. ХХ ст. Дж. Гелбрейт дійшов висновку, що сучасна корпорація взагалі усуває

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

ринкові відносини з капіталістичної економіки та передусім – із системи внутрішньофірмової діяльності [92, с. 401–402].

Таблиця 1.2.3

Структура конкурентоспроможності фірм

[59, с. 241]

Фірма	Конкурентоспроможність		
	у межах регіону	у межах країни	на зовнішніх ринках
Конкурентоспроможна на регіональному рівні	+		
Конкурентоспроможна на рівні країни	+	+	
Конкурентоспроможна на світовому рівні	+	+	+

Найбільшого поширення набув трирівневий підхід до оцінювання й визначення конкурентоспроможності:

- мікроекономічний рівень (конкурентоспроможність підприємств);
- мезоекономічний рівень (конкурентоспроможність галузей, секторів, кластерів);
- макроекономічний рівень (конкурентоспроможність країн і груп країн).

На мікроекономічному рівні показниками конкурентоспроможності є витрати, продуктивність та ринкова частка. Статистично ці показники відображаються у зростанні рівня продажу і його прибутковості, а також у співвідношенні зростання прибутку й обороту. Крім цього використовуються такі показники, як якість продукції, ступінь задоволеності споживачів, різноманітність продукту, прибуток, втрати та гнучкість виробництва.

На рівні фірми фактори конкурентоспроможності охоплюють:

- ефективне управління виробничими потоками, надходженням сировини і запасів;

- успішну організацію ефективної взаємодії механізмів планування, інвестицій у НДДКР, дизайн, інжинірингу та промислового виробництва;

- здатність вести науково-дослідну й інноваційну діяльність інших видів у кооперації з університетами та іншими фірмами;

- здатність надати продукції характеристик, яких вимагає ринок, і еволюція ринку;

- здатність організувати ефективну взаємодію з постачальниками та реалізаторами продукції;

- заходи, спрямовані на зростання навичок працівників через інвестиції в підвищення кваліфікації й збільшення відповідальності працівників у процесі виробництва [63, с. 358–359].

На мезоекономічному рівні конкурентоспроможність оцінюється шляхом порівняння з аналогічною галуззю (сектором, кластером) в іншому регіоні або країні, з якою ведеться або може вестись торгівля. Також висновок щодо конкурентоспроможності галузі (сектору, кластера) можна зробити на основі аналізу конкурентоспроможності основних фірм, які до неї входять. Показники конкурентоспроможності на мезоекономічному рівні розраховуються навіть за умови, якщо дані на рівні фірми є недоступними, але вони матимуть усереднений характер [63, с. 360–361].

На макроекономічному рівні конкурентоспроможність національної економіки визначається такими показниками, серед яких:

- зростання обсягу товарів, які мають більшу додану вартість, або високотехнологічних продуктів у структурі експорту країни;

- постійне збільшення частки на світовому ринку;

- позитивне сальдо поточного рахунка торговельного балансу.

У країнах, які характеризуються високим рівнем міжнародної конкурентоспроможності економіки, спостерігається підвищення до-

бробуту населення, що має кількісний вияв у збільшенні обсягу заощаджень у суспільстві.

Важливість урахування останнього показника зумовлюється тим, що зменшення заощаджень призводить до того, що національні підприємства в галузях, які виробляють товари і послуги, що є предметом зовнішньої торгівлі, стають менш конкурентоспроможними, навіть якщо іноземні конкуренти не змінюють своїх стратегій [63, с. 369]. Це відбувається через те, що механізм впливу заощаджень на рівень міжнародної конкурентоспроможності подібний до механізму впливу прямих іноземних інвестицій (табл. 1.2.4).

При цьому конкурентоспроможність товару визначається на основі ціни споживання, що складається з ціни товару та витрат, пов'язаних з його експлуатацією, порівняно з цінами конкурентів. Розвиток економік багатьох регіонів світу дає змогу «сильним» економікам отримувати доступ до дешевих ресурсів і значно зменшувати собівартість виробництва продукції. Ціна, сформована на дещо меншій собівартості за умови однакової величини прибутку, робить товар більш привабливим для покупців.

До особливостей сучасних світових процесів, що суттєво впливають на конкурентоспроможність, належать такі:

- посилення монополізації та тиску на слабкі країни (на сьогодні транснаціональні компанії контролюють до 40% світового промислового виробництва і понад 50% світової торгівлі);
- посилення цінової конкуренції;
- диспаритетність розвитку світових економічних систем та прискорення процесу їхнього зближення;
- структурні зрушення у світовому господарстві;
- переважання факторів рентабельності над факторами ефективності (через відсутність паритетного регулювання економічних відносин між країнами з різними умовами розвитку) [15, с. 224].

Таблиця 1.2.4

**Можливий вплив прямих іноземних інвестицій на конкурентні
переваги приймаючої країни [75, с. 490]**

1	Позитивний вплив 2	Негативний вплив 3
Ресурси	У результаті надання додаткових ресурсів і можливостей, а саме капіталу, технології, управлінських знань та доступу до ринків	Можливе надання вкрай недостатніх ресурсів або невідповідних типів ресурсів і активів
Підприємництво	У результаті розвитку нового виду підприємництва, управлінського стилю, виробничої культури і більш динамічної конкурентної практики	Нездатність іноземного підприємництва, стилю менеджменту та виробничої практики адаптуватись до місцевої бізнес-культури або змінити її; через введення антиконкурентної практики неприйнятний рівень ринкової концентрації
Ефективність	У результаті більш ефективного розміщення ресурсів та виникнення ефекту поширення на постачальників і / або покупців з допомогою можливе підвищення рівня внутрішніх ресурсів та можливостей, як і продуктивності місцевих фірм	Можливе обмеження підвищення рівня місцевих ресурсів і можливостей у результаті спеціалізації лише на діяльності з низькою доданою вартістю та імпортуванні основної частки компонентів з високою доданою вартістю; можлива дезінтеграція місцевих економічних зв'язків у результаті переорієнтації деяких її ланок на іноземних постачальників або споживачів
Податкові надходження	У результаті позитивного впливу на ресурси, підприємництво та ефективність забезпечення додаткового зростання ВВП і на основі цього забезпечення додаткових податкових надходжень до бюджету	Внаслідок обмеження зростання ВВП через негативні впливи на ресурси, підприємництво й ефективність застосування трансфертного ціноутворення та інших фінансових прийомів ухилення від сплати податків

Продовження табл. 1.2.4

1	2	3
Платіжний баланс	У результаті покращення платіжного балансу через заміщення імпорту, зростання експорту та здійснення прямих інвестицій, головна мета яких полягає у підвищенні ефективності	Внаслідок погіршення платіжного балансу через обмеження експорту сприяння імпорту

Відповідно, розвиток конкуренції на міжнародному рівні зазнав кардинального якісного впливу, який привів до формування і закріплення таких тенденцій:

– змінюються конкурентні стратегії фірм-учасників світового ринку, передусім ТНК, які реалізують свою продукцію у різних країнах, залучаючи для її виробництва ресурси з різних країн та дотримуючись при цьому принципу економічної доцільності;

– форми конкуренції стають дедалі більш жорсткими, особливо важливим аспектом протистояння стає боротьба за природні ресурси і технології;

– відбувається формування конкурентного поля, яке охоплює не лише ринки окремих товарів, а й сусідні галузеві комплекси, що обслуговують певну сферу господарського життя;

– утворюється додатковий рівень конкуренції, де суб'єктами конкурентної боротьби є не окремі країни, а об'єднання держав, що реалізують попередньо узгоджену спільну економічну політику, створюючи таким чином спільні конкурентні переваги (наприклад, Європейський Союз);

– поширюється територіальна конкуренція, яка передбачає збереження конкурентних переваг саме географічного та соціального факторів до основних джерел і дещо зміщує при цьому роль традиційного виробничого фактора [96, с. 79–80].

Як слушно зауважують З. В. Герасимчук та Л. М. Горбач, основні сучасні тенденції міжнародної конкуренції на глобальному рівні зумовлюють визначення змістових рис останньої, серед яких уповільнення темпів економічного зростання окремих країн; зміна темпів порівняльних переваг (нові технології ведуть до постійного зменшення частки прямих витрат на сировину і робочу силу в загальній структурі витрат); використання нових форм протекціонізму; запровадження нових видів державного стимулювання; інтенсифікація процесів створення коаліцій серед фірм різних країн; зростання рівня відповідальності місцевим потребам [15, с. 224].

Таким чином, еволюція поняття «конкурентоспроможність» відбувається шляхом поглибленого дослідження дії відповідних факторів (виробничих, маркетингових, соціальних, інноваційних, державного регулювання та ін.), у результаті чого підтверджується висновок М. Портера, що всі фактори конкурентоспроможності діють на рівні фірми, а конкурентоспроможність країни є результатом конкурентоспроможності її економічних суб'єктів (фірм) [72, с. 162].

У дослідженні вітчизняних вчених визначено рушійні сили становлення конкурентоспроможності на рівні країн, зокрема наголошено, що:

– досягнення конкурентних переваг відбувається майже винятково за рахунок основних факторів виробництва, що різко звужує коло галузей, які можуть витримати умови міжнародної конкуренції;

– конкурентні переваги базуються на готовності й здатності національних підприємств до активного інвестування. Вирішальним фактором досягнення конкурентоспроможності є здатність національної промисловості до сприйняття і покращення іноземної технології;

– конкурентні переваги базуються на нововведеннях. Визначальна риса цієї стадії – зміцнення міжнародних позицій у сфері послуг;

стимулювання використання нових технологій та техніки, що відбувається внаслідок нестачі факторів виробництва;

– рушійною силою створення міжнародних конкурентних переваг є досягнутий рівень економічного розвитку. Визначальні риси цієї стадії – нестача інвестицій у промисловості й зростання кількості злиттів і поглинань [15, с. 226].

Ці дослідники розглядають ті важелі, які впливають на поступове становлення міжнародних конкурентних переваг національної економіки.

Вивчення наукових праць показує, що вчені під впливом розвитку глобалізації при дослідженні міжнародної конкурентоспроможності зміщують увагу від предметного («ціна-якість») та структурного (монополітистичний, олігополітистичний ринок тощо) характеру явища до функціональних аспектів конкурентоспроможності (зосереджується увага на місії, що виконується країною в межах міжнародного розподілу праці). Потрібно вказати, що перехід до функціонального аспекту міжнародної конкурентоспроможності свідчить про перенесення досліджень конкурентоспроможності на нову концептуальну базу, яка розглядає функціонування суб'єктів на глобалізованому ринку з певною етапністю (табл. 1.6).

Можемо констатувати, що комплексний підхід до трактування поняття міжнародної конкурентоспроможності країн має враховувати вказані системні характеристики сучасного становлення досліджуваного поняття. Зокрема, як підтверджують дані табл. 1.2.5, на сучасному етапі вивчення цього феномену особливо актуальним є врахування функціонального аспекту створення міжнародних конкурентних переваг.

З урахуванням вищевикладеного сформовано універсальний підхід до трактування сутності поняття міжнародної конкурентоспроможності країни. Його пропонується визначати як міжнародну результа-

тивність діяльності національних суб'єктів господарювання, яка полягає в оптимально ефективному використанні факторів появи продукції на глобальному ринку й її просуванні у міжнародному ринковому просторі з метою забезпечення стійкого зростання і лідерських позицій у світі.

Таблиця 1.2.5

Еволюція концепцій конкурентоспроможності

Історичний підхід	Домінуючий аспект аналізу конкуренції		
	I етап (XVII–XIX ст.)	II етап (XIX–XX ст.)	III етап (XX–XXI ст.)
	предметний	структурний	функціональний
1	2	3	4
Економіко-регуляторний	Відносно тривалий процес усвідомлення проблеми економічної конкурентоспроможності, виокремлення її предмета дослідження інших філософських та економічних дисциплін. Узагальнено у працях А. Сміта.	Поширення розуміння конкурентоспроможності країни через її зовнішньоекономічну діяльність. Теорія порівняльних переваг Д. Рікардо: основу конкурентоспроможності становлять фактори, що мотивують зовнішньоекономічну діяльність країн, які є конкурентами на світовому ринку.	Розширення уявлення про фактори, що зумовлюють конкурентоспроможність країни. Розуміння конкурентоспроможності країни як сукупності факторів, що характеризують розвиненість і ефективність її структур, а також інших зовнішніх для фірм факторів
Автономно-факторний		Еволюція підходів до дослідження конкурентоспроможності розглядається крізь призму зміни визначального фактора, що зумовлював на певному етапі розвитку конкурентного середовища конкуренто-	Концепція М. Портера про визначальність у міжнародній конкуренції не країн, а фірм. Неокласична школа, WEF, IMD та ін. Розвиток концепції: головними опорами

Продовження табл. 1.2.5

1	2	3	4
		<p>спроможність об'єкта економіки. Виділено такі парадигми:</p> <ul style="list-style-type: none"> • I парадигма: конкурентоспроможність визначається процесом виробництва товару. Вона забезпечується шляхом зниження витрат при збереженні якості товару; • II парадигма: визначальну роль відіграють забезпечення ринку товаром у достатній кількості та відсутність дефіциту; • III парадигма: визначальними стають відсутність реклаमाцій і боротьба за якість товару; • IV парадигма: критичним стає фактор часу (відсутність запізень у доставці товару). Боротьба за найшвидший спосіб задоволення попиту. 	<p>конкурентоспроможності визнано технологію й інформаційні системи, а також загальне інституційне і соціальне середовище поряд зі стратегіями корпорацій та ефективним використанням людського капіталу. Іншими опорами, як і раніше, є витрати й ціни, хоча їхня роль поступово зменшується.</p>
Цивілізаційно-глобалізаційний			<p>Об'єкт – глобалізований світ та держави у ньому, раніше – національна держава. Мета – забезпечення стійкого зростання. Формування нового типу економіки, що потребує</p>

Продовження табл. 1.2.5

1	2	3	4
			для успішної конкуренції наявності нематеріальних латентних активів і стрижневих компетенцій. Потенціал конкурентоспроможності видозмінюється від повної відсутності самих факторів конкурентоспроможності в бік винайдення способу їхнього найбільш ефективного використання.

Складено за матеріалами [96, с. 84–85].

Поданий підхід до трактування досліджуваного поняття розроблено відповідно до функціонального аспекту аналізу міжнародної конкурентоспроможності країни, вказано на факторну й результативну складові та враховано потребу орієнтира на цивілізаційно-глобалізаційний підхід, що передбачає пошук оптимального використання дії факторів впливу.

Серед фахівців існують різні підходи до оцінювання загальної конкурентоспроможності країни. При цьому методологія обчислення інтегрованого показника конкурентоспроможності країни базується на застосуванні широкого спектра економічних характеристик різних країн й їхньому ієрархічному зіставленні.

Зокрема, відповідно до методики визначення індексу конкурентоспроможності Світового банку (1986 р.), інтегральний показник конкурентоспроможності нараховує 381 складову (100 з них визна-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

чаються за допомогою експертних оцінок), які зведено у 8 агрегованих груп:

- економічний потенціал;
- зовнішньоекономічні зв'язки;
- державне регулювання;
- кредитно-фінансова система;
- інфраструктура;
- система управління;
- науково-технічний потенціал;
- трудові ресурси [9].

Згідно з методикою визначення індексу конкурентоспроможності Світового банку 1997 р., інтегральний показник конкурентоспроможності нараховує 9 критеріїв, серед яких:

- політичний ризик;
- економічні перспективи;
- зовнішня заборгованість;
- борг через дефолт або реструктуризацію боргу;
- рейтинг платоспроможності за кредитними боргами;
- доступ до банківських ресурсів;
- доступ до короткострокових фінансових ресурсів;
- доступ до ринків капіталу;
- надання форвейтингових послуг [9].

Однак ці методики не можна вважати досконалими, оскільки переважна більшість показників визначається на основі експертних оцінок. Відповідно наявні порівняння конкурентоспроможності країн враховують дані Світового щорічника конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту і розвитку та Глобального звіту конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, які відрізняються за методами збирання інформації та опрацювання даних.

Як слушно зазначають дослідники, отримані рейтинги і показники можуть використовуватись з такою метою, зокрема для: оцінювання позицій країни щодо інших держав; визначення пріоритетів економічної політики з метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності; обчислення позицій країн у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності; аргументування щодо вибору стратегій та напрямків забезпечення міжнародної конкурентоспроможності [15, с. 229–230].

У дослідженні розкрито основні наукові підходи і подано універсальне трактування сутності поняття міжнародної конкурентоспроможності країн. Наведене визначення сформовано з урахуванням новітніх підходів науковців до аналізу сучасного етапу досліджуваного явища в умовах глобалізації (у контексті зміщення аспектів предметного й структурного характеру дослідження феномену в бік його функціональних складових). Проведено опис існуючих підходів до оцінювання стану міжнародної конкурентоспроможності країн.

1.3. Інституційне забезпечення регулювання міжнародної конкуренції країн

Глобалізаційні процеси, які охопили практично всі сфери діяльності держав, ставлять перед суспільством завдання щодо визначення пріоритетів суспільного розвитку як усередині держави, так і на міжнародній арені, що зумовлює зростання ролі міжнародних організацій у світовій системі, які охоплюють широкий спектр інтересів та проблем держав, суспільних груп, окремих громадян. Посилення взаємозалежності ринків окремих країн в умовах глобалізації породжує суттєві суперечності, що виникають у результаті посилення конкуренції на міжнародному рівні. Їхнє вирішення є можливим на основі укладання міжнародних домовленостей і угод, що, відповідно, зумовило формування інституційних засад регулювання міжнародної конкуренції в умовах глобалізації світогосподарського розвитку.

Організаційне оформлення системи міждержавного регулювання відносин між державами й групами держав виявляється у створенні міжнародних організацій, динамічний розвиток яких продовжиться у XXI ст. [67, с. 5].

Поглиблення міжнародного розподілу праці, його якісно новий рівень, що базується на досягненнях науково-технічного прогресу та інтелектуальна й інформаційна асиметрія глобального простору об'єктивно зумовлюють посилення конкуренції між суб'єктами світогосподарських відносин на макро-, мезо- і мікрорівні. Відповідно виникає необхідність становлення системи міжнародного регулювання конкуренції, мета якої полягає у створенні умов для стабільного соціально-економічного розвитку країн на основі використання міжнародних конкурентних переваг національних економік та сприяння економічним суб'єктам різних країн у досягненні їхніх господарських завдань.

У контексті дослідження механізму регулювання міжнародної конкуренції країн розглянемо його основні елементи, серед яких можна виділити такі: завдання щодо регламентування конкуренції з боку наднаціональних і міжурядових організацій; структурний склад цих інститутів; їхні цілі та функції; нормативно-правові документи, що регулюють засади регулювання міжнародної конкуренції в умовах глобалізації світогосподарського розвитку.

Так у дослідженні С. В. Мочерного, Я. С. Ларіної й С. В. Фомішина серед таких завдань виділено:

- забезпечення сталого і динамічного розвитку світової економіки;
- розвиток економічного співробітництва між країнами в різних формах;
- сприяння приватному підприємництву;
- узгодження та координування макроекономічної політики держав у світовій економіці чи в окремих регіонах;
- усунення дискримінації в економічних відносинах між окремими країнами і групами країн;
- прогнозування й передбачення кризових явищ та усунення їхніх причин і наслідків в окремих країнах, регіонах та світовій економіці загалом [67, с. 17].

Потрібно вказати, що перелік цих завдань вчені визначили на основі вивчення положень головних міждержавних угод і концепцій розвитку. На нашу думку, поданий перелік слід розширити за рахунок завдання, пов'язаного зі сприянням забезпеченню гармонізації нормативно-правової бази країн-учасників міжнародних економічних організацій щодо дотримання вимог спільних законодавчих норм та положень у сфері міжнародної конкурентоспроможності.

У науковій літературі здійснено систематизацію наукових підходів і матеріалів щодо розвитку й створення наднаціональних та між-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

урядових організацій [26; 47; 48; 49; 53; 79; 67, с. 25–26]. Їхніми основними цілями і функціями у сфері конкуренції є:

- аналіз та застосування заходів щодо вирішення найважливіших проблем у контексті міжнародних економічних відносин;
- забезпечення стабілізації валют;
- сприяння усуненню торговельних бар'єрів і забезпечення широкого товарообміну між державами;
- виділення коштів для надання допомоги технологічному й економічному прогресу;
- стимулювання покращення умов праці та трудових відносин;
- прийняття резолюцій і рекомендацій з регулювання світогосподарських зв'язків.

Вивчення нормативно-правової бази, наукових та фахових матеріалів дає змогу стверджувати, що регулювання міжнародної конкуренції країн відбувається на рівні основних складових організаційно-інституційних елементів. На основі аналізу наукових праць і фахових досліджень [26; 47; 48; 49; 53; 79] визначено, що до основних структурних елементів системи організаційно-інституційного регулювання міжнародної економічної діяльності та міжнародної конкуренції в умовах глобалізації світогосподарського розвитку належать:

– об'єкти регуляторного впливу (країни, групи країн, економічні суб'єкти). У цій структурі об'єктами регулювання є країни, які входять до складу різних наддержавних і міжурядових об'єднань, що регламентують також конкурентні відносини в економічній сфері;

– наднаціональні суб'єкти регулювання конкурентоспроможності на світовому ринку: міжурядові організації, суб'єкти здійснення координаційних функцій; міжурядові організації, які здійснюють окремі наддержавні регулювальні функції, та ін. Масштаб, характер взаємодії, кількість взаємозв'язків і рівень впливу міжнародної організації

зумовлюються її статусом та рівнем впливу на світовій арені. Серед таких організацій можемо виділити:

а) на міжнародному рівні:

- Організацію Об'єднаних Націй (ООН) з органом Генеральної асамблеї ООН – Конференцією Організації Об'єднаних Націй з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД);

- Міжнародний торговельний центр (МТЦ, з англ. International Trade Centre – ІТС, з франц. Centre du commerce international – ССІ) – багатостороннє агентство, яке має мандат Світової організації торгівлі (СОТ) і Організації Об'єднаних Націй через Конференцію ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД);

- Світову організацію торгівлі (СОТ);

- Міжнародну організацію «Міжнародна мережа з питань конкуренції» (ММК) (з англ. International Competition Network – ІСН);

б) на міжнародному регіональному рівні:

- Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (з англ. Organisation for Economic Co-operation and Development – ОЕСД);

- Європейський Союз (ЄС);

- МЕРКОСУР (економічний союз держав у Південній Америці);

- Союз незалежних держав (СНД);

- Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ);

- Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС);

- Лігу арабських держав й ін.;

– регулювальні механізми міжнародного економічного права, за допомогою якого здійснюються впливи на основі законів, міжнародних договорів, рішень міжнародних організацій, рішень міжнародних економічних конференцій тощо.

Проведемо дослідження положень міжнародного економічного права, встановлених вищеназваними наднаціональними суб'єктами

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

регулювання конкурентоспроможності на світовому ринку. В табл. 1.3.1 подано структуру документів міжнародного права.

Таблиця 1.3.1

**Основні нормативно-правові документи міжнародного права
щодо регулювання конкурентоспроможності
на наднаціональному рівні**

№ п/п	Рівень регулювання	Назва і характеристика нормативно-правового документа
1	2	3
1.	Основні нормативно-правові документи міжнародного права щодо регулювання конкурентоспроможності на наднаціональному рівні	
1.1.	На рівні СОТ	
1.1.1.	Угода TRIPS (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийнята членами СОТ 15.04.1994 р. (зі змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17))	Ст. 40 регулює загальні правові засади здійснення контролю за практикою антиконкурентних дій у договірних ліцензіях на території країн-учасників СОТ.
1.1.2.	Угода GATS (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийнята членами СОТ 15.04.1994 р. (зі змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17))	Ст. VII передбачає загальні вимоги щодо визнання кваліфікації та ліцензій на передавання послуг між країнами-учасниками СОТ. Ст. XIX обумовлює порядок проведення між учасниками СОТ переговорів про конкретні зобов'язання щодо усунення заходів, що можуть негативно впливати на здійснення торгівлі послугами, як засобу забезпечення ефективного доступу на ринок.

Продовження табл. 1.3.1

1	2	3
1.1.3.	Угода TRIMS (Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, прийнята членами СОТ 15.04.1994 р. (зі змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17))	Ст. 9 передбачає можливість внесення змін щодо регулювання інвестиційної й конкурентної політики стосовно країн-членів СОТ у галузі торгівлі товарами з огляду на хід виконання положень Угоди.
1.1.4.	Інші угоди	Ці угоди передбачають регулювання субсидування і компенсаційні заходи на стадії формування конкурентоспроможності, антидемпінгових заходів, торговельних аспектів прав інтелектуальної власності.
1.2.	На рівні Генеральної асамблеї ООН – Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД)	
1.2.1.	Типові закони ООН, які взято за основу законодавств багатьох країн для забезпечення гармонізації національних нормативно-правових актів щодо міжнародних вимог і правил, у тому числі у сфері конкуренції:	
1.2.1.1.	Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо закупівель товарів (робіт) та послуг, затверджений ООН 17.06.1994 р., № 995-878	Цей закон визначає основні засади конкуренції у сфері закупівель товарів та послуг організаціями (суб'єктами господарської діяльності країн).
1.2.1.2.	Типовий закон про конкуренцію (від 11.07.2012 р.) з переглянутою Главою III (TD/V/CI/CLP/L.4), за основу якої взято п. 3 Розділу D	Цей закон націлений на регулювання узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою.

Продовження табл. 1.3.1

1	2	3
	Комплексу узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою, який був створений та прийнятий у межах формування антикартельного законодавства Європейського Союзу	
1.2.2.	Комплекс узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою (1980 р.) та резолюції спеціальних форумів (1990 р. та 1995 р.) щодо посилення контролю за застосуванням цих норм та принципів	Ці документи передбачають регулювання конкуренції, у тому числі в межах боротьби з функціонуванням картелів.
1.3.	На рівні Міжнародного торговельного центру (МТЦ)	
1.3.1.	Програми «Сприяння торгівлі та розвитку експорту» і спеціальні Програми «Технічне співробітництво зі слаборозвиненими країнами», «Технічне співробітництво з національними торговельними палатами»	Ці програми використовуються багатьма країнами для створення програмних документів розвитку та забезпечення конкурентоспроможності, є робочими картами здійснення конкурентної торгівлі й експортної діяльності країн на міжнародному рівні.
1.4.	На рівні Міжнародної організації «Міжнародна мережа з питань конкуренції» (ММК)	Положення «Меморандуму про заснування і функціонування Міжнародної мережі з питань конкуренції» («Memorandum on the Establishment and Operation of the International Competition

Продовження табл. 1.3.1

1	2	3
		Network») та «Основні засади діяльності ММК» («Operational Framework») є основою функціонування ММК зі здійснення ефективного співробітництва між членами цієї організації реалізації створених програм щодо впровадження правил й засад економічної конкуренції на міжнародному рівні.

Складено за матеріалами [26; 47; 48; 49; 53; 79; 89, с. 195].

Як показує табл. 1.3.1, структура регулятивних документів міжнародного права представлена:

а) на рівні Світової організації торгівлі (СОТ):

– Угодою TRIPS (Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийнятою членами СОТ 15.04.1994 р. (зі змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17)) [85]. Зокрема, ст. 40 цього документа визначає нормативно-правові засади здійснення контролю за практикою антиконкурентних дій у договірних ліцензіях на території країн-учасників СОТ [85]. Положеннями цієї статті вищеназваного нормативно-правового документа встановлено, що на рівні країн-учасників може бути визнано, що у разі, коли певні національні умови і режим ліцензійної практики стосовно прав інтелектуальної власності мають обмежувальний характер щодо розвитку конкуренції, вказане може мати негативні торговельні наслідки та стати перешкодою для передавання й поширення технологій. Цією статтею також визначено рекомендації щодо впровадження можливого правового обмеження антиконкурентних дій у сфері прав інтелектуальної власності;

– Угодою GATS (Генеральною угодою про торгівлю послугами, прийнятою членами СОТ 15.04.1994 р. (зі змінами та доповненнями

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17)) [14]. Зокрема, ст. VII цього документа передбачає порядок визнання кваліфікації й ліцензій на передавання послуг між країнами-учасниками СОТ. У ст. XIX вищезазначеного документа передбачено порядок проведення між учасниками СОТ переговорів про конкретні зобов'язання щодо усунення заходів, що можуть негативно впливати на здійснення торгівлі послугами, як засобу забезпечення ефективного доступу на ринок. Варто уточнити, що ст. XIX цього документа регламентує необхідність розвитку процесу лібералізації щодо створення ринкових умов для конкурентної торгівлі послугами;

– Угодою TRIMS (Угодою про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, прийнятою членами СОТ 15.04.1994 р. (зі змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17)) [84]. Відповідно до положень ст. 9 цього документа, на рівні СОТ передбачено можливість внесення змін щодо регулювання інвестиційної й конкурентної політики стосовно країн-членів СОТ у галузі торгівлі товарами з огляду на хід виконання положень Угоди;

б) на рівні Генеральної асамблеї ООН – Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД):

– Типовими законами ООН, які взято за основу законодавств багатьох країн для забезпечення гармонізації національних нормативно-правових актів щодо міжнародних вимог і правил, у тому числі у сфері конкуренції. Зокрема:

• Типовим законом ЮНСІТРАЛІ щодо закупівель товарів (робіт) та послуг, затвердженим ООН 17.06.1994 р., № 995-878, що визначає основні засади конкуренції у сфері закупівель товарів і послуг організаціями (суб'єктами господарської діяльності країн) [83]. Так, ст. 49 цього документа встановлює, що процедура конкурентних переговорів організацією, яка здійснює закупівлі товарів (послуг), проводиться з достатньою кількістю постачальників (підрядників) для забезпе-

чення ефективної конкуренції. До того ж ця стаття передбачає, що конкурентні переговори можуть вважатися дійсними, якщо закупівельна організація діє на ринку прозоро, розкриває всім можливим постачальникам існуючі вимоги до товару (послуги), умов придбання та постачання й ін. На основі цієї статті вищезазначеного нормативного документа можна констатувати, що у країнах, в яких спостерігається високий рівень конкуренції у сфері закупівельної діяльності, всі організації, що проводять закупівлі товарів (послуг), при прийнятті рішень за результатами переговорів обирають найбільш оптимальні офerti з усіх можливих пропозицій, які надійшли на конкурентних умовах від усіх можливих постачальників (підрядників) та ін. Слід уточнити, що цей закон на нинішньому етапі переглядається з метою його адаптації до умов електронних торгів;

- Типовим законом про конкуренцію (від 11.07.2012 р.) з переглянутою Главою III (TD/B/CI/CLP/L.4), за основу якої взято п. 3 Розділу D Комплексу узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою, який був створений та прийнятий у межах формування антикартельного законодавства Європейського Союзу;

- Комплексом узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою (1980 р.) та резолюції спеціальних форумів (1990 р. і 1995 р.) щодо посилення контролю за застосуванням цих норм та принципів;

- в) на рівні Міжнародного торговельного центру (МТЦ):

- Програмами «Сприяння торгівлі та розвитку експорту» і спеціальними Програмами «Технічне співробітництво зі слаборозвиненими країнами» та «Технічне співробітництво з національними торговельними палатами». Варто зазначити, що ці програми часто використовуються багатьма країнами для створення програмних документів

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

розвитку і забезпечення конкурентоспроможності. Зокрема, положення Програми «Сприяння торгівлі та розвитку експорту» стали основою Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки, прийнятої Розпорядженням Кабінету Міністрів України 27 грудня 2017 р., № 1017-р [33]. Положеннями цього документа визначено мету стратегічного розвитку експорту й торгівлі, яка передбачає перехід України до експорту наукомісткої інноваційної продукції з метою успішного виходу на міжнародний ринок і стабільного розвитку торгівлі. До того ж у межах цього документа в контексті досліджуваного питання передбачено прогнозування підходу до розвитку послуг із підтримання торгівлі та бізнес-середовища, які здатні підвищити рівень конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва, зокрема у сфері малого й середнього бізнесу;

г) на рівні Міжнародної організації «Міжнародна мережа з питань конкуренції» (ММК):

– засадничими уставними документами (Положення «Меморандуму про заснування і функціонування Міжнародної мережі з питань конкуренції» («Memorandum on the Establishment and Operation of the International Competition Network»)) та «Основні засади діяльності ММК» («Operational Framework»), які є основою діяльності ММК щодо проведення ефективного співробітництва між членами і впровадження розроблених програм-проектів щодо втілення правил та засад економічної конкуренції на міжнародному рівні.

У табл. 1.3.2 наведено структуру документів міжнародного регіонального права.

Аналіз матеріалів табл. 1.3.2 свідчить, що структура регулятивних документів міжнародного регіонального права сформована:

а) на рівні Європейського Союзу і його інститутів:

Таблиця 1.3.2

**Основні нормативно-правові документи
міжнародного регіонального права щодо регулювання
конкурентоспроможності на наднаціональному рівні**

№ з/п	Рівень регулювання	Назва і характеристика нормативно-правового документа
1	2	3
1.	Основні нормативно-правові документи міжнародного регіонального права щодо регулювання конкурентоспроможності на наднаціональному рівні	
1.1.	На рівні ЄС та його інститутів	
1.1.1.	Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти від 2007 р., яка містить положення щодо регулювання конкурентоспроможності у ст. 101–109, як і колишні ст. 85–94 «Правила конкуренції» Договору про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС, або Договору про спільний ринок) (скорочена назва – Римський договір 1957 р.)	Відповідно до положень ст. 101–109 Лісабонської угоди, в ЄС є ексклюзивні владні повноваження у сферах дотримання правил конкуренції, монетарної політики єврозони і спільної торговельної політики.
1.1.2.	Рішення Європейського суду з прав людини і рішення Суду ЄС щодо конкуренції	Ухвалюються рішення у сфері захисту конкуренції. Такі рішення також використовуються як основа національних судових рішень у межах багатьох країн, у т. ч. України.
1.1.3.	Інші двосторонні та багатосторонні угоди ЄС (з країнами Центральної й Східної Європи, з Україною, Грузією, Молдовою, іншими країнами)	Передбачено регулювання питань конкуренції.

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 1.3.2

1	2	3
1.2.	На рівні Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (з англ. OECD)	
1.2.1.	Акти рекомендаційного характеру, прийняті у 1976 р., 1979 р., 1995 р., 1998 р. і 2005 р., у т. ч.:	Акти визначали напрямки гармонізації національного законодавства щодо регулювання питань конкуренції.
1.2.1.1.	Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств, затверджені ОЕСР у 1976 р.	Гл. 10 «Конкуренція» регламентує необхідність підприємствам у своїй діяльності: суворо дотримуватись нормативно-правових актів щодо конкуренції; утримуватися від входження в антиконкурентні угоди між конкурентами або їхнього виконання; співпрацювати з органами влади, які здійснюють розслідування порушень законодавства у сфері конкурентного права; створювати внутрішньофірмовий клімат підтримання ринкової конкуренції.
1.2.1.2.	Переглянуті рекомендації Ради про співпрацю між країнами-членами щодо антиконкурентної практики, яка впливає на міжнародну торгівлю, прийняті у 1995 р.	Визначено напрямки гармонізації національного законодавства щодо регулювання питань конкуренції.
1.2.1.3.	Інші акти ОЕСР	Визначено напрямки гармонізації національного законодавства щодо регулювання питань конкуренції.
1.3.	На рівні інших міждержавних наднаціональних регіональних організацій	
1.3.1.	Рекомендаційні акти міждержавних наднаціональних регіональних організацій	На багатосторонньому та двосторонньому рівнях визначено напрямки гармонізації національного законодавства щодо регулювання питань конкуренції.

Складено за матеріалами [26; 47; 48; 49; 53; 79; 89, с. 195]

– Лісабонською угодою про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти від 2007 р. Цей документ, як і положення Римського договору 1957 р., містить положення щодо регулювання конкурентоспроможності. В Лісабонській угоді відведено особливе місце питанням конкурентоспроможності та наголошено, що ЄС володіє винятковими владними повноваженнями у сферах дотримання правил конкуренції, монетарної політики єврозони і спільної торговельної політики;

– рішеннями Європейського суду з прав людини та Суду ЄС у сфері конкуренції, які, крім судової функції, виконують функцію гармонізації національних законодавств у досліджуваній сфері. Зокрема, як слушно зауважує К. В. Смирнова, у 2011 р. відбулась важлива подія щодо вирішення проблеми правового визначення інституційної структури ЄС для застосування законодавчої бази про конкуренцію [79]. Зокрема, Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) у справі Менаріні й Судом ЄС підтверджено, що саме вони є єдиною інституційною основою для застосування законодавства, в тому числі у сфері конкуренції. При цьому визнано, що вони спираються на повноваження єдиного адміністративного органу – Комісії ЄС, рішення якої підлягають юрисдикційному контролю і повному судовому розгляду. Наведений факт об'єднання різних інституційних структур забезпечує адекватний захист з основних прав осіб, у тому числі щодо конкуренції;

– іншими двосторонніми та багатосторонніми угодами ЄС (з країнами Центральної й Східної Європи, з Україною, Грузією, Молдовою, іншими країнами), що передбачають регулювання питань конкуренції на відповідних рівнях. Зокрема, розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено, що поступова інтеграція економіки України до внутрішнього ринку ЄС має бути забезпечена у тому

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

числі із застосуванням комплексу заходів конкурентної політики держави;

б) на рівні Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (з англ. OECD):

– актами рекомендаційного характеру, прийнятими у 1979 р., 1995 р., 1998 р. і 2005 р., що визначають напрямки гармонізації національного законодавства щодо регулювання питань конкуренції;

в) на рівні інших міждержавних наднаціональних регіональних організацій:

– рекомендаційними актами на багатосторонньому та двосторонньому рівнях, що визначають напрямки гармонізації національного законодавства щодо регулювання питань конкуренції.

У процесі дослідження розглянуто інституційне забезпечення регулювання міжнародної конкуренції країн. Визначено структуру наднаціональних суб'єктів регулювання конкурентоспроможності на світовому ринку в контексті виокремлення двох категорій інститутів, зокрема на міжнародному і міжнародному регіональному рівнях. Проаналізовано перелік й характеристики нормативно-правових документів міжнародного та міжнародного регіонального права щодо регулювання конкурентоспроможності на наднаціональному рівні.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Глобалізаційні виміри міжнародної конкурентоспроможності країн

Глобалізація зумовила створення такого міжнародного економічного середовища, в межах якого відсутні перспективи самостійного розвитку та забезпечення конкурентних переваг окремих країн без участі у світових інтеграційних процесах. Розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій суттєво пришвидшує ці процеси, висуваючи нові умови і можливості для підвищення конкурентоспроможності. Як слушно зауважує О. А. Швиданенко, на нинішньому етапі функціонування рівень розвитку національних економік дедалі більшою мірою ідентифікується не тільки внутрішнім потенціалом, а й ступенем участі у міжнародному поділі праці, задоволенні глобаль-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

ного попиту, формуванні глобальної пропозиції, а також загальносвітовим характером науково-технічного прогресу та його інноваційно-інформаційною складовою [96, с. 177].

Друга половина ХХ ст. характеризується глобальним масштабом інтернаціоналізації економічної діяльності, який охопив практично всі підсистеми світового господарства і всі його галузі. При цьому спостерігається поглиблення інтернаціоналізації виробництва й обігу, що посилює єдність світового господарства. Світ рухається до такої моделі, де економіки окремих країн функціонують у межах єдиної, взаємозалежної світової економічної системи [5, с. 98]. Таким чином, світовий ринок є окремою категорією світового господарства, що розвивається під впливом власних закономірностей та здійснює вплив на весь процес відтворення. Сучасний світовий ринок представлений закономірним результатом розвитку національних ринків товарів і послуг, які масово перетинають існуючі національні кордони та характеризуються певним рівнем глобалізації (табл. 2.1.1) і стан яких визначається здатністю протистояти міжнародній конкуренції. Відповідно, в результаті активізації означених процесів поглиблюється розрив між економічно розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

Рівень глобалізації країн світу – це важливий індикатор, який характеризує стан їхньої міжнародної інтеграції за певними критеріями (показниками), зокрема за економічним, соціальним, політичним й ін. Країни, що мають високий рівень глобалізації, можуть займати високі конкурентні позиції на загальному рівні або за окремими показниками. Вивченню рівня глобалізації країн присвячені як наукові праці вчених, які аналізують можливі критерії показників, що оцінюють це явище, так і міжнародні фахові дослідження, які є основою для міжнародних рейтингів. Дослідження існуючих підходів до означеного питання свідчить, що на сьогодні найбільш широко визнаними можна вважати:

– індекс рівня глобалізації країн (Globalization Index), розроблений Фондом Карнегі. Варто зазначити, що, згідно з методологічним підходом [74], вказаний індекс розраховувався за 12 показниками, розподіленими на чотири ключові компоненти глобалізації країн, серед яких: економічна інтеграція, персональні контакти, інформаційно-комунікаційні технології та інтеграція до міжнародної політики. Оскільки Фондом Карнегі розрахунки цього показника здійснюються не на регулярній основі, в нашому дослідженні не будуть розглядатись його значення і динаміка;

– інтегральний індекс глобалізації (KOF), розроблений Швейцарським економічним інститутом та Федеральним швейцарським технологічним інститутом. Згідно з методологічним підходом [102], країни оцінюються за 24 показниками, які об'єднано за трьома основними категоріями. До них належать: показники економічної глобалізації (за обсягом міжнародної торгівлі, рівнем торгових потоків, рівнем міжнародної ділової активності, рівнем міжнародних інвестицій, рівнем тарифної й податкової системи політики й ін.), показники соціальної глобалізації (за рівнем культурної інтеграції, відсотком іноземного населення, рівнем міжнародного туризму, рівнем міжнародних особистих контактів, обсягом телефонного трафіка, поштових відправлень, транскордонних грошових переказів, рівнем інформаційних потоків, рівнем розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка є пріоритетом для зростання міжнародних контактів), показники політичної глобалізації (за членством держав у міжнародних організаціях, участю в міжнародних місіях, ратифікацією міжнародних багатосторонніх договорів, кількістю представництв, посольств інших держав у країнах та ін.). Передбачено розрахунок кожної з категорій показників із урахуванням вагових коефіцієнтів (відповідно 36%, 39%, 25%). За результатами розрахунків складається рейтинг країн за означеним показником. У табл. 2.1.1 показано рівень інтегрального індексу глобалізації (KOF) в окремих країнах світу за період 2013–2017 рр.

Таблиця 2.1.1

**Рівень інтегрального індексу глобалізації (КОF)
в окремих країнах світу за період 2013–2017 рр.**

Країна	Значення, місце в рейтингу				
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6
Нідерланди	91,33 (3)	91,33 (3)	91,24 (2)	91,70 (1)	92,84 (1)
Ірландія	91,79 (2)	92,17 (1)	91,30 (1)	91,64 (2)	92,15 (2)
Бельгія	92,30 (1)	91,61 (2)	91,00 (3)	90,51 (3)	91,75 (3)
Австрія	89,48 (4)	90,48 (4)	90,24 (4)	89,83 (4)	90,05 (4)
Швейцарія	86,28 (10)	85,74 (11)	86,04 (9)	87,01 (5)	88,79 (5)
Данія	88,12 (6)	87,43 (6)	86,30 (7)	86,44 (7)	88,37 (6)
Швеція	87,63 (7)	87,39 (7)	86,59 (6)	85,92 (8)	87,96 (7)
Великобри- танія	85,39 (12)	83,72 (11)	82,96 (19)	81,97 (20)	87,26 (8)
Франція	83,86 (18)	82,76 (21)	82,65 (20)	82,61 (19)	87,19 (9)
Угорщина	86,85 (9)	85,91 (9)	85,49 (11)	85,78 (9)	86,55 (10)
Канада	85,38 (13)	85,63 (12)	85,03 (12)	85,67 (10)	86,51 (11)
Фінляндія	84,85 (16)	85,87 (10)	85,64 (10)	85,47 (11)	86,30 (12)
Португалія	87,08 (8)	87,01 (8)	86,29 (8)	85,08 (12)	85,04 (13)
Кіпр	86,08 (11)	85,27 (13)	83,54 (16)	84,07 (14)	85,00 (14)
Чехія	84,86 (15)	83,97 (16)	84,10 (13)	83,60 (17)	84,88 (15)
Німеччина	81,08 (22)	79,47 (26)	78,86 (27)	78,24 (27)	84,57 (16)
Іспанія	84,21 (17)	84,66 (14)	83,71 (14)	83,73 (15)	84,56 (17)
Словаччина	83,49 (19)	83,55 (18)	83,52 (17)	83,62 (16)	84,36 (18)
Люксембург	85,15 (14)	84,57 (15)	83,56 (15)	83,55 (18)	84,21 (19)
Сінгапур	88,89 (5)	88,63 (5)	87,49 (5)	86,93 (6)	83,64 (20)
Польща	79,10 (26)	79,52 (25)	79,43 (23)	79,90 (23)	81,32 (25)
США	74,76 (34)	74,94 (32)	74,81 (34)	75,71 (34)	79,73 (27)
Естонія	79,72 (25)	79,38 (27)	79,35 (24)	78,46 (26)	79,27 (28)
Литва	72,79 (36)	73,27 (34)	72,71 (35)	77,26 (29)	77,47 (32)
Японія	63,73 (56)	65,00 (59)	65,87 (54)	67,86 (48)	72,26 (39)
Латвія	69,00 (44)	70,17 (42)	71,06 (40)	70,97 (40)	71,45 (41)
Україна	76,78 (47)	68,85 (44)	69,50 (42)	70,71 (41)	70,24 (45)
Росія	76,78 (47)	65,42 (56)	65,90 (53)	69,40 (45)	68,25 (48)
Південна Ко- рея	62,31 (60)	64,79 (60)	64,65 (62)	65,42 (60)	67,03 (53)
Грузія	61,56 (64)	62,86 (64)	63,84 (63)	64,27 (64)	64,13 (65)

Продовження табл. 2.1.1

1	2	3	4	5	6
Китай	59,43 (73)	60,50 (72)	60,15 (75)	60,73 (73)	62,02 (71)
Білорусь	54,98 (92)	59,85 (75)	60,70 (72)	61,34 (72)	60,76 (75)
Вірменія	54,72 (94)	53,45 (98)	57,76 (83)	59,62 (79)	58,89 (83)
Азербайджан	56,71 (86)	56,55 (89)	57,19 (87)	57,53 (85)	56,22 (90)
Казахстан	58,04 (82)	57,45 (82)	60,06 (76)	55,10 (94)	56,08 (91)
Киргизстан	56,12 (87)	56,70 (87)	53,91 (99)	55,69 (91)	53,64 (100)

Складено за статистичними матеріалами [102].

Аналіз результатів табл. 2.1.1 свідчить, що за досліджуваній період перші три місця розподілили між собою три країни, зокрема Нідерланди, Ірландія й Бельгія. Незважаючи на те, що ці країни не є економічними світовими лідерами за рівнем ВВП, до яких належать США (перше місце в 2017 р. за обсягом ВВП), комплекс показників їхньої інтеграції на світовому рівні забезпечує високі глобалізаційні характеристики.

Окреме оцінювання рівня глобалізації певних країн, на нашу думку, потребує додаткового вдосконалення. Адже використання розглянутого вище інтегрального індексу глобалізації (КОФ), розробленого Швейцарським економічним інститутом і Федеральним швейцарським технологічним інститутом [102], як підтверджують результати табл. 2.1.1, викликає дискусії серед дослідників.

Наприклад, Китай за економічним проникненням на світовий ринок може вважатися світовим лідером (товарні позиції, технології, інвестиції), за військово-політичним проникнення він є вагомим лідером, з огляду на наявність однієї з найбільш потужних армій світу та в результаті зростання економіки розширює рівень соціалізації населення через збільшення соціальних контактів, реалізацію освітніх програм за кордоном і прийом великої кількості студентів та працівників з-за кордону. Однак розглянутий індекс показує, що ця країна

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

має низьку глобалізацію (вона коливається на рівні 71–75 місць у світовому рейтингу). Відповідно, виникає необхідність вирішення означеної проблеми.

Це ж саме стосується Південної Кореї, США, Туреччини, В'єтнаму (останні дві країни в останні роки нарощують масштаби проникнення товарних позицій більш дешевого сегмента у країни ЄС, країни Східної Європи, які не є членами Європейського Союзу, США тощо).

У своєму дослідженні можемо відкоригувати формулу інтегрального індексу глобалізації (КОФ) за рахунок введення окремих показників. Передусім пропонуємо ввести показник товарно-технологічного проникнення на світовий ринок. Цей показник можна додати до складових економічної глобалізації й розрахувати з урахуванням прийнятої ваги 36%. Значення показника товарно-технологічного проникнення на світовий ринок може оцінюватись експертним методом із використанням кількісних і якісних показників. Зокрема:

– визначається світовий рівень імпорту товарів, вироблених у країні. Він оцінюється від 0 до 100. Розраховується зважене значення показника шляхом множення отриманого результату на прийняте в методології щодо економічної глобалізації значення 36%;

– отримане значення додається до значення економічної глобалізації та перераховується загальний рівень глобалізації (запропоновано автором).

Новий показник може мати назву комплексного інтегрального індексу глобалізації (ККОФ). Описаний вище підхід розширює методологічну базу досліджуваного питання за рахунок введення нового показника в існуючу методологію розрахунку інтегрального індексу глобалізації (КОФ). Запропонований показник дає змогу забезпечити ідентифікацію факту проникнення деяких країн на світові товарні ринки.

У табл. 2.1.2 наведено розрахунок комплексного інтегрального індексу глобалізації (ККОФ) в окремих країнах світу за 2017 р. Розрахунок показав, що значення рівня глобалізації, згідно з авторським підходом, змінилось у тих країнах, які показували товарно-технологічне проникнення на світовий ринок. Це стосується насамперед Китаю, який з огляду на такий комплексний розрахунок зайняв 39 місце порівняно з 71 місцем, яке займала країна без урахування цього показника. Водночас слід зауважити, що спостерігається суттєве зростання значення рівня комплексної глобалізації для США (17 місце в рейтингу порівняно з 27 місцем, розрахованим за традиційним підходом), Японії (25 місце в рейтингу порівняно з 38 місцем, розрахованим за методикою першого підходу) й ін. Врахування параметра товарно-технологічного проникнення країни на світовий ринок, на нашу думку, є достатньо актуальним на сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів в окресленому напрямку. Не дуже високі рейтинги глобалізації найбільш розвинених країн світу, зокрема США, Китаю і Південної Кореї, пов'язані з тим, що ці країни не беруть активної участі у політичній інтеграції на багатосторонній основі.

Таблиця 2.1.2

**Розрахунок комплексного інтегрального індексу
глобалізації (ККОФ) в окремих країнах світу за 2017 р.**

Країна	Значення	
	інтегрального індексу глобалізації (КОФ), розробленого Швейцарським економічним інститутом та Федеральним швейцарським технологічним інститутом	комплексного інтегрального індексу глобалізації (ККОФ) (запропонованого автором)
1	2	3
Нідерланди	92,84 (1)	92,90 (1)
Ірландія	92,15 (2)	92,00 (2)
Бельгія	91,75 (3)	91,50 (3)

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.1.2

1	2	3
Австрія	90,05 (4)	90,02 (4)
Швейцарія	88,79 (5)	89,00 (6)
Данія	88,37 (6)	88,50 (7)
Швеція	87,96 (7)	90,00 (5)
Великобританія	87,26 (8)	88,40 (8)
Франція	87,19 (9)	88,00 (9)
Угорщина	86,55 (10)	87,00 (11)
Канада	86,51 (11)	86,80 (12)
Фінляндія	86,30 (12)	87,50 (10)
Португалія	85,04 (13)	86,00 (13)
Кіпр	85,00 (14)	84,50 (15)
Чехія	84,88 (15)	85,00 (14)
Німеччина	84,57 (16)	84,60 (16)
Іспанія	84,56 (17)	84,00 (18)
Словаччина	84,36 (18)	82,50 (21)
Люксембург	84,21 (19)	82,00 (22)
Сінгапур	83,64 (20)	83,50 (19)
Польща	81,32 (25)	83,00 (20)
США	79,73 (27)	83,30 (17)
Естонія	79,27 (28)	80,00 (23)
Литва	77,47 (32)	77,00 (26)
Японія	72,26 (39)	78,00 (25)
Латвія	71,45 (41)	79,00 (30)
Україна	70,24 (45)	77,00 (36)
Росія	68,25 (48)	78,00 (37)
Південна Корея	67,03 (53)	79,00 (38)
Грузія	64,13 (65)	65,00 (50)
Китай	62,02 (71)	77,00 (39)
Білорусь	60,76 (75)	63,00 (55)
Вірменія	58,89 (83)	60,00 (69)
Азербайджан	56,22 (90)	55,00 (75)
Казахстан	56,08 (91)	58,00 (72)
Киргизстан	53,64 (100)	54,00 (78)

Розраховано за статистичними матеріалами [102].

Досліджувана міжнародна конкурентоспроможність країн перебуває у залежності від глобалізаційних процесів, особливо у сфері економічного та соціального розвитку. Політична складова інтеграційної участі країн у міждержавних об'єднаннях менше виявляється щодо глобальної конкурентоспроможності країн. Тому позиції в рейтингах глобальної конкурентоспроможності за деякими країнами відмінні від позицій у рейтингах глобалізації.

Вивчення наукових досліджень [50; 71; 94; 104] дає підстави констатувати, що на сучасному етапі розвитку методологічного забезпечення:

- виділяють матричні, факторні, індексні й емпіричні підходи до оцінювання рівня міжнародної конкурентоспроможності країн;

- застосовуються різні методологічні підходи до оцінювання стану міжнародної конкурентоспроможності країн, зокрема: індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), який розробили фахівці Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) (він оцінюється на регулярній основі); індекс конкурентоспроможності країн, який розробив Міжнародний інститут розвитку менеджменту (MIPM, м. Лозана, Швейцарія); показник конкурентоспроможності країн, що визначається емпіричним і факторним методами, який розробив Корейський інститут дослідження промислової політики (КІДПП) (він має невелику широту охоплення країн, а саме близько 65);

- найбільшого поширення в межах оцінювання глобальної міжнародної конкурентоспроможності у фахових колах набув індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index). Він розраховується відповідно до методики Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum). Потрібно вказати, що з початку створення й до сьогодні відбуваються дослідження щодо вдосконалення індексу, останні з яких було проведено в 2012 р. Як підтвер-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

джують аналітичні матеріали, цей індекс складається зі 113 змінних, які характеризують стан конкурентоспроможності країн світу з різним рівнем економічного розвитку. Аналіз методологічного підходу свідчить, що близько двох третіх сукупності змінних даних сформовано за результатами глобального опитування керівників компаній і одну третю отримано з матеріалів із загальнодоступними даними (статистичних матеріалів та результатів досліджень, які проводять міжнародні організації на регулярній основі). Варто зазначити, що всі 113 змінних об'єднано за 12 контрольними показниками, які визначають рівень національної конкурентоспроможності на глобальному рівні. До них належать: показник якості інститутів; показник інфраструктури; показник макроекономічної стабільності; показник здоров'я і початкової освіти; показник вищої освіти та професійної підготовки; показник ефективності ринку товарів і послуг; показник ефективності ринку праці; показник рівня розвитку фінансового ринку; показник рівня технологічного розвитку; показник розміру внутрішнього ринку; показник конкурентоспроможності компаній; показник інноваційного потенціалу. Згідно з підходом фахівців Всесвітнього економічного форуму, вибір саме цих ключових категорій показників повною мірою визначає комплексний характер глобальної конкурентоспроможності країн.

Зважаючи на те, що індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) розраховується на регулярній основі, проведемо оцінювання стану міжнародної конкурентоспроможності країн у динаміці.

У табл. 2.1.3 наведено індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн світу за 2013–2014 рр. Як показують дані табл. 2.1.3, найбільші конкурентні позиції у глобальному вимірі в 2013 р. мали десять країн, зокрема: Швейцарія, Сінгапур, Фінляндія, Німеччина, США, Швеція, Гонконг, Нідерланди, Японія, Великобританія (їх наведено з першого по десяте місце в рейтингу).

Таблиця 2.1.3

**Індекс глобальної конкурентоспроможності
(The Global Competitiveness Index)
країн світу за 2013–2014 рр.**

Країна	Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн та їхнє місце в рейтингу				Коливання в 2014 р. порівняно з 2013 р., +/-	
	2013 р.		2014 р.			
	місце в рейтингу	значення індексу	місце в рейтингу	значення індексу	місце в рейтингу	значення індексу
1	2	3	4	5	6	7
Швейцарія	1	5,67	1	5,7	0	0,03
Сінгапур	2	5,61	2	5,6	0	-0,01
Фінляндія	3	5,54	4	5,5	1	-0,04
Німеччина	4	5,51	5	5,5	1	-0,01
Сполучені Штати Америки	5	5,48	3	5,5	-2	0,02
Швеція	6	5,48	10	5,4	4	-0,08
Гонконг	7	5,47	7	5,5	0	0,03
Нідерланди	8	5,42	8	5,5	0	0,08
Японія	9	5,40	6	5,5	-3	0,10
Великобританія	10	5,37	9	5,4	-1	0,03
Норвегія	11	5,33	11	5,4	0	0,07
Тайвань	12	5,29	14	5,3	2	0,01
Катар	13	5,24	16	5,2	3	-0,04
Канада	14	5,20	15	5,2	1	0,00
Данія	15	5,18	13	5,3	-2	0,12
Австрія	16	5,15	21	5,2	5	0,05
Бельгія	17	5,13	18	5,2	1	0,07
Нова Зеландія	18	5,11	17	5,2	-1	0,09
Об'єднані Арабські Емірати	19	5,11	12	5,3	-7	0,19
Саудівська Аравія	20	5,10	24	5,1	4	0,00

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.1.3

1	2	3	4	5	6	7
Люксембург	22	5,09	19	5,2	-3	0,11
Південна Корея	25	5,01	26	5,0	1	-0,01
Ірландія	28	4,92	25	5,0	-3	0,08
Китай	29	4,84	28	4,9	-1	0,06
Естонія	32	4,65	29	4,7	-3	0,05
Польща	42	4,46	43	4,5	1	0,04
Туреччина	44	4,45	45	4,5	1	0,05
Литва	48	4,41	41	4,5	-7	0,09
Латвія	52	4,40	42	4,5	-10	0,10
Росія	64	4,25	53	4,4	-11	0,15
Україна	84	4,05	76	4,1	-8	0,05

Складено за матеріалами [104].

Слід вказати, що Китай у цьому рейтингу посів 29 місце. Це краще характеризує стан його глобальних конкурентних позицій на світовому ринку, порівняно з рейтинговим місцем в оцінюванні глобалізації країни, визначеної за методикою Швейцарського економічного інституту та Федерального швейцарського технологічного інституту.

З табл. 2.1.3 видно, що найбільші конкурентні позиції у глобальному вимірі в 2014 р. займали десять країн, зокрема: Швейцарія, Сінгапур, США, Фінляндія, Німеччина, Японія, Гонконг, Нідерланди, Великобританія, Швеція (їх наведено з першого по десяте місце в рейтингу). Ці країни у 2013 р. також входили до десятки лідерів з глобальної конкурентоспроможності, але через посилення економічних позицій деяких країн, зокрема США (зростання ВВП, інших показників), змінились рейтингові позиції за цим показником у 2014 р. Україна збільшила рівень глобальної конкурентоспроможності й перейшла з 84 місця в рейтингу на 76 місце.

У табл. 2.1.4 подано індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн світу за 2014–2015 рр.

Таблиця 2.1.4

**Індекс глобальної конкурентоспроможності
(The Global Competitiveness Index)
країн світу за 2014–2015 рр.**

Країна	Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн та їхнє місце в рейтингу				Колівання в 2015 р. порівняно з 2014 р., +/-	
	2014 р.		2015 р.		місце в рейтингу	значення індексу
	місце в рейтингу	значення індексу	місце в рейтингу	значення індексу		
1	2	3	4	5	6	7
Швейцарія	1	5,7	1	5,76	0	0,06
Сінгапур	2	5,6	2	5,68	0	0,08
Сполучені Штати Америки	3	5,5	3	5,61	0	0,11
Фінляндія	4	5,5	8	5,45	4	-0,05
Німеччина	5	5,5	4	5,53	-1	0,03
Японія	6	5,5	6	5,47	0	-0,03
Гонконг	7	5,5	7	5,46	0	-0,04
Нідерланди	8	5,5	5	5,50	-3	0,00
Великобританія	9	5,4	10	5,43	1	0,03
Швеція	10	5,4	9	5,43	-1	0,03
Норвегія	11	5,4	11	5,41	0	0,01
Об'єднані Арабські Емірати	12	5,3	17	5,24	5	-0,06
Данія	13	5,3	12	5,33	-1	0,03
Тайвань	14	5,3	15	5,28	1	-0,02
Канада	15	5,2	13	5,31	-2	0,11
Катар	16	5,2	14	5,30	-2	0,10
Нова Зеландія	17	5,2	16	5,25	-1	0,05
Бельгія	18	5,2	19	5,20	1	0,00
Люксембург	19	5,2	20	5,20	1	0,00

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.1.4

1	2	3	4	5	6	7
Малайзія	20	5,2	18	5,23	-2	0,03
Ірландія	25	5,0	24	5,11	-1	0,11
Південна Корея	26	5,0	26	4,99	0	-0,01
Китай	28	4,9	28	4,89	0	-0,01
Естонія	29	4,7	30	4,74	1	0,04
Чехія	37	4,5	31	4,69	-6	0,19
Литва	41	4,5	36	4,55	-5	0,05
Латвія	42	4,5	44	4,45	2	-0,05
Польща	43	4,5	41	4,49	-2	-0,01
Туреччина	45	4,5	51	4,37	6	-0,13
Казахстан	50	4,4	42	4,48	-8	0,08
Росія	53	4,4	45	4,44	-8	0,04
Україна	76	4,1	79	4,03	3	-0,07

Складено за матеріалами [104].

Як підтверджують дані табл. 2.1.4, найбільші конкурентні позиції у глобальному вимірі в 2015 р. займали десять країн, а саме: Швейцарія, Сінгапур, США, Німеччина, Нідерланди, Японія, Гонконг, Фінляндія, Швеція, Великобританія. Потрібно уточнити, що в 2015 р. порівняно з 2014 р., як і в попередній період (2013–2014 рр.), не змінився склад перших десяти найбільш конкурентоспроможних країн світу в глобальному вимірі. Україна зменшила рейтинг глобальної конкурентоспроможності на три позиції та досягла 79 позиції, що пов'язано із впливом низки факторів, серед яких економічна й політична ситуації.

Варто зауважити, що серед десяти досліджуваних лідерів найбільше покращення глобальної конкурентоспроможності показали Нідерланди. Так у 2015 р. порівняно з 2014 р. ця країна піднялася з 8 позиції на 4 позицію, що пов'язано з покращенням соціально-економічного становища в ній у глобальному вимірі.

У табл. 2.1.5 наведено індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн світу за 2015–2016 рр.

З табл. 2.1.5 видно, що в 2016 р., як і в 2015 р., залишався традиційний склад лідерів за рівнем конкурентоспроможності, тобто місця з першого по десяте розподілились таким чином: Швейцарія, Сінгапур, США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг, Фінляндія. Найбільше покращення глобальних конкурентних позицій показують Швеція й Великобританія, які піднялись у рейтингу на три позиції, що зумовлено підвищенням всіх показників конкурентоспроможності на міжнародному рівні у комплексі. В Україні у 2016 р., як і в 2015 р., продовжує погіршуватись стан цього показника через зниження соціально-економічного становища, політичну ситуацію та ін.

Таблиця 2.1.5

**Індекс глобальної конкурентоспроможності
(The Global Competitiveness Index)
країн світу за 2015–2016 рр.**

Країна	Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн та їхнє місце в рейтингу				Колівання в 2016 р. порівняно з 2015 р., +/-	
	2015 р.		2016 р.			
	місце в рейтингу	значення індексу	місце в рейтингу	значення індексу	місце в рейтингу	значення індексу
1	2	3	4	5	6	7
Швейцарія	1	5,76	1	5,8	0	0,04
Сінгапур	2	5,68	2	5,7	0	0,02
Сполучені Штати Америки	3	5,61	3	5,7	0	0,09
Німеччина	4	5,53	5	5,6	1	0,07
Нідерланди	5	5,50	4	5,6	-1	0,10
Японія	6	5,47	8	5,5	2	0,03
Гонконг	7	5,46	9	5,5	2	0,04
Фінляндія	8	5,45	10	5,4	2	-0,05

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.1.5

1	2	3	4	5	6	7
Швеція	9	5,43	6	5,5	-3	0,07
Великобри- танія	10	5,43	7	5,5	-3	0,07
Норвегія	11	5,41	11	5,4	0	-0,01
Данія	12	5,33	12	5,3	0	-0,03
Канада	13	5,31	15	5,3	2	-0,01
Катар	14	5,30	18	5,2	4	-0,10
Тайвань	15	5,28	14	5,3	-1	0,02
Нова Зелан- дія	16	5,25	13	5,3	-3	0,05
Об'єднані Арабські Емірати	17	5,24	16	5,3	-1	0,06
Малайзія	18	5,23	25	5,2	7	-0,03
Бельгія	19	5,20	17	5,3	-2	0,10
Люксем- бург	20	5,20	20	5,2	0	0,00
Ірландія	24	5,11	23	5,2	-1	0,09
Південна Корея	26	4,99	26	5,0	0	0,01
Китай	28	4,89	28	5,0	0	0,11
Естонія	30	4,74	30	4,8	0	0,06
Чехія	31	4,69	31	4,7	0	0,01
Литва	36	4,55	35	4,6	-1	0,05
Польща	41	4,49	36	4,6	-5	0,11
Казахстан	42	4,48	53	4,4	11	-0,08
Латвія	44	4,45	49	4,4	5	-0,05
Туреччина	51	4,37	55	4,4	4	0,03
Росія	45	4,44	43	4,5	-2	0,06
Україна	79	4,03	85	4,0	6	-0,03

Складено за матеріалами [104].

У табл. 2.1.6 наведено індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн світу за 2016–2017 рр.

Таблиця 2.1.6

**Індекс глобальної конкурентоспроможності
(The Global Competitiveness Index)
країн світу за 2016–2017 рр.**

Країна	Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) країн, їх місце в рейтингу				Коливання в 2017 р. порівняно з 2016 р., +/-	
	2016 р.		2017 р.		місце в рейтингу	значення індексу
	місце в рейтингу	значення індексу	місце в рейтингу	значення індексу		
1	2	3	4	5	6	7
Швейцарія	1	5,8	1	5,9	0	0,1
Сінгапур	2	5,7	3	5,7	1	0,0
Сполучені Штати Америки	3	5,7	2	5,9	-1	0,2
Нідерланди	4	5,6	4	5,7	0	0,1
Німеччина	5	5,6	5	5,7	0	0,1
Швеція	6	5,5	7	5,5	1	0,0
Велика Британія	7	5,5	8	5,5	1	0,0
Японія	8	5,5	9	5,5	1	0,0
Гонконг	9	5,5	6	5,5	-3	0,0
Фінляндія	10	5,4	10	5,5	0	0,1
Норвегія	11	5,4	11	5,4	0	0,0
Данія	12	5,3	12	5,4	0	0,1
Нова Зеландія	13	5,3	13	5,4	0	0,1
Тайвань	14	5,3	15	5,3	1	0,0
Канада	15	5,3	14	5,3	-1	0,0
Об'єднані Арабські Емірати	16	5,3	17	5,3	1	0,0
Бельгія	17	5,3	20	5,2	3	-0,1
Катар	18	5,2	25	5,1	7	-0,1
Австрія	19	5,2	18	5,2	-1	0,0
Люксембург	20	5,2	19	5,2	-1	0,0

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.1.6

1	2	3	4	5	6	7
Ірландія	23	5,2	24	5,2	1	0,0
Малайзія	25	5,2	23	5,2	-2	0,0
Південна Корея	26	5,0	26	5,1	0	0,1
Китай	28	5,0	27	5,0	-1	0,0
Естонія	30	4,8	29	4,8	-1	0,0
Чехія	31	4,7	31	4,8	0	0,1
Литва	35	4,6	41	4,6	6	0,0
Польща	36	4,6	39	4,6	3	0,0
Росія	43	4,5	38	4,6	-5	0,1
Латвія	49	4,4	54	4,4	5	0,0
Казахстан	53	4,4	57	4,3	4	-0,1
Туреччина	55	4,4	53	4,4	-2	0,0
Україна	85	4,0	81	4,1	-4	0,1

Складено за матеріалами [104].

Дані табл. 2.1.6 підтверджують, що в 2017 р., як і в попередні досліджувані роки, найвищий рівень глобальної конкурентоспроможності показували десять країн. Так, у 2017 р. їхні позиції з першого по десяте місце в рейтингу були такими: перше місце посідала Швейцарія, друге – США (вони піднялись в рейтингу в результаті ведення економічної політики адміністрацією Д. Трампа), третє – Сінгапур, четверте – Нідерланди, п'яте – Німеччина, шосте – Гонконг, сьоме – Швеція, восьме – Великобританія, дев'яте – Японія, десяте – Фінляндія. Найбільше зростання конкурентних позицій показує Гонконг, який з дев'ятого місця в 2016 р. піднявся на шосте місце в 2017 р.

Картина стану міжнародної конкурентоспроможності країн формується під впливом безлічі факторів, які, за твердженням більшості вчених [11; 88], поділяються на зовнішні й внутрішні. До складу зовнішніх факторів входять: сприятливі географічні та кліматичні фак-

тори; ресурсна складова; високий рівень професійної й освітньої підготовки кадрів; наявність технологій ефективного використання ресурсів; висока ефективність внутрішнього ринку і розвиненість ринкової інфраструктури; висока конкурентоспроможність національних компаній; сприятлива для бізнесу кредитно-фінансова, податкова політика у країні; високий рівень експорту країни; масштабні інвестиційні потоки; ефективна інноваційна політика; забезпечення високого рівня підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу; високий рівень інтеграції країни у глобальному вимірі за основними сферами; забезпечення високого рівня стандартизації й сертифікації відповідно до міжнародних норм та ін. Внутрішні ж фактори, як стверджує Ю. Уманців, можна покласифікувати за: фактором високого рівня попиту на національні товари; фактором оптимального рівня концентрації, спеціалізації й кооперування в економічному секторі; високим рівнем стандартизації та сертифікації вітчизняної продукції; високою часткою підприємств, що мають вагомі конкурентні позиції; розвинутою інформаційною і нормативно-правовою базою управління; високим рівнем високотехнічних конкурентоспроможних товарів в експорті країни; доступом товаровиробників до ресурсної бази й ін.

Аналіз теоретичних, методологічних та емпіричних матеріалів свідчить, що серед вказаних факторів є ключові, які становлять основу показників глобальної конкурентоспроможності. Деякі вчені доводять, що основними факторами впливу на стан міжнародної конкурентоспроможності слід вважати економічні. Зокрема, О. Вертелева, обґрунтовує, що найбільший вплив на стан міжнародної конкурентоспроможності країн здійснюють показник експорту товарів, робіт, послуг і показник обсягу прямих іноземних інвестицій [11]. На нашу думку, такий підхід є правильним у тому, що високий економічний розвиток – це безумовна запорука забезпечення глобальної конкурен-

тоспроможності. Проте склад досліджуваного показника (індексу глобальної конкурентоспроможності) показує, що він представлений низкою елементів та економічна складова є їхньою важливою складовою. Так, Е. Г. Жнакіна наводить перелік факторів глобальної конкурентоспроможності залежно від орієнтира економічного розвитку. Згідно з підходом цієї дослідниці, можна виділити три групи складових глобальної конкурентоспроможності з огляду на економічний орієнтир країн, а саме:

– складові глобальної конкурентоспроможності для економічних систем, орієнтованих на розвиток факторів. Вони поділяються за базисними вимогами до: якості інститутів; інфраструктури; макроекономічної стабільності; здоров'я і початкової освіти. У контексті складу цих факторів економічна складова є, безумовно, однією з ключових, оскільки вона забезпечує можливість розвитку інфраструктури, елементу здоров'я та початкової освіти;

– складові глобальної конкурентоспроможності для економічних систем, орієнтованих на посилення ефективності: у галузі вищої освіти і професійної підготовки; на ринку товарів, послуг; на ринку праці; в сфері фінансового ринку; у сфері розвитку технологій; у межах зростання масштабів ринкового простору;

– складові глобальної конкурентоспроможності для економічних систем, орієнтованих на розвиток інновацій за рівнем: конкурентоспроможності бізнесу; інноваційним потенціалом [35; 36].

Варто констатувати, що економічний орієнтир на інноваційний розвиток – найвища ознака розвитку на сучасному етапі формування ринкового простору на глобальному рівні. З огляду на це актуальним вважаємо дослідження всіх елементів глобальної конкурентоспроможності, оскільки на нинішньому етапі розвитку глобальної економіки відбуваються постійні коливання ринкових показників. Усі названі

вище складові великою мірою залежать від інвестиційного розвитку країни, який зумовлює як стан базисних елементів та параметрів ефективності розвитку, так і інноваційний елемент економічного розвитку.

2.2. Інвестиційні аспекти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн

Глобалізаційні процеси, що охоплюють усі сфери суспільного життя людства, здійснюють вплив на розвиток міжнародних економічних відносин, а відповідно, активізують рух капіталу. Водночас диверсифікується й ускладнюється міжнародне інвестування як форма руху капіталу за національні межі, щораз більше відриваючись від відтворювальних процесів реальної економіки і призводячи до кризових процесів у світовій фінансовій системі. Обсяг прямих іноземних інвестицій під впливом глобалізаційних процесів щорічно зазнає змін, тому аналіз динаміки та структури світових потоків капіталу в умовах глобалізації світогосподарських відносин є загальним питанням зовнішньоекономічної політики держав і має важливе значення в міжнародній економіці.

Зарубіжні інвестиції відіграють значну роль в економіці будь-якої країни незалежно від рівня її економічного розвитку, сприяючи економічному зростанню країни-реципієнта на основі більш ефективного використання національних ресурсів. Можна виділити два канали отримання позитивного ефекту від запровадження в економіку іноземних інвестицій. Перш за все, це вихід зарубіжних фірм на національний ринок, що приводить до заміщення чи витіснення менш ефективних національних підприємств. У результаті здійснюється перерозподіл внутрішніх ресурсів між рентабельними й малорентабельними фірмами та відбувається зростання середнього рівня продуктивності праці й доходів на душу населення у країні, що приймає інвестиції.

Наступний канал ефективності іноземних інвестицій пов'язаний з посиленням конкуренції на місцевих ринках за рахунок іноземних

компаній. Діяльність останніх спонукає національні фірми працювати більш ефективно. Аналогічно діяльність зарубіжних фірм сприяє більш швидкій передачі нової та передової технології на основі вертикально інтегрованих зв'язків і наявності демонстративного ефекту. Слід зауважити, що внесок у прискорення економічного зростання є можливим лише у тому разі, якщо існує взаємозв'язок між інвестиціями та рівнем кваліфікації трудових ресурсів [91, с. 292–293].

Поряд з позитивними ефектами від міжнародної інвестиційної діяльності в економіці країни, що приймає іноземні інвестиції, спостерігаються також негативні ефекти. Серед них можна виділити такі:

– зростання залежності країни-реципієнта від іноземного капіталу. Означена проблема є достатньо серйозною в економічному і політичному аспектах, оскільки збільшення обсягів іноземного капіталу сприяє тому, що його власники можуть нав'язати країні не тільки економічні, а й політичні рішення, що суперечать національним інтересам. З огляду на це держава не має допустити домінування іноземного капіталу в національній економіці та повинна активно стимулювати розвиток національних підприємств усіх форм власності;

– зростання рівня конкуренції на національному ринку через появу іноземних фірм потребує контролю з боку держави за поступовим входженням в економіку іноземного капіталу, щоб не нашкодити національному ринковому господарству [25, с. 126].

Економічний зміст міжнародної інвестиційної діяльності полягає в тому, що вона сприяє надходженню в економіку нових технологій і форм організації виробництва й бізнесу, що забезпечує принципово новий та більш значний економічний ефект порівняно з можливостями вітчизняного підприємництва. Це те, що слугує головним аргументом для прийняття рішення про відкриття національних кордонів з метою масового надходження зарубіжних капіталів [2, с. 52].

Проникнення технологій розглядається як процес, в якому знання і технічний досвід поширюються та сприймаються економікою загалом. Цей процес передбачає реорганізацію і реконструкцію суб'єктів господарювання, розробку нових продуктів та зростання інвестицій у нематеріальні активи [28; 158].

Таким чином, міжнародні інвестиційні процеси (розвиток міжнародної економічної діяльності є результатом заощадження й нагромадження капітальних умов у світовій економіці) – це ключова сфера діяльності в межах сучасної світової економіки. Важливість дослідження динаміки і структури світових потоків капіталу в умовах глобалізації світогосподарських відносин зумовлена тим, що інвестиційна діяльність через подвійну економічну природу, що виявляється, з одного боку, у формі фінансово-матеріального потоку, а з іншого – в економічній діяльності й сукупності економічних відносин, що надають цьому потоку руху та визначають його спрямованість, впливає як на матеріально-речовинну основу суспільного виробництва, так і на форми її вияву в системі економічних відносин та економічної діяльності.

Потрібно наголосити, що для прискорення економічного розвитку країни постійно необхідні значні обсяги фінансових ресурсів, які зумовлюють інтенсивність інвестиційних процесів. Оскільки глобалізаційні процеси вже торкнулися світового фінансового ринку, то рівень глобальної конкурентоспроможності впливатиме також на можливість доступу країни до капіталів. Очевидно, що чим вища глобальна конкурентоспроможність країни, тим інвестиційно більш привабливою є країна для іноземних інвесторів, а це зумовлює приплив іноземних інвестицій в її економіку.

Вивчення наукових досліджень [58; 102; 104] дає змогу стверджувати, що інвестиції – це один з ключових показників міжнародної конкурентоспроможності країни. З аналізу розглянутих вище показників випливає, що прямі іноземні інвестиції є елементом:

– інтегрального індексу глобалізації (KOF), який розробили Швейцарський економічний інститут і Федеральний швейцарський технологічний інститут та який входить до складу параметра економічної глобалізації;

– індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), який розробили фахівці Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) [104] і який у межах цього показника входить до складу параметра рівня розвитку фінансового ринку.

Необхідно зауважити, що між глобалізацією та прямими іноземними інвестиціями існує прямий зв'язок, який передбачає, що міжнародна інтеграція країн забезпечує зростання обсягів інвестицій і підтримання позитивного інвестиційного балансу (коли обсяги імпорту інвестицій (вхідні потоки інвестицій у країну) більші за обсяги експорту інвестицій з країни). Інший прямий зв'язок спостерігається при забезпеченні високого рівня міжнародної конкурентоспроможності відповідно високим рівнем прямих іноземних інвестицій. На сьогодні такий зв'язок (залежність) у наукових колах переважно аналізують шляхом порівняння позицій у рейтингу рівня глобалізації країн, у рейтингу глобальної конкурентоспроможності й у рейтингу країн за рівнем прямих іноземних інвестицій. Таке порівняння хоч і є наочним, але воно не може бути достатньо інформативним та таким, яке би пояснювало рівень означеної залежності на трьох рівнях (рівень глобалізації країн, рівень глобальної конкурентоспроможності країн і рівень прямих іноземних інвестицій країн). Зважаючи на це, ми розробили модель оцінювання впливу глобалізації на рівень прямих іноземних інвестицій країн та впливу прямих іноземних інвестицій на стан глобальної конкурентоспроможності країн (рис. 2.2.1). Запропоновану модель побудовано із застосуванням індексного [3; 51] й порівняльного методів.

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

1-й етап		
↓		
Визначення рівня зміни інтегрального індексу глобалізації (KOF), який розробили Швейцарський економічний інститут і Федеральний швейцарський технологічний інститут за досліджуваний період (у відносному вимірі, в десяткових одиницях) (RKOF):		
$RKOF = KOF1 - KOF0$,		
де KOF1 – фактичне значення інтегрального індексу глобалізації (KOF) у звітному періоді;		
KOF0 – попереднє значення інтегрального індексу глобалізації (KOF) у попередньому періоді		
2-й етап		
↓		
Визначення рівня зміни індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), який розробили фахівці Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum), за досліджуваний період (у відносному вимірі, в десяткових одиницях) (RGKI):		
$RGKI = GKI1 - GKI0$,		
де GKI1 – фактичне значення індексу глобальної конкурентоспроможності у звітному періоді;		
GKI0 – попереднє значення індексу глобальної конкурентоспроможності у попередньому періоді		
3-й етап		
↓		
Визначення рівня зміни обсягів прямих іноземних інвестицій за досліджуваний період (у відносному вимірі, в десяткових одиницях) (RFDI):		
$RFDI = (FDI1 - FDI0) / FDI0$,		
де FDI1 – обсяг прямих іноземних інвестицій у звітному періоді, у грош. од.;		
FDI0 – обсяг прямих іноземних інвестицій у попередньому періоді, у грош. од.		
4-й етап		
↓		
Оцінювання ефективності впливу глобалізації країни (на рівні інтеграційних процесів) на зростання обсягів прямих іноземних інвестицій		
↓		
Якщо $RKOF > 0$ і $RFDI > 0$ ~ зростання RGKI (на визначеному рівні) → збільшення обсягу RFDI (на визначеному рівні) (ефективне управління інтеграційними глобалізаційними процесами)	Якщо $RKOF < 0$ – не розглядаємо зв'язок	Якщо $RKOF > 0$ і $RFDI \leq 0$ ~ зростання RGKI (на визначеному рівні) <u>не забезпечило</u> збільшення обсягу RFDI (не-ефективне управління інтеграційними глобалізаційними процесами)

5-й етап		
↓		
Оцінювання ефективності впливу збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій на зростання рівня глобальної конкурентоспроможності країн		
↓		
Якщо RFDI > 0 і RGKI > 0 ~ зростання RFDI (на визначеному рівні) → збільшення обсягу RGKI (на визначеному рівні) (ефективне використання прямих іноземних інвестицій)	Якщо RFDI < 0 – не розглядаємо зв'язок	Якщо RFDI > 0 і RGKI ≤ 0 ~ зростання RFDI (на визначеному рівні) <u>не забезпечило</u> збільшення обсягу RGKI (на визначеному рівні) (неефективне використання прямих іноземних інвестицій)

Рис. 2.2.1. Модель оцінювання впливу глобалізації на рівень прямих іноземних інвестицій країн і впливу прямих іноземних інвестицій на стан глобальної конкурентоспроможності країн

Керуючись розробленою моделлю оцінювання проведемо аналіз впливу глобалізації на рівень прямих іноземних інвестицій країн і впливу прямих іноземних інвестицій на стан глобальної конкурентоспроможності країн за період 2013–2017 рр.

На першому етапі проведемо оцінювання рівня зміни інтегрального індексу глобалізації країн (RKOF) за 2013–2017 рр. (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Оцінювання рівня зміни інтегрального індексу глобалізації країн (RKOF) за 2013–2017 рр.

Країна	Зміна, +/-			
	у 2014 р. порівняно з 2013 р.	у 2015 р. порівняно з 2014 р.	у 2016 р. порівняно з 2015 р.	у 2017 р. порівняно з 2016 р.
1	2	3	4	5
Нідерланди	0,00	-0,09	0,46	1,14

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.2.1

1	2	3	4	5
Ірландія	0,38	-0,87	0,34	0,51
Бельгія	-0,69	-0,61	-0,49	1,24
Австрія	1,00	-0,24	-0,41	0,22
Швейцарія	-0,54	0,30	0,97	1,78
Данія	-0,69	-1,13	0,14	1,93
Швеція	-0,24	-0,80	-0,67	2,04
Великобританія	-1,67	-0,76	-0,99	5,29
Франція	-1,10	-0,11	-0,04	4,58
Угорщина	-0,94	-0,42	0,29	0,77
Канада	0,25	-0,60	0,64	0,84
Фінляндія	1,02	-0,23	-0,17	0,83
Португалія	-0,07	-0,72	-1,21	-0,04
Кіпр	-0,81	-1,73	0,53	0,93
Чехія	-0,89	0,13	-0,50	1,28
Німеччина	-1,61	-0,61	-0,62	6,33
Іспанія	0,45	-0,95	0,02	0,83
Словаччина	0,06	-0,03	0,10	0,74
Люксембург	-0,58	-1,01	-0,01	0,66
Сінгапур	-0,26	-1,14	-0,56	-3,29
Польща	0,42	-0,09	0,47	1,42
США	0,18	-0,13	0,90	4,02
Естонія	-0,34	-0,03	-0,89	0,81
Литва	0,48	-0,56	4,55	0,21
Японія	1,27	0,87	1,99	4,40
Латвія	1,17	0,89	-0,09	0,48
Україна	-7,93	0,65	1,21	-0,47
Росія	-11,36	0,48	3,50	-1,15
Південна Корея	2,48	-0,14	0,77	1,61
Грузія	1,30	0,98	0,43	-0,14
Китай	1,07	-0,35	0,58	1,29
Білорусь	4,87	0,85	0,64	-0,58
Вірменія	-1,27	4,31	1,86	-0,73
Азербайджан	-0,16	0,64	0,34	-1,31
Казахстан	-0,59	2,61	-4,96	0,98
Киргизстан	0,58	-2,79	1,78	-2,05

Складено за матеріалами табл. 2.1.1.

Як показує табл. 2.2.1, у 2017 р. порівняно з 2016 р. спостерігалось значне підвищення рівня глобалізації країн, а саме простежується найбільше зростання рівня індексу глобалізації країн (RKOF).

На другому етапі здійсимо розрахунок рівня зміни індексу глобальної конкурентоспроможності (RGKI) за 2013–2017 рр. (табл. 2.2.2).

Таблиця 2.2.2

**Оцінювання рівня зміни інтегрального індексу
глобальної конкурентоспроможності країн (RGKI) з
а 2013–2017 рр.**

Країна	Зміна, +/-			
	У 2014 р. порівняно з 2013 р.	У 2015 р. порівняно з 2014 р.	У 2016 р. порівняно з 2015 р.	У 2017 р. порівняно з 2016 р.
1	2	3	4	5
Швейцарія	0,03	0,06	0,04	0,1
Сінгапур	-0,01	0,08	0,02	0,0
Сполучені Штати Америки	0,02	0,11	0,09	0,2
Нідерланди	0,08	0,00	0,10	0,1
Німеччина	-0,01	0,03	0,07	0,1
Швеція	-0,08	0,03	0,07	0,0
Великобританія	0,03	0,03	0,07	0,0
Японія	0,10	-0,03	0,03	0,0
Гонконг	0,03	-0,04	0,04	0,0
Фінляндія	-0,04	-0,05	-0,05	0,1
Норвегія	0,07	0,01	-0,01	0,0
Данія	0,12	0,03	-0,03	0,1
Нова Зеландія	0,09	0,05	0,05	0,1
Тайвань	0,01	-0,02	0,02	0,0
Канада	0,00	0,11	-0,01	0,0
Об'єднані Арабські Емірати	0,19	-0,06	0,06	0,0
Бельгія	0,07	0,00	0,10	-0,1
Катар	-0,04	0,10	-0,10	-0,1
Люксембург	0,11	0,00	0,00	0,0
Ірландія	0,08	0,11	0,09	0,0

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.2.2

1	2	3	4	5
Південна Корея	-0,01	-0,01	0,01	0,1
Китай	0,06	-0,01	0,11	0,0
Естонія	0,05	0,04	0,06	0,0
Литва	0,09	0,05	0,05	0,0
Польща	0,04	-0,01	0,11	0,0
Росія	0,15	0,04	0,06	0,1
Латвія	0,10	-0,05	-0,05	0,0
Україна	0,05	-0,07	-0,03	0,1

Складено за матеріалами табл. 2.1.3, 2.1.4, 2.1.5, 2.1.6.

Результати розрахунків свідчать, що найбільший рівень зростання індексу глобальної конкурентоспроможності країн (RGKI) спостерігався в 2014 р. порівняно з 2013 р. та в 2016 р. порівняно з 2015 р.

На третьому етапі проведемо розрахунок рівня зміни обсягів прямих іноземних інвестицій (RFDI) за 2013–2017 рр. У табл. 2.2.3 наведено обсяги прямих іноземних інвестицій (FDI) у країнах світу за 2013–2017 рр.

Таблиця 2.2.3

**Обсяги прямих іноземних інвестицій (RFDI)
у країнах світу
за 2013–2017 рр.**

Країна	Значення, млн. дол. США				
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6
Швейцарія	-24926,46	21003,09	115891,60	60477,40	37863,91
Сінгапур	64481,70	69542,60	70595,38	74253,03	63633,43
Сполучені Штати Америки	288131,00	237655,00	506161,00	479415,00	348674,00
Нідерланди	328683,70	117584,90	147258,40	185753,13	314941,75
Німеччина	67407,57	19778,40	54117,70	58056,85	77983,39
Швеція	1317,03	-8624,30	8706,03	8108,33	28828,25

Продовження табл. 2.2.3

1	2	3	4	5	6
Великобританія	54473,13	58890,44	58450,60	265810,60	46622,22
Японія	10648,44	19752,725	5252,20	39323,30	18837,52
Гонконг	76857,45	127847,45	181047,40	133259,18	122401,06
Фінляндія	-4940,70	17243,60	16843,23	4503,96	10851,15
Норвегія	-249,00	3249,80	6823,15	-18642,11	-4928,98
Данія	680,34	6577,35	1850,70	8529,08	-2266,37
Нова Зеландія	-69,50	3249,05	-9,80	1934,89	3346,68
Канада	67047,60	64100,00	61642,19	34612,04	27525,63
Об'єднані Арабські Емірати	9490,99	10823,38	8795,10	8985,70	0,00
Бельгія	-28375,20	-23931,10	-29117,75	37013,20	-31065,19
Люксембург	10481,19	-10534,30	16000,51	26857,40	0,00
Ірландія	49960,13	86765,60	235355,99	79163,35	51526,36
Південна Корея	12766,60	9273,60	4104,10	12104,30	17052,80
Китай	290928,43	268097,18	242489,30	174749,60	168223,60
Естонія	1098,65	1751,09	-722,50	741,62	853,03
Литва	708,30	504,47	970,02	962,30	1061,55
Польща	795,00	19776,00	15065,00	16758,00	6268,00
Росія	69218,89	22031,32	6852,97	32538,90	27886,31
Латвія	989,50	939,83	838,63	243,50	1137,67
Україна	4509,00	847,00	3050,00	3441,00	2428,00

Складено за матеріалами [100].

З табл. 2.2.3 видно, що найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій протягом досліджуваного періоду мали США. Через певні коливання в економіці цей показник змінювався від 237655 млн. дол. США (2013 р.) до 506161 млн. дол. США (2015 р.) і в 2017 р. становив 348674 млн. дол. США. Найбільше значення цього показника в Європі показують Нідерланди (друге місце у світі в 2017 р.) та Ірландія (в певні роки). Слід також відзначити країни Азії, зокрема Китай,

який у 2017 р. займав третє місце у світі за цим показником, і Гонконг (четверте місце у світі). Варто вказати, що протягом досліджуваного періоду Україна мала невисокий, але позитивний баланс обсягів прямих іноземних інвестицій (надходження інвестиційних ресурсів переважали їхній відплив за кордон). Вважаємо за доцільне підтримати дослідників [44], які слушно зазначають, що Китай, незважаючи на лідерські позиції у світі за рівнем ВВП, почав зазнавати критичних наслідків економічної кризи в 2014–2015 рр. та в ці роки, як видно з табл. 2.2.3, у країні почалося скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій.

На окрему увагу заслуговує ситуація зі стабільним збільшенням обсягів прямих іноземних інвестицій у Німеччині починаючи з 2015 р., що пов'язано, як підтверджують джерела, зі стійким зростанням німецької економіки. Аналіз статистичних даних економіки Німеччини свідчить, [69] що в результаті зростання внутрішнього споживання у країні збільшилось виробництво, а відповідно, підвищився обсяг інвестицій на його подальше стимулювання. Таке ж зростання обсягів прямих іноземних інвестицій з 2015 р. по 2017 р. спостерігається у Нідерландах, хоча ця країна мала значно більші обсяги такого показника через більший рівень ефективності використання інвестиційних ресурсів.

За даними табл. 2.2.3 проведемо розрахунок рівня зміни обсягів прямих іноземних інвестицій (RFDI) у країнах світу за 2013–2017 рр. (табл. 2.2.4).

На основі даних табл. 2.2.4 можемо констатувати, що найбільший рівень зростання обсягів прямих іноземних інвестицій простежується в країнах у 2014 р. порівняно з 2013 р., у 2016 р. порівняно з 2015 р. і в 2017 р. порівняно з 2016 р. У 2015 р. порівняно з 2014 р. цей показник був менший через появу виявів економічної кризи на рівні національних економік окремих країн.

Таблиця 2.2.4

**Оцінювання рівня зміни обсягів
прямих іноземних інвестицій (RFDI) за 2013–2017 рр.**

Країна	Зміна рівня RFDI, +/-			
	у 2014 р. порівняно з 2013 р.	у 2015 р. порівняно з 2014 р.	у 2016 р. порівняно з 2015 р.	у 2017 р. порівняно з 2016 р.
Швейцарія	-1,8	4,5	-0,5	-0,4
Сінгапур	0,1	0,0	0,1	-0,1
Сполучені Штати Амери- ки	-0,2	1,1	-0,1	-0,3
Нідерланди	-0,6	0,3	0,3	0,7
Німеччина	-0,7	1,7	0,1	0,3
Швеція	-7,5	-2,0	-0,1	2,6
Великобританія	0,1	0,0	3,5	-0,8
Японія	0,9	-0,7	6,5	-0,5
Гонконг	0,7	0,4	-0,3	-0,1
Фінляндія	-4,5	0,0	-0,7	1,4
Норвегія	-14,1	1,1	-3,7	-0,7
Данія	8,7	-0,7	3,6	-1,3
Нова Зеландія	-47,7	-1,0	-198,4	0,7
Канада	0,0	0,0	-0,4	-0,2
Швеція	0,1	-0,2	0,0	-1,0
Великобританія	-0,2	0,2	-2,3	-1,8
Японія	-2,0	-2,5	0,7	-1,0
Гонконг	0,7	1,7	-0,7	-0,3
Фінляндія	-0,3	-0,6	1,9	0,4
Китай	-0,1	-0,1	-0,3	0,0
Естонія	0,6	-1,4	-2,0	0,2
Литва	-0,3	0,9	0,0	0,1
Польща	23,9	-0,2	0,1	-0,6
Росія	-0,7	-0,7	3,7	-0,1
Латвія	-0,1	-0,1	-0,7	3,7
Україна	-0,8	2,6	0,1	-0,3

Складено за матеріалами [100].

На четвертому етапі перейдемо до оцінювання ефективності впливу глобалізації країни (на рівні інтеграційних процесів) на збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій. Відповідно до методології, розглянемо вплив у тих країнах, які здійснили в досліджуваний період інтеграційні зміни у глобалізаційному вимірі, тобто підвищили рівень інтегрального індексу глобалізації країн (RKOF). У табл. 2.2.5 здійснено оцінювання ефективності впливу глобалізації окремих країн (на рівні інтеграційних процесів) на зростання обсягів прямих іноземних інвестицій за період 2013–2017 рр. За результатами розрахунків можемо констатувати, що:

– у 2014 р. порівняно з 2013 р. спостерігалось ефективне управління інтеграційними глобалізаційними процесами в напрямку залучення прямих іноземних інвестицій до трьох досліджуваних країн, зокрема до Ірландії, Польщі та Японії. Інші країни з оцінюваного переліку не змогли забезпечити збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій в умовах розвитку глобалізаційних процесів;

– у 2015 р. порівняно з 2014 р. на міжнародному рівні простежувалось ефективне управління інтеграційними глобалізаційними процесами у сфері залучення прямих іноземних інвестицій до двох оцінюваних країн, а саме до Швейцарії й України. Це значною мірою пов'язано з розвитком певних кризових явищ в економіках багатьох країн;

– у 2016 р. порівняно з 2015 р. спостерігалось ефективне управління інтеграційними глобалізаційними процесами в межах залучення прямих іноземних інвестицій до семи досліджуваних країн, зокрема до Нідерландів, Данії, Польщі, Японії, України, Росії та Південної Кореї. З огляду на певні тенденції до покращення економічного стану й оптимізацію інвестиційного клімату ці країни підвищили такий показник;

Таблиця 2.2.5

**Оцінювання ефективності впливу глобалізації
окремих країн (на рівні інтеграційних процесів)
на зростання обсягів прямих іноземних інвестицій
за період 2013–2017 рр.**

Країна	Рівень RKOF, рівень RFDI							
	у 2014 р. порівняно з 2013 р.		у 2015 р. порівняно з 2014 р.		у 2016 р. порівняно з 2015 р.		у 2017 р. порівняно з 2016 р.	
Нідерланди					0,46	0,3	1,14	0,7
Ірландія	0,38	0,7			0,34	<u>-0,7</u>	0,51	<u>-0,3</u>
Бельгія							1,24	<u>-1,8</u>
Швейцарія			0,30	4,5	0,97	<u>-0,5</u>	1,78	<u>-0,4</u>
Данія					0,14	3,6	1,93	<u>-1,3</u>
Швеція							2,04	2,6
Велико- британія							5,29	<u>-0,8</u>
Канада	0,25	0,0			0,64	-0,4	0,84	<u>-0,2</u>
Фінляндія	1,02	<u>-4,5</u>					0,83	1,4
Німеччина							6,33	0,3
Люксембург							0,66	<u>-1,0</u>
Польща	0,42	23,9			0,47	0,1	1,42	<u>-0,6</u>
США	0,18	<u>-0,2</u>			0,9	<u>-0,1</u>	4,02	<u>-0,3</u>
Естонія							0,81	0,2
Литва	0,48	<u>-0,3</u>			4,55	0,0	0,21	0,1
Японія	1,27	0,9	0,87	<u>-0,7</u>	1,99	6,5	4,40	<u>-0,5</u>
Латвія	1,17	<u>-0,1</u>	0,89	<u>-0,1</u>			0,48	3,7
Україна			0,65	2,6	1,21	0,1		
Росія			0,48	<u>-0,7</u>	3,5	3,7		
Південна Корея	2,48	<u>-0,3</u>			0,77	1,9	1,61	0,4
Китай	1,07	<u>-0,1</u>			0,58	<u>-0,3</u>	1,29	0,0

Пояснення: підкреслені значення ~ RFDI ≤ 0.

Складено за даними табл. 2.2.1 і 2.2.4.

– у 2017 р. порівняно з 2016 р. простежувалось ефективне управління інтеграційними глобалізаційними процесами в рамках залучення прямих іноземних інвестицій до восьми оцінюваних країн, а саме до Нідерландів, Швеції, Фінляндії, Німеччини, Естонії, Литви, Латвії та Південної Кореї. У цих країнах проведено певну оптимізацію інвестиційного простору (законодавство і ринок), що, відповідно, вплинуло на обсяги зростання інвестицій у державу.

На п'ятому етапі проведемо оцінювання ефективності впливу зростання обсягів прямих іноземних інвестицій на збільшення рівня глобальної конкурентоспроможності окремих країн. Відповідно до методології, розглянемо вплив за тими країнами, які у досліджуваний період показали підвищення обсягів прямих іноземних інвестицій (RFDI). У табл. 2.2.6 здійснено оцінювання ефективності впливу зростання обсягів прямих іноземних інвестицій на збільшення рівня глобальної конкурентоспроможності окремих країн за період 2013–2017 рр.

Оцінювання результатів табл. 2.2.6 показує, що:

– у 2014 р. порівняно з 2013 р. простежується ефективне використання прямих іноземних інвестицій, яке вплинуло на підвищення загального рівня глобальної конкурентоспроможності восьми досліджуваних країн, зокрема Великобританії, Японії, Гонконгу, Данії, ОАЕ, Ірландії, Естонії й Польщі. Відповідно, можемо стверджувати, що ці країни здійснювали таке використання інвестиційних ресурсів, яке забезпечило їм підвищення конкурентних позицій на міжнародному ринку. Слід окремо вказати, що підвищення прямих іноземних інвестицій до цих країн пов'язане з розвитком інноваційних технологій та інноваціями в енергетичному комплексі;

– у 2015 р. порівняно з 2014 р. спостерігалось ефективне використання прямих іноземних інвестицій, яке здійснило вплив на збільшення загального рівня глобальної конкурентоспроможності шести

досліджуваних країн, а саме Швейцарії, США, Німеччини, Норвегії, Ірландії та Литви. Це великою мірою пов'язано з підвищенням внутрішнього споживання і збільшенням інвестиційних вкладень в означену сферу;

Таблиця 2.2.6

**Оцінювання ефективності впливу зростання
обсягів прямих іноземних інвестицій
на збільшення рівня глобальної конкурентоспроможності
окремих країн за період 2013–2017 рр.**

Країна	Рівень RFDI, рівень RGKI							
	у 2014 р. порівняно з 2013 р.		у 2015 р. порівняно з 2014 р.		у 2016 р. порівняно з 2015 р.		у 2017 р. порівняно з 2016 р.	
1	2		3		4		5	
Швейцарія			4,5	0,06				
Сінгапур	0,1	<u>-0,01</u>			0,1	0,02		
Сполучені Штати Америки			1,1	0,11				
Нідерланди			0,3	<u>0,00</u>	0,3	0,10	0,7	0,1
Німеччина			1,7	0,03	0,1	0,07	0,3	0,1
Швеція							2,6	<u>0,0</u>
Великобританія	0,1	0,03			3,5	0,07		
Японія	0,9	0,10			6,5	-0,03		
Гонконг	0,7	0,03	0,4	<u>-0,04</u>				
Фінляндія							1,4	0,1
Норвегія			1,1	0,01				
Данія	8,7	0,12			3,6	<u>-0,03</u>		
Нова Зеландія							0,7	0,1
Об'єднані Арабські Емірати	0,1	0,19						
Бельгія			0,2	<u>0,00</u>				
Люксембург					0,7	<u>0,00</u>		
Ірландія	0,7	0,08	1,7	0,11				

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.2.6

1	2		3		4		5	
Південна Ко- рея					1,9	0,01	0,4	0,1
Естонія	0,6	0,05					0,2	<u>0,0</u>
Литва			0,9	0,05			0,1	<u>0,0</u>
Польща	23,9	0,04			0,1	0,11		
Росія					3,7	0,06		
Латвія							3,7	<u>0,0</u>
Україна			2,6	-0,07	0,1	-0,03		

Складено за даними табл. 2.2.1 і 2.2.4.

– у 2016 р. порівняно з 2015 р. простежувалось ефективно використання прямих іноземних інвестицій, яке вплинуло на збільшення загального рівня глобальної конкурентоспроможності восьми досліджуваних країн, зокрема Сінгапуру, Нідерландів, Німеччини, Великобританії, Японії, Південної Кореї, Польщі й Росії. Зростання інвестування Сінгапуру, Нідерландів, Німеччини, Великобританії, Японії та Південної Кореї зумовлене збільшенням вкладень в інноваційні технології, продукти;

– у 2017 р. порівняно з 2016 р. спостерігалось ефективно використання прямих іноземних інвестицій, яке вплинуло на збільшення загального рівня глобальної конкурентоспроможності п'яти досліджуваних країн, а саме Нідерландів, Німеччини, Фінляндії, Нової Зеландії й Південної Кореї. Слід зазначити, що зростання інвестицій у ці країни пов'язане з інвестиційним розвитком інноваційних технологій та інвестуванням у виробництво продукції для внутрішнього споживання.

Проведене оцінювання впливу глобалізації на рівень прямих іноземних інвестицій країн і впливу прямих іноземних інвестицій на стан глобальної конкурентоспроможності окремих країн на основі

методологічного підходу, розробленого у цьому дослідженні (рис. 2.2.1), дало змогу простежити залежність між означеними показниками. Як бачимо, існують країни, які ефективно використовують інтеграційні процеси та забезпечують залучення інвестиційних ресурсів, таким чином спричиняючи зростання конкурентоспроможності. Водночас існують країни, які недостатньо ефективно використовують інвестиційні ресурси, що в кінцевому підсумку не сприяє підвищенню конкурентних позицій. Описана вище методика дала змогу виявити категорії країн і визначити основні фактори їхнього розвитку.

У контексті дослідження інвестиційних аспектів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн варто дослідити розвиток одного з ключових джерел інвестиційних ресурсів – транснаціональних корпорацій.

В умовах посилення міжнародної конкуренції через прагнення виробників збільшити власний прибуток за рахунок переміщення виробничих потужностей в інші країни відбулось становлення, яке має багатонаціональний характер виробництва у світовій економіці. Основним у сучасному міжнародному поділі праці став внутрішньогалузевий поділ праці на основі предметної, а особливо подетальної й технологічної спеціалізації. Постійно зростає роль ТНК як головного суб'єкта міжнародної економіки у світовому економічному обміні та міжнародному поділі праці.

Процеси транснаціоналізації знаходили своє втілення у створенні й функціонуванні транснаціональних корпорацій реального та фінансового секторів: якщо в 1970 р. у світі налічувалося 7,3 тис. ТНК і 27,3 тис. їхніх зарубіжних філій, то в 2017 р. кількість ТНК становила близько 70 тис., кількість зарубіжних філій – близько 1 млн. При цьому обсяг продажів останніх більше, ніж вдвічі перевищив обсяг світового експорту. Збільшення відносного показника нагромаджених ПІІ, які здійснювалися переважно транснаціональними корпораціями,

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

у світовому ВВП майже вдвічі перевищує зростання відносного показника світової торгівлі у сукупному світовому ВВП.

Аналіз статистичних матеріалів показує, що до основних сфер діяльності, в яких зайняті провідні ТНК світу, належать: роздрібна торгівля, електроенергетика, видобуток та переробка нафти і газу, виробництво автомобілів, виробництво продуктів й ін. У табл. 2.2.7 наведено обсяги виручки десяти ключових ТНК світу за 2017 р. З табл. 2.2.7 видно, що компанія «Walmart» забезпечила перше місце за виручкою у світі в 2017 р. Потрібно уточнити, що компанія «Walmart» (світовий лідер з роздрібною торгівлю) тривалий час утримує лідерські позиції щодо обсягів виручки у світі. П'ять великих ТНК світу зайняті у сфері видобутку та переробки нафти і газу, дві – у галузі виробництва автомобілів, одна – у сфері електроенергетики, одна – у сфері виробництва продуктів.

Таблиця 2.2.7

Обсяги виручки десяти ключових ТНК світу за 2017 р.

Назва ТНК	Обсяг виручки в 2017 р., млн. дол. США	Вид діяльності
«Walmart»	500343	Роздрібна торгівля
«State Grid»	348903	Електроенергетика
«Sinopec Group»	326953	Видобуток та переробка нафти і газу
«China National Petroleum»	326008	Видобуток та переробка нафти і газу
«Royal Dutch Shell»	311870	Видобуток та переробка нафти і газу
«Toyota Motor»	265172	Виробництво автомобілів
«Volkswagen»	260028	Виробництво автомобілів
«BP»	244582	Видобуток та переробка нафти і газу
«Exxon Mobil»	244363	Видобуток та переробка нафти і газу
«Berkshire Hathaway»	242137	Виробництво продуктів

Складено за матеріалами [101].

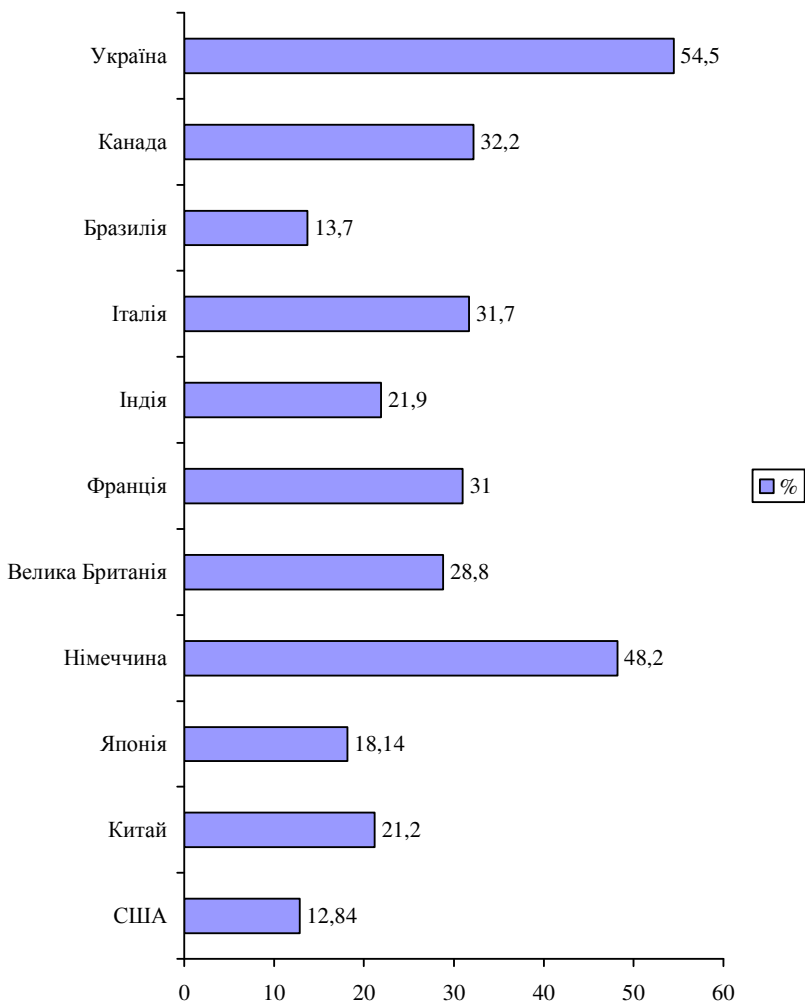
Слід зауважити, що транснаціональні корпорації на сучасному етапі забезпечують розвиток основних складових глобальної конкурентоспроможності, зокрема вони: сприяють розвитку інституційних складових ринкового простору національних економік; забезпечують зростання макроекономічних показників; впливають на показники освіти та професійної підготовки кадрів; є каталізатором фінансового, технологічного й інноваційного розвитку. Активна діяльність ТНК забезпечує інноваційний розвиток як на національному, так і на глобальному рівні. Відповідно, інновації – один з елементів глобальної конкурентоспроможності, тому можна стверджувати, що ці компанії сприяють зростанню основних складових не тільки інвестиційного, а й інноваційного розвитку країн на міжнародному рівні.

Розглянуто інвестиційні аспекти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн. Визначено оцінні показники розрахунку рівня глобалізації країн та рівня глобальної конкурентоспроможності. Розроблено модель оцінювання впливу глобалізації на рівень прямих іноземних інвестицій країн і впливу прямих іноземних інвестицій на стан глобальної конкурентоспроможності країн, яка побудована із застосуванням індексних методів та передбачає виявлення зв'язку між означеними показниками. У ході дослідження встановлено зв'язок між означеними показниками й доведено, що у разі, якщо на національному рівні здійснюється ефективне управління глобалізаційними процесами, то країна може отримати зростання прямих іноземних інвестицій і якщо країна проводить успішне управління інвестиційним капіталом, то забезпечується глобальна конкурентоспроможність.

2.3. Формування міжнародної конкурентоспроможності національної економіки в умовах посилення зовнішньої конкуренції

Конкурентоспроможність країни визначається її здатністю набувати високого конкурентного статусу на світовому ринку. На сучасному етапі активізується участь України у процесах глобалізації та інтеграції, що зумовлено взаємозалежністю економік країн світу. Це означає, що тенденції розвитку світової економіки мають безпосередній вплив на національну економіку. Це підтверджують дані, зокрема експорт товарів і послуг у структурі ВВП становить (рис. 2.3.1):

- США – близько 12,84% (2331600 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 18153487 млн. дол. США) [80];
- Китаю – 21,2% (2422911 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 11393571 млн. дол. США) [45];
- Японії – 18,14% (875292 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 4825207 млн. дол. США) [98];
- Німеччини – 48,2% (1742896 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 3609439 млн. дол. США) [16];
- Великої Британії – 28,8% (801814 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 2782338 млн. дол. США) [10];
- Франції – 31% (815619 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 2605813 млн. дол. США) [90];
- Індії – 21,9% (488087 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 2220043 млн. дол. США) [39];
- Італії – 31,7% (607267 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 1914131 млн. дол. США) [40];
- Бразилії – 13,7% (251721 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 1835993 млн. дол. США) [6];

Розраховано за даними [80; 45; 98; 16; 10; 90; 39; 40; 6; 4; 87].

**Рис. 2.3.1. Рівень експорту товарів і послуг
у загальному складі ВВП окремих країн, %**

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

– Канади – 32,2% (510776,8 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 1584301 млн. дол. США) [41];

– України – 54,5% (53766 млн. дол. США експорту товарів і послуг до обсягу ВВП у розмірі 98629 млн. дол. США) [87].

Перші десять розглянутих країн (США, Китай, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Індія, Італія, Бразилія й Канада) мають найвищий ВВП у світі (рис. 2.3.1). Варто уточнити, що Китай має найбільший обсяг експорту товарів та послуг (2422911 млн. дол. США), але його економіка не може вважатись за станом на початок 2018 р. найбільш експортно орієнтованою на глобальному рівні. На нашу думку, серед десяти країн-лідерів економічного розвитку більшою мірою ця позиція може належати Німеччині, яка має 48,2% експорту від загального обсягу ВВП. Хоча, як свідчить аналіз статистичних джерел, починаючи з 2015 р. ця країна здійснює збільшення інвестицій у нарощування виробництва товарів і послуг для внутрішнього споживання [69].

Відповідно, можемо стверджувати, що частка експорту товарів та послуг країни відповідає частці робочих місць, створених з урахуванням експортної складової. Отже, за станом на кінець 2017 р. в Україні існувало 54,5% робочих місць, створених у результаті здійснення експортно орієнтованого виробництва товарів і послуг. Це має важливе значення та підтверджує, що національна економіка є експортно орієнтованою (понад 50% ВВП належить експорту товарів та послуг). При цьому що стосується країн, які мають експортно орієнтовану економіку, то вкажемо, що основні галузі такої економіки – це ті, які є найбільш конкурентними на міжнародному ринку, що визначається експортом.

Беручи за основу науковий підхід щодо застосування теорії про секторальну стадійність економіки, поділу ВВП окремих країн на первинний (сфера сільського й лісового господарства, рибальства і мис-

ливодства), вторинний (сфера промисловості та будівництва) і третинний (галузі сфери послуг) сектори, поділу на аграрну, індустріальну й постіндустріальну структури господарства [97], можемо провести оцінювання характеру експорту досліджуваних країн, який для експортно орієнтованих економік, зокрема України, є основою конкурентних переваг на міжнародному ринку.

На рис. 2.3.2 подано модель оцінювання характеру експорту товарів, послуг та ознаки національної економічної системи країни, згідно з теорією про секторальну стадійність економіки.

Відповідно до наведеної моделі, можна провести емпіричне дослідження характеру експорту товарів і послуг та визначення ознаки національної економічної системи країни. Подана аналітична модель дає змогу розширити методологічне забезпечення аналізованої проблеми. Вона побудована із застосуванням методу системного підходу і методу дерева рішень.

У табл. 2.3.1 наведено визначення характеру експорту товарів та послуг і ознаки національної економіки окремих країн за період 2013–2017 рр. На основі результатів табл. 2.3.1 можна зробити висновки про стан характеру експорту товарів та послуг і ознаки національної економіки досліджуваних країн за період 2013–2017 рр. У результаті визначено такі категорії країн за ознаками експорту:

– індустріальна ознака експорту з вторинним сектором та середнім рівнем третинного сектору (експорт послуг на рівні 30%): США, Франція й Індія. Ці країни, які є економічними лідерами за ВВП, досягли найвищого рівня економічного та експортного розвитку. Вони найбільш наближені до категорії національних економік третинного сектору. Зокрема, ці компанії найбільшою мірою орієнтовані на постіндустріальний розвиток з переважанням експорту високотехнологічних послуг;

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

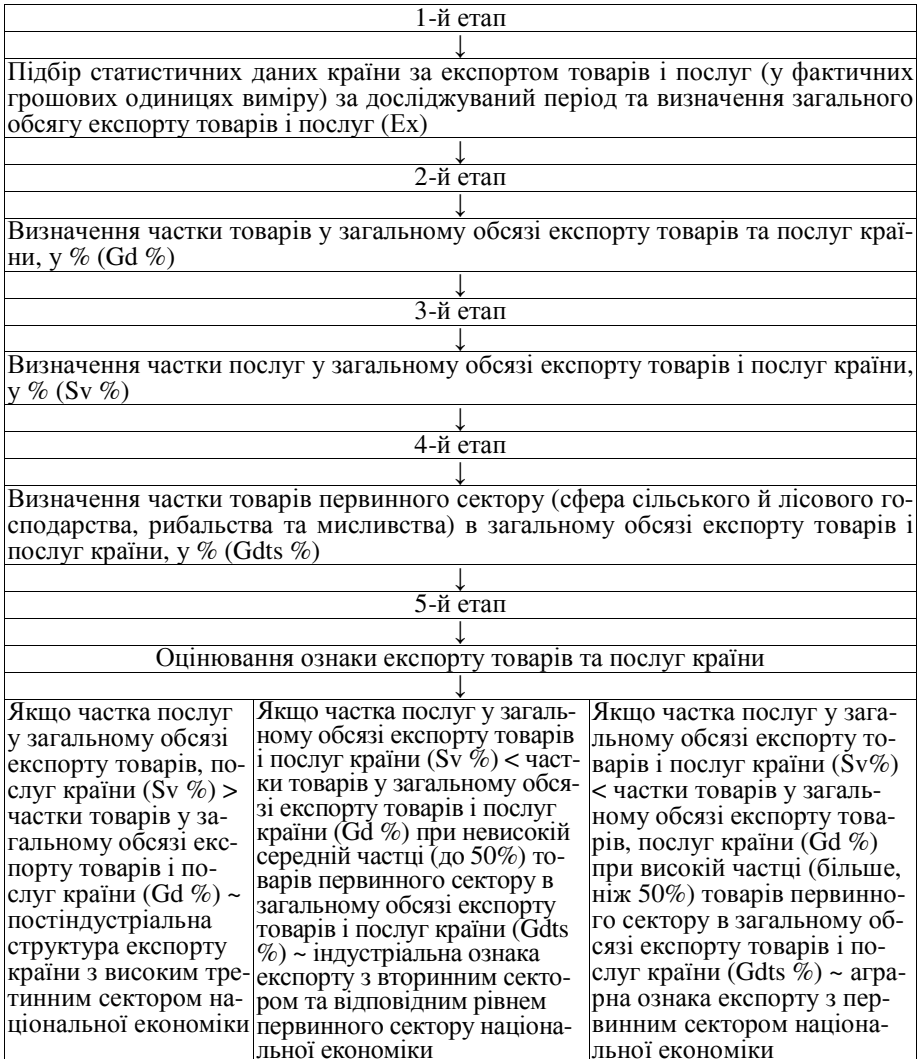

Рис. 2.3.2. Модель оцінювання характеру експорту товарів і послуг та ознаки національної економічної системи країни, згідно з теорією про секторальну стадійність економіки

- індустріальна ознака експорту з вторинним сектором і вагомим рівнем третинного сектору (експорт послуг на рівні 40%): Великобританія. Ця країна серед держав-лідерів за рівнем ВВП у світі, є найбільш розвинутою на нинішньому етапі економічної еволюції;
- індустріальна ознака експорту з вторинним сектором та середнім рівнем первинного сектору (експорт продукції первинного сектору на рівні 30–40%): Бразилія й Україна.

Таблиця 2.3.1

**Характер експорту товарів і послуг
та ознаки національної економіки окремих країн
за період 2013–2017 рр.**

№ з/п	Країна, показник	Значення				
		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
1.	США / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор із середнім рівнем третинного сектору (експорт послуг на рівні 30%)				
1.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, в т. ч.:	2293454	2375904	2263907	2208071	2331600
1.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	69,4	68,7	66,7	65,9	66,5
1.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	10,2	10,4	10,1	10,8	10,3
1.1.2.	Послуг (у % до експорту)	30,6	31,3	33,3	34,1	33,5
2.	Китай / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор				
2.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	2355594	2462902	2360152	2197922	2422911

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.3.1

1	2	3	4	5	6	7
2.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	91,2	91,1	90,8	90,5	91,5
2.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	2,7	2,7	2,8	3,2	3,3
2.1.2.	Послуг (у % до експорту)	8,8	8,9	9,2	9,5	8,5
3.	Японія / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор				
3.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	830338	862973	784710	811524	875292
3.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	83,7	81,0	79,3	78,3	78,7
3.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9
3.1.2.	Послуг (у % до експорту)	16,3	19,0	20,7	21,7	21,3
4.	Німеччина / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор				
4.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	1708016	1780363	1584323	1604757	1742896
4.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	84,0	83,2	82,5	82,2	82,3
4.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	5,8	5,7	5,5	5,5	5,6
4.1.2.	Послуг (у % до експорту)	16,0	16,8	17,5	17,8	17,7

Продовження табл. 2.3.1

1	2	3	4	5	6	7
5.	Великобританія / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор з вагомим рівнем третинного сектору (експорт послуг на рівні 40%)				
5.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	812962	854135	790173	749113	801814
5.1.1	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	58,1	57,3	55,8	54,5	55,0
5.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	6,6	6,9	6,7	7,1	6,9
5.1.2.	Послуг (у % до експорту)	41,9	42,7	44,2	45,5	45,0
6.	Франція / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор із середнім рівнем третинного сектору (експорт послуг на рівні 30%)				
6.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	836608	853254	750536	742537	815619
6.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	69,6	68,0	68,0	68,3	67,4
6.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	13,2	12,7	12,6	12,4	12,5
6.1.2.	Послуг (у % до експорту)	30,4	32,0	32,0	31,7	32,6
7.	Індія / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор із середнім рівнем третинного сектору (експорт послуг на рівні 30%)				
7.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	468273	485583	428630	430433	488087

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.3.1

1	2	3	4	5	6	7
7.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	68,1	67,6	63,5	62,4	62,3
7.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	11,2	11,4	11,6	11,3	12,2
7.1.2.	Послуг (у % до експорту)	31,9	32,4	36,5	37,6	37,7
8.	Італія / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор				
8.1.	Обсяг експорту товарів, послуг, млн. дол. США, в т.ч.:	615473	631112	548451	554453	607267
8.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т.ч.:	81,8	81,9	82,1	81,8	81,7
8.1.1.1.	первинного сектору (у % до експорту)	8,2	8,3	8,5	8,9	9,0
8.1.2.	Послуг (у % до експорту)	18,2	18,1	17,9	18,2	18,3
9.	Бразилія / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор із середнім рівнем первинного сектору (експорт продукції первинного сектору на рівні 30%)				
9.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	279587	264063	223869	217753	251721
9.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	86,4	84,9	84,9	84,7	86,3
9.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	34,3	35,4	37,6	37,3	36,1
9.1.2.	Послуг (у % до експорту)	13,6	15,1	15,1	15,3	13,7

Продовження табл. 2.3.1

1	2	3	4	5	6	7
10.	Канада / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор				
10.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	555776	567620	492111	475842	510776
10.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	83,7	84,3	83,5	82,7	82,9
10.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	10,7	11,4	12,7	13,3	12,9
10.1.2.	Послуг (у % до експорту)	16,3	15,7	16,5	17,3	17,1
11.	Україна / ознака експорту	Індустріальна ознака експорту, вторинний сектор із середнім рівнем первинного сектору (експорт продукції первинного сектору на рівні 30–40%)				
11.1.	Обсяг експорту товарів і послуг, млн. дол. США, у т. ч.:	81719	65436	47862	46008	53776
11.1.1.	Товарів (у % до експорту), в т. ч.:	72,3	77,3	74,0	72,9	73,8
11.1.1.1.	первинного сектору (в % до експорту)	26,8	30,7	38,0	41,9	40,8
11.1.2.	Послуг (у % до експорту)	27,7	22,7	26,0	27,1	26,2

Складено за матеріалами [61].

Як видно з табл. 2.3.1, Україна більшими темпами, ніж Бразилія, нарощує експорт товарів первинного сектору, зокрема продукцію сільського господарства. Така тенденція до зростання експорту товарів первинного сектору (вони мають найменшу додаткову вартість)

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

спостерігалась на фоні загальних коливань експорту товарів і послуг за період 2013–2017 рр. Після скорочення експорту продукції до Росії через військовий конфлікт та анексію Криму в Україні було частково змінено територіальну структуру експорту і національні товаровиробники розвинули інші міжнародні сегменти споживання, зокрема азійські країни;

– індустріальна ознака експорту з вторинним сектором: Китай, Японія, Німеччина, Італія й Канада. Ці країни переважно експортують продукцію споживчого сектору, автомобілебудування, видобутку та переробки нафти і газу й ін. Щодо Німеччини слід уточнити, що незважаючи на зростання експорту в складі ВВП, країна починає інвестувати в розвиток виробництва на рівні внутрішнього споживання.

Потрібно наголосити, що економічні системи у глобальному вимірі постійно конкурують, при цьому важливим завданням є пошук шляхів та інструментів підсилення міжнародної конкурентоспроможності. Міжнародна конкурентоспроможність – це складне і багатогранне поняття, яке дає змогу ідентифікувати перспективи розвитку країни з урахуванням впливу факторів, що їх визначають. Відповідно до підходу Всесвітнього економічного форуму, міжнародна конкурентоспроможність характеризує здатність економіки досягати постійного економічного зростання у середньостроковому й короткостроковому періодах. Отже, детермінантою цього підходу є постійний процес економічного зростання та розвитку.

Саме масштаб інтеграції країни у світовий простір визначатиме її положення в ньому. Відповідно до інтегрального індексу глобалізації (KOF), який характеризує рівень інтеграції країни і показує її місце у міжнародному середовищі, Україна серед більш як 200 країн у 2013–2017 рр. посідала доволі високі місця (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

**Основні складові інтегрального індексу глобалізації (KOF)
в окремих країнах світу за період 2013–2017 рр.**

Країна, складова інтегрального індексу глобалізації (KOF)	Значення, місце в рейтингу									
	2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	Значення	Місце	Значення	Місце	Значення	Місце	Значення	Місце	Значення	Місце
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Швейцарія										
KOF	86,28	10	85,74	11	86,04	9	87,01	5	88,79	5
EG	78,40	27	75,06	37	75,72	35	77,78	27	82,76	22
SG	88,81	6	90,86	4	90,80	3	91,10	3	91,13	2
PG	93,63	14	93,15	13	93,40	11	93,41	10	93,40	10
2. Сполучені Штати Америки										
KOF	74,76	34	74,94	32	74,81	34	75,71	34	79,73	27
EG	60,33	82	59,19	87	58,77	90	29,40	89	71,58	54
SG	76,56	27	77,96	28	77,95	28	79,15	28	78,82	30
PG	92,21	19	92,47	18	92,41	16	92,19	16	91,43	19
3. Сінгапур										
KOF	88,89	5	88,63	5	87,49	5	86,93	6	83,64	20
EG	97,64	1	96,69	1	95,69	1	96,06	1	97,77	1
SG	90,99	2	91,61	1	90,83	2	91,15	2	91,61	1
PG	73,77	77	73,06	79	71,37	85	69,33	93	134,77	134
4. Нідерланди										
KOF	91,33	3	91,33	3	91,24	2	91,70	1	92,84	1
EG	92,18	5	91,17	5	90,33	4	90,89	4	93,06	6
SG	88,80	7	90,32	5	90,53	4	90,77	5	90,71	4
PG	93,74	13	93,01	15	93,52	9	94,01	9	95,41	5
5. Німеччина										
KOF	81,08	22	79,47	26	78,86	27	78,24	27	84,57	16
EG	71,55	48	65,73	58	78,86	27	61,08	81	78,06	34
SG	82,23	15	83,71	15	83,75	15	84,53	16	85,49	14
PG	92,66	17	92,44	19	92,17	17	91,94	20	91,71	18

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 2.3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6. Швеція										
KOF	87,63	7	87,39	7	86,59	6	85,92	8	87,96	7
EG	88,72	10	85,09	13	83,21	15	80,56	24	85,48	17
SG	81,46	17	84,41	14	84,10	13	84,63	15	84,66	16
PG	94,87	7	94,92	7	94,86	7	94,65	7	95,56	4
7. Велико- британія										
KOF	85,39	12	83,72	11	82,96	19	81,97	20	87,26	8
EG	78,01	29	72,31	45	70,53	48	67,62	59	82,99	20
SG	85,19	12	86,07	11	85,84	11	86,08	12	85,83	13
PG	95,93	6	96,19	5	95,93	6	94,95	6	94,67	8
8. Японія										
KOF	63,73	56	65,00	59	65,87	54	67,86	48	72,26	39
EG	44,01	125	45,44	125	47,57	126	50,77	124	63,47	78
SG	64,85	51	66,58	54	66,58	54	68,31	53	68,89	48
PG	89,47	33	89,96	29	90,10	28	89,41	30	88,10	34
9. Фінляндія										
KOF	84,85	16	85,87	10	85,64	10	85,47	11	86,30	12
EG	84,59	15	85,80	10	84,77	10	82,23	17	84,20	18
SG	81,12	20	83,51	16	82,46	17	83,84	17	83,81	18
PG	90,53	27	89,42	32	91,42	21	91,89	21	92,34	16
10. Україна										
KOF	76,78	47	68,85	44	69,5	42	70,71	41	70,24	45
EG	64,84	64	65,7	59	67,52	56	68,89	54	68,42	63
SG	57,78	69	60,06	70	59,95	69	61,06	67	61,05	63
PG	86,07	42	86,05	39	86,01	40	86,27	41	84,90	43

Складено за статистичними матеріалами [102].

Позначення: KOF – Інтегральний індекс глобалізації; EG – індекс економічної глобалізації; SG – індекс соціальної глобалізації; PG – індекс політичної глобалізації.

Серед перших дев'яти країн (табл. 2.3.2) представлено ті, які входять до десяти країн-лідерів у рейтингу за рівнем глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), крім Гонконг-

гу, статистичні дані, за котрим не подано щодо показника інтегрального індексу глобалізації (KOF). Аналіз табл. 2.3.2 свідчить, що найбільший рівень глобалізації серед країн-лідерів за глобальною конкурентоспроможністю належить Нідерландам, причому ця країна за дослідований період досягла зростання рівня глобалізації в результаті масштабної міжнародної інтеграції у політичній та соціальній сферах, економічна глобалізація залишається на високому рівні. Швеція, Великобританія, Фінляндія і Швейцарія, які тривалий час посідають високі конкурентні позиції на глобальному рівні, показують високий рівень глобалізаційних процесів за всіма складовими. Як відомо, ці країни мають високі конкурентні позиції за такими складовими глобальної конкурентоспроможності, як: інституційна складова, макроекономічна стабільність, рівень освіти й професійної підготовки трудових ресурсів, інноваційний та інвестиційний розвиток. США, Німеччина, Сінгапур і США мають середні показники глобалізації на фоні високого рівня глобальної конкурентоспроможності з огляду на історичні передумови розвитку.

Україна досягла доволі вагомого середнього рівня глобалізації, який за досліджуваний період коливався за рейтинговою позицією від 47 до 45, що є дуже важливим індикатором розвитку держави на глобальному рівні. Варто зазначити, що такий показник переважно був забезпечений високою політичною глобалізацією. Адже Україна веде активну роботу в межах політичної інтеграції (підписання Угоди про асоціацію з ЄС, розгляд можливості участі в НАТО, співпраця з міжнародними організаціями й ін). Незважаючи на це, рівень глобальної конкурентоспроможності країни не був високим, зокрема в 2017 р. Україна посідала 81 місце в рейтингу. Відповідно, такі складові, як макроекономічні показники, інноваційний та інвестиційний розвиток і інституційна складова, розвинені у країні недостатньо.

Потрібно наголосити, що чим більший рівень інтеграції країни у світовий простір, тим вища її конкурентоспроможність, тому Україні

необхідно надалі тримати курс на подальшу інтеграцію, що потребує оптимізації макроекономічних показників, інноваційного та інвестиційного розвитку й інституційної складової.

Вивчення наукових аналітичних джерел показує, що підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності держави на сучасному етапі світогосподарського розвитку необхідно здійснювати, перш за все, на основі збільшення експорту складних наукомістких товарів у межах формування конкурентної інноваційно-інвестиційної моделі розвитку експорту, що потребує системної підтримки розвитку експортної діяльності України з метою забезпечення реалізації національних інтересів на зовнішніх ринках. Слід вказати, що вступ України до СОТ та членство у цій організації зумовлюють ступінь відповідальності держави перед вітчизняними підприємствами, оскільки основною вимогою угод СОТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі, Угода про застосування статті IV ГАТТ – Антидемпінговий кодекс, Угода про субсидії та компенсаційні заходи) є мінімізація державної підтримки. До того ж реалізація цих угод пов'язана зі значними втратами від збільшення дешевого імпорту, проведення антидемпінгових розслідувань і усунення державної підтримки ряду галузей та підприємств. Реалізація пакета означених угод приводить до того, що цей пакет стає:

- мультиплікатором конкурентних переваг для передових конкурентоспроможних підприємств;
- мультиплікатором конкурентних слабкостей для підприємств і галузей з низькою конкурентоспроможністю або тих, які істотно залежать від державної підтримки [59, с. 236–237].

Вирішення питання щодо зростання конкурентоспроможності національної економіки можливе за умов підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції й просування її на світові ринки, що зумовлює необхідність покращення таких складових глобальної

конкурентоспроможності, як інноваційний розвиток, інновації та конкурентоспроможність бізнесу.

У табл. 2.3.3 подано показники інноваційного розвитку України за період 2013–2017 рр. Відповідно до результатів аналізу інноваційної діяльності в Україні за 2013–2017 рр., у цей період спостерігалось загальне зростання кількості інноваційних підприємств майже на 100%, зокрема в 2017 р. такий показник становив 2419 тис. од. Незважаючи на збільшення кількості інноваційних підприємств на національному рівні, не було забезпечено зростання обсягу витрат на інноваційну діяльність. Таким чином, відсутність збільшення витрат при зростанні суб'єктів інноваційної діяльності вплинула на те, що на національному рівні зменшилась питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції в Україні, а саме з 3,3% у 2013 р. до 0,7% у 2017 р. Це є аргументом на користь того, що в Україні посилюється орієнтир на виробництво й експорт товарів первинного, найменш інноваційного сектору економіки.

На окрему увагу заслуговує те, що в 2017 р. порівняно з 2013 р. скоротились витрати на фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств з боку іноземних інвесторів на 12%. Це відбулось через скорочення співпраці з Росією у цій сфері, в тому числі відповідно до фінансування. При цьому ні на національному рівні, ні на рівні окремих підприємств не було реалізовано ефективних заходів щодо пошуку нових сегментів іноземного інвестування для інноваційного розвитку.

До основних напрямів реалізації інноваційного потенціалу країни належать:

- створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок;
- впровадження нових технологічних процесів;
- освоєння виробництва нових видів продукції;

Таблиця 2.3.3

**Показники інноваційного розвитку України
за період 2013–2017 рр.**

Показник	Значення					Зміна, +/-			
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	у 2014 р. порів- няно з 2013 р.	у 2015 р. порів- няно з 2014 р.	у 2016 р. порів- няно з 2015 р.	у 2017 р. порів- няно з 2016 р.
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки, тис. один.	1,143	0,999	0,978	1,200	2,419	-0,144	-0,021	0,222	1,219
Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності, млн. грн.	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	9117,5	-1866,7	6117,8	9415,8	-14112
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції в Україні, %	3,3	2,5	1,4	1,6	0,7	-0,8	-1,1	0,2	-0,9
Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, у %, в т. ч.:									
– з власних джерел	72,92	84,98	97,20	94,86	84,50	12,06	12,22	-2,34	-10,36
– з державного бюджету	0,26	4,47	0,40	0,77	2,49	4,21	-4,07	0,37	1,72
– від іноземних інвесторів	13,11	1,80	0,42	0,1	1,18	-11,31	-1,38	-0,32	1,08
– з інших джерел	13,71	8,74	1,98	4,27	11,83	-4,97	-6,76	2,29	7,56

Складено за матеріалами [31].

– створення системи економічних стимулів модернізації економіки на основі технологічних інновацій;

– підвищення інноваційної культури суспільства.

Загалом у світовій економічній практиці загальновідомою є визначальна роль інновацій у динаміці економічного розвитку. Залежно від часу реалізації інновації можуть бути перспективними й поточними. Основою такого розподілу є:

- величина ефекту від інновації;
- наявність у суб'єкта господарювання матеріальних та інших можливостей для здійснення інновацій.

До перспективних інновацій належать інновації, реалізація яких об'єктивно потребує значних витрат часу та виробничих ресурсів. Для використання поточних інновацій уже найближчим часом підприємство має у своєму розпорядженні всі необхідні матеріально-технічні ресурси і соціально-економічні умови.

У ринковій економіці співвідношення між різними типами інновацій формується під впливом різних факторів, у тому числі таких, як етап розвитку підприємства, його розміри, галузева належність, становище на ринку, етап життєвого циклу продукції, що випускається, характер конкурентної боротьби на ринку та ін.

Так, у розвинених країнах від 75% до 100% приросту ВВП продукується шляхом використання нововведень, а для країн з економікою розвитку активізація інноваційних процесів є єдиною можливістю у перспективі стати конкурентоспроможними на світовому ринку. Однак, інноваційна політика – це надбудова технологічної політики, тому для формування основ національної інноваційної політики в Україні доцільно зосередити увагу на дослідженні питань технологічного оновлення і розвитку, тобто на дослідженні ролі технологічного базису сучасної ринкової економіки. Водночас варто вивчити досвід нових індустріальних країн (Чилі, Мексика, Південна Корея, Із-

раїль та ін.), яким вдалося провести технологічне оновлення і досягти інноваційної активності й конкурентоспроможності національних економік в умовах несприятливого економічного клімату.

Сьогодні інноваційно розвинені держави, зокрема США, Китай, Франція та Індія, мають змогу створювати й упроваджувати інновації практично в усіх напрямках інноваційної діяльності, які у світовій практиці визначені як пріоритетні. Слід наголосити, що Україні необхідно визначитися з пріоритетами і сформуванню відповідну політику технологічного оновлення економіки.

На цьому етапі потрібно побудувати нову модель національної інноваційної системи на основі безперервного циклу: фундаментальні дослідження – дослідницькі НДДКР – прикладні НДДКР – технології – виробництво – ринкова реалізація. Як об'єкт фінансування доцільно виділити 8–10 практичних технологічних напрямків державної вагомості (розвиток комп'ютерних ліній, створення нових поколінь мікросхем, створення нових матеріалів, створення машин нового покоління, кардинальна модернізація залізничного транспорту, розвиток природоохоронних технологій, розробка нових функціональних біоматеріалів, розробка нових джерел енергії та ін.), що варто було би фінансувати за рахунок 75% щорічного приросту зі статті держбюджету «Фундаментальні дослідження НТП». Загалом визначення пріоритетів і формування політики технологічного оновлення в Україні пов'язані з проблемою низького рівня технологічного забезпечення виробництва у більшості галузей.

Слід зауважити, що в межах підвищення рівня глобальної конкурентоспроможності для України пріоритетними цілями розвитку можуть стати: підвищення ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ у соціально-економічному розвитку; забезпечення стійкого економічного зростання; створення ефективних механізмів збереження, використання і розвиток національного науко-

во-технологічного потенціалу; технологічне переоснащення й структурна перебудова виробництва з метою створення нових товарів, конкурентоспроможних на світовому та внутрішньому ринках; збільшення експортного потенціалу за рахунок наукомістких галузей виробництва і зменшення залежності економіки України від імпорту.

Визначальний вплив на розвиток продуктивних сил та економічне зростання країн і підвищення їхньої міжнародної конкурентоспроможності мають удосконалення засобів та предметів праці, технологій виробництва й ефективна організація інноваційного процесу. Потрібно вказати, що головна причина низького рівня інноваційно-технологічної компоненти конкурентоспроможності економіки України полягає у відсутності на сьогодні сучасного формату національної інноваційної системи.

Зважаючи на те, що головною метою економічної політики України визначено зростання ВВП країни, вважаємо, що необхідно встановити взаємозв'язок між рівнями конкурентоспроможності, економічної свободи і добробуту в державі. Таке дослідження провели вчені Національного інституту стратегічних досліджень на основі даних звітів «Про глобальну конкурентоспроможність 2009–2010» Всесвітнього економічного форуму та «Індекс економічної свободи 2009», який спільно підготували «The Heritage Foundation» і «Wall Street Journal», а також з урахуванням ВВП на одну особу за 2008 р. з бази даних МВФ «World Economic Outlook». [77]. Ми провели оновлене оцінювання, згідно з таким підходом, за період 2014–2017 рр., використавши при цьому аналіз зв'язку між зміною індексу глобальної конкурентоспроможності, ВВП та рівня економічної свободи в Україні (табл. 2.3.4).

Ми встановили прямий зв'язок між цими показниками, зокрема зростання рівня економічної свободи і рівня ВВП у 2015–2016 рр., у 2016–2017 рр. зумовило підвищення рівня індексу глобальної конку-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

рентоспроможності. Відповідно, можна стверджувати, що актуальна потреба щодо зростання рівня ВВП і рівня економічної свободи. Отже, означена вище потреба щодо підвищення макроекономічних показників (ВВП) – одна з ключових цілей паралельно з інноваційним розвитком та зростанням рівня економічної свободи у країні.

Таблиця 2.3.4

Оцінювання зв'язку зміни індексу глобальної конкурентоспроможності, ВВП і рівня економічної свободи в Україні за період 2014–2017 рр.

Показник	Значення				Зміна, +/-		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	у 2015 р. порівня- но з 2014 р.	у 2016 р. порівня- но з 2015 р.	у 2017 р. порівня- но з 2016 р.
Зміна рівня ВВП	-0,281	-0,313	0,029	0,202	-0,032	0,342	0,173
Зміна рівня економічної свободи	3,0	-2,4	-0,1	1,3	-5,4	2,3	1,4
Зміна індексу глобальної конкурентоспроможності	0,05	-0,07	-0,03	0,10	-0,12	0,04	0,13

Складено за даними [7; 86; 104].

Таким чином, можна зробити висновок, що з огляду на входження країни у процеси міжнародної економічної взаємодії підвищення макроекономічних показників у державі є цілком можливим на основі забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Проведений аналіз показує, що формування глобальної конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному рівні передбачає врахування основних ключових критеріїв розвитку, серед яких для України визначено: параметр макроекономічних показників, інноваційний розвиток, економічну свободу країни, інституційне забезпечення й ін.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Удосконалення напрямів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національних економік

Із посиленням глобалізаційних процесів у світі зростає інтерес науковців до проблем міжнародної конкуренції та конкурентоспроможності. З огляду на високу вразливість економік країн, про що свідчать наслідки кризи 2008 р., й їхню залежність від світової фінансової та економічної системи і міжнародних ринків щораз більше уваги приділяється питанням пошуку шляхів підвищення глобальної конкурентоспроможності країн.

У наукових колах фахівців існують різні наукові підходи вибору найбільш оптимальних шляхів та напрямків зростання глобальної конкурентоспроможності національних систем.

По-перше, слід вказати на об'єктивність твердження вчених [36], які зазначають, що підвищення міжнародної конкурентоспроможності великою мірою залежить від сприятливих конкурентних умов розвитку в державі й стабілізації конкурентного бізнес-середовища. До таких умов належать:

- моделі ринку (досконалий чи недосконалий ринок);
- форми ринку за кількісним розподілом учасників у контексті попиту і пропозиції (поліполія, олігополія, монополія та їхні модифікації);

- стадії життєвого циклу товарів (послуг), представлених на ринку;

- мотиви конкуренції, якими керуються продавці й покупці. Досягнення стійких конкурентних позицій на рівні продавців, як свідчить аналіз наукових праць [24; 34], можна забезпечити у разі, якщо основним цільовим орієнтиром (мотиваційним джерелом) є не просто отримання прибутку від продажу товарів і послуг, а основою розвитку стає стратегічна карта, яка охоплює ключові перспективи за всіма аспектами функціонування. Що стосується покупців, то варто зауважити, що прогнозування купівельного попиту – це вагома перевага забезпечення конкурентних позицій на ринку;

- типи підприємницьких реакцій зміни на ринку, які визначають його подальший розвиток, стагнацію або занепад. В умовах конкурентного середовища виникають різні проблеми, пов'язані з необхідністю прийняття обґрунтованих та оптимальних рішень на рівні суб'єктів господарювання. Зокрема, це може бути потреба у здійсненні диверсифікації товарного асортименту з огляду на появу дешевих товарів-аналогів, які масово реалізуються на ринку в умовах зростання відкритості національних товарних ринків. Успішна стратегія, її впровадження й реалізація дають змогу гарантувати утримання та підвищення конкурентних позицій підприємства, і, навпаки, помилки

в цьому напрямку призводять до банкрутства, скорочення виробництва, виходу з ринку й зменшення національного ВВП;

– ступінь втручання держави в економічні процеси на ринку. Він визначається характером адміністративного впливу на суб'єкти господарювання, зокрема рівнем лібералізації фінансово-податкової системи зовнішньоекономічної сфери, використанням ліцензування в окремих сферах господарювання та ін.;

– безпека підприємства у силовій сфері (відсутність кримінальних загроз, відсутність можливого впливу організованих кримінальних угруповань й ін.). Аналіз тенденцій розвитку сучасного бізнес-середовища свідчить, що в Україні, як і в багатьох країнах колишнього СРСР, на нинішньому етапі погіршується кримінальна ситуація, яка загрожує успішному та конкурентному розвитку. Зокрема, набувають поширення явища так званого рейдерства, впливу на підприємства і посадових осіб цих підприємств через незгоду щодо прийняття певних умов ведення бізнесу;

– інституційне забезпечення захисту підприємств на національному рівні від кіберзагроз. Означена проблема доволі актуальна для об'єктів критичної інфраструктури, які, згідно зі ст. 6 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» № 2163-VIII від 5 жовтня 2017 р. [37], представлені підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, що: здійснюють діяльність і надають послуги в галузях енергетики, хімічної промисловості, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, електронних комунікацій, у банківському й фінансовому секторах; надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, водовідведення, постачання електричної енергії та газу, виробництва продуктів харчування, сільського господарства, охорони здоров'я; є службами комунального і муніципального обслуговування; входять до складу підприємств, які

мають стратегічне значення для безпеки й економіки держави; виступають як об'єкти потенційно небезпечних технологій та виробництв. Хоча в 2017 р. ухвалено цей Закон на фоні зростання кібернетичних загроз, на сьогодні не розроблено дієвого механізму реалізації такого заходу. Проте наявні певні позитивні досягнення, зокрема у банківській сфері створено реєстр вразливих об'єктів критичної інфраструктури. В інших сферах також поступово створюються такі реєстри і відпрацьовуються механізми реагування й захисту від кіберзагроз [12];

– інституційне середовище, орієнтоване на передачу інноваційних технологій (центри трансферу технологій) для забезпечення високотехнологічного розвитку національних виробництв. Так, в Україні на сучасному етапі існує велика кількість науково-прикладних розробок, які впроваджені на виробництвах і можуть бути використані на інших аналогічних виробництвах. Однак, незважаючи на суттєву потребу в застосуванні таких технологій та існуванні відповідної нормативно-правової бази передачі технологій, на практиці не створено дієвих центрів трансферу технологій, які би давали змогу на конкурентній основі придбати відповідну інноваційну технологію.

Так, заслуговують на увагу окремі інноваційні розробки у вугільній промисловості України, яка тривалий час перебувала на межі закриття і тільки у 2017 р. в межах Національної програми переходу теплоелектростанцій на використання газового вугілля (через те, що антрацитове вугілля, на якому раніше працювали ТЕС, видобувалось переважно на територіях Донбасу, що після початку військового конфлікту з Росією, опинились у зоні, яка є непідконтрольною Україні) почала відбудовуватись, розпочався процес інвестування в розвиток державних шахт, їхнє переобладнання та ін.

Зокрема, спеціалісти ДТЕК і науковий колектив НТУ «Дніпровська політехніка» провели комплекс оптимізаційних робіт, які забез-

печили вирішення проблеми щодо складності умов видобутку вугілля [82]. Ці роботи передбачали формування: інженерно-конструкторських пропозицій щодо вдосконалення роботи очисних та підготовчих виробок вугільних шахт; виявлення нових закономірностей виникнення деформацій структурно порушеного породного масиву в процесі виконання гірничих робіт; обґрунтування критеріїв формування екологічно й економічно доцільних і безпечних конструкцій комбінованих кріплень та розроблення технологій їхньої побудови у складних геомеханічних умовах і в зонах тектонічних порушень; здійснення технічної розробки та впровадження певних інноваційних технологій з метою створення шахт для західного Донбасу; створення нового механізму стратегічного управління життєвими циклами шахт відповідно до перманентної диверсифікації їхнього функціонування від етапу проектування (цей концептуальний підхід передбачає реалізацію бізнес-проектів різних економічних напрямів одночасно зі здійсненням основного виду діяльності з видобутку вугілля на основі використання ресурсної бази вугледобувних підприємств протягом всього їхнього життєвого циклу; науковці доводять, що такий підхід може вплинути на попередження появи економічних, соціальних і екологічних проблем, пов'язаних з ліквідацією шахт, оскільки в умовах цієї концепції шахта не буде ліквідовуватися, а припинить здійснення основного виду діяльності з підтриманням додаткових рентабельних напрямків економічної діяльності); формування науково обґрунтованих пропозицій впровадження комплексу інноваційних технологій розкриття та відпрацювання продуктивних запасів, що дає змогу за період до п'яти років збільшити щорічний видобуток вугілля, усунути проблемний аспект дефіциту газового вугілля для теплоелектростанцій країни і створити технологічно-правову базу для перспективного розвитку територій [82]. Хоча названі вище наукові розробки були впроваджені на базі шахт Павлоградського регіону Дніп-

ропетровської області та шахт західного Донбасу, на національному рівні не зроблено спроб щодо передачі технологій для розвитку інших шахт, які потребують оптимізації своєї діяльності. Схожа ситуація спостерігається в інших галузях.

На нашу думку, українські центри трансферу технологій, могли би сприяти як комерціалізації, так і передачі технологій у найважливіших галузях економіки, які потребують застосування новітніх технологій та виробництва більш технологічної продукції. Водночас потрібно вказати, що такі заходи мають бути визначені на національному рівні, оскільки без використання системного підходу окремі центри трансферу технологій не здатні забезпечити комплексне охоплення проблем щодо пошуку і надання пропозицій із впровадження новітніх технологій у всіх економічно важливих галузевих напрямках.

Необхідно наголосити, що за таких умов регулювання конкуренції у відкритій економічній системі не може бути ефективним за відсутності програмно-цільової промислово-технологічної політики, виважених інвестиційних програм та створених передумов для ефективного залучення фінансових ресурсів у вигляді капітальних активів, які функціонують у виробничій сфері. До того ж не розроблено механізму міжнародної економічної діяльності, придатного для використання всіма країнами за будь-яких національних умов участі в системі міжнародного поділу праці [70, с. 505].

По-друге, як показує аналіз стану глобальної конкурентоспроможності окремих країн, актуальним напрямком її підвищення є розвиток інноваційної складової економічної системи, яка впливає на переорієнтацію економіки на третинний сектор (надання робіт і послуг), що має найбільшу додаткову вартість та забезпечує високий економічний результат. При цьому в контексті покращення інноваційної політики актуальною залишається оптимізація інвестиційного клімату на національному рівні.

Цей напрямок, як і попередні, передбачає ґрунтовне програмування й планування на державному рівні. Як свідчить аналіз різних прикладів стратегічних національних програм розвитку, багато положень цих документів залишаються не виконаними через застосування недосконалого підходу до розробки планових показників, формалістичного підходу тощо. Проте можна навести приклади у міжнародній практиці. Так, у США адміністрація Б. Клінтона розробила Інвестиційну стратегію, яка через підтримку високого рівня освіти й охорони здоров'я ставила за мету досягнення державою до світового лідерства у галузях науки, техніки, інвестиційних технологій та ін. Відповідно до означеної стратегії, особливої актуальності набуло інвестування інновацій, оскільки саме ступінь інноваційної активності визначає загальний стан конкурентоспроможності економіки.

Виділення фінансування для здійснення інноваційного процесу як пріоритетного напрямку діяльності стало об'єктивно необхідним через важливість реалізації ряду комплексних науково-технічних і економічних проектів, що потребували вкладення значного обсягу фінансових ресурсів та виконання ряду супутніх завдань, серед яких:

- координація зусиль промисловості й основних науково-дослідних центрів;
- широкомасштабна підготовка наукових і технічних кадрів;
- організація та координація контрактної системи взаємовідносин між державою і фінансово-промисловими корпораціями.

Варто визнати, що підходи розвинених країн щодо участі держави у залученні наукового потенціалу при вирішенні завдання із підвищення міжнародної конкурентоспроможності дещо відрізняються. Зокрема, в Японії державне стимулювання інноваційної діяльності спрямоване передусім на заохочення придбання наукових досягнень інших країн, освоєння новітніх методів проведення наукових досліджень та граничне скорочення термінів впровадження отриманих ре-

зультатів. Водночас у Франції держава стимулює проведення університетами і державними науковими організаціями, передусім для фундаментальних та прикладних досліджень, що створює передумови успішного розвитку таких наукомістких галузей, як аерокосмічна галузь і атомна енергетика.

При цьому слід зазначити, що, незважаючи на зростання частки ВВП, яка спрямовується на фінансування НТР, зміст державної інноваційної політики у сфері інновацій полягає не у збільшенні розмірів прямих інвестицій держави в НДКР, а у створенні сприятливого інвестиційного режиму для інноваційного процесу загалом, який характеризується: системою пільг фіскально-правового характеру, що сприяють залученню відповідних коштів; забезпеченням відповідного державного контролю за перебігом інвестиційного процесу та зворотністю асигнувань.

Таким чином, ключовою проблемою у цьому контексті стає створення умов, що забезпечують збільшення потоку внутрішніх і зовнішніх інвестицій та підвищення ефективності їхнього використання, тобто формування сприятливого інвестиційного клімату.

Щодо України вважаємо за необхідне здійснювати формування стратегічної моделі розвитку національного капіталу як основи реформування економіки, яка має враховувати як тенденції світового економічного розвитку, пов'язані із суттєвою зміною ролі держави у забезпеченні економічного зростання, так і специфічні особливості нашої країни. Інакше кажучи, держава повинна виконувати подвійну роль: активно сприяти просуванню свого капіталу на світовий ринок та захищати національний ринок від руйнівного впливу світових фінансових потоків.

У цьому контексті визнаємо за доцільність використання можливостей фінансово-промислових груп – національних і за участю іноземних фірм, застосування заходів щодо забезпечення їхньої зовнішньополітичної підтримки у контексті контролю за світовими фінансо-

вими потоками, спрямованими в Україну, державної участі у розвитку ринкової інфраструктури зовнішньоекономічної підтримки власного капіталу та механізмів страхування інвестиційних ризиків [38].

Отже, основне макроекономічне завдання – це створення умов для надходження капіталу в реальний сектор економіки, що, відповідно потребує лібералізації податкової політики, зокрема надання податкових пільг при довгостроковому вкладенні капіталу в реальний сектор, який стає основою для формування міжнародної конкурентоспроможності національної економіки.

Вищевикладене підтверджує необхідність реформування правових основ регулювання інвестиційної діяльності в державі, зокрема зміни ситуації, коли, крім дії Законів України у сфері інвестування (Законів України «Про інвестиційну діяльність» і «Про режим іноземного інвестування»), інвестори мають враховувати положення цілого ряду інших законів та підзаконних нормативних актів держави. (До їхнього числа належать: Господарський кодекс, Цивільний кодекс, Закони України «Про господарські товариства», «Про банки і банківську діяльність», «Про захист іноземних інвестицій в Україні» та «Про зовнішньоекономічну діяльність», законодавство про приватизацію і фондовий ринок тощо, тобто положення близько 100 законодавчих та підзаконних нормативних актів нашої держави.

Реформування правового середовища інвестиційної діяльності має враховувати вимоги міжнародних угод, укладених Україною з рядом держав, щодо заохочення і взаємного захисту інвестицій, що є одним з джерел правового регулювання інвестиційної діяльності в нашій державі.

Необхідність укладання подібних договорів (угод) зумовлена дією певних факторів. До них належать такі:

– на основі такого договору (угоди) кожна з держав, яка уклала його, отримує можливості щодо реалізації прав своїх громадян в іншій країні;

– для іноземного інвестора будь-якої країни принципово важливим є те, щоб приймаюча країна надавала належний захист та гарантувала безпеку його капіталовкладень у цій країні. Наявність таких гарантів не лише у національному законодавстві, а й у міжнародній угоді розглядається як прагнення приймаючої країни забезпечити максимальне збереження іноземної власності та зобов'язання щодо нестосування заходів з її примусового вилучення;

– задіяння договірною регулювання дає певну гарантію застосування передбаченого угодою режиму для здійснення інвестування, незалежно від того, які зміни, у тому числі і законодавчі, можуть відбуватися у країні-партнері за договором у майбутньому [52, с. 50] .

У договорах (угодах) щодо заохочення та взаємного захисту інвестицій, як і в законодавстві про інвестиційну діяльність, мають бути відображені основні пріоритети державної політики України щодо залучення іноземних інвестицій. Так, Закон України «Про міжнародні договори України» передбачає, що укладені належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори є невід'ємною частиною національного законодавства України та застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Важливість урахування вимог міжнародних договорів (угод) про заохочення і взаємний захист інвестицій, учасником яких є Україна, зумовлюється також тим, що вони містять ряд особливих положень, відмінних від положень національного законодавства. У цих угодах для іноземних інвесторів з країн-учасниць договору може встановлюватися більш пільговий, відмінний від національного законодавства правовий режим, стан дотримання якого необхідно враховувати при укладанні міжнародних угод.

До основних положень угод про заохочення та взаємний захист інвестицій належать такі:

- визначення використовуваних термінів («інвестиція», «інвестор», «доходи», «територія» тощо);
- визначення сфери застосування угоди;
- умови сприяння і захисту іноземних інвестицій;
- умови надання іноземним інвестиціям режиму найбільшого сприяння;
- порядок компенсації збитків іноземним інвесторам;
- умови експропріації;
- умови переказу доходів від іноземних інвестицій та інших платежів;
- порядок вирішення спорів між договірною стороною й інвестором іншої договірної сторони і між самими договірними сторонами;
- застосування інших правил та зобов'язань й ін. [52, с. 51].

Як показує вивчення аналітичних досліджень [65], на сьогодні Україна уклала понад 70 міжнародних угод про заохочення і взаємний захист інвестицій, а також понад 70 угод з питань уникнення подвійного оподаткування доходів та майна і запобігання ухиленню від сплати податків.

Водночас Україна є учасницею ряду багатосторонніх угод з питань інвестиційної діяльності, укладених членами різних регіональних угруповань. Важливий аспект щодо використання такого засобу організаційно-правового регулювання іноземного інвестування, як міжнародні угоди про заохочення та взаємний захист інвестицій виявляється у тому, що в нашій державі необхідно гармонійно поєднувати норми національного законодавства і положення цих угод з метою створення єдиного середовища для діяльності іноземних інвесторів в Україні. У контексті підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки першочергове завдання полягає у чіткому визначенні та систематизації пріоритетних напрямків в укладанні міжнародних угод про заохочення і взаємний захист інвестицій.

Національно-правове й міжнародно-правове регулювання інвестицій стосується переважно тотожних питань. Відмінність полягає в тому, що національні правові системи визначають специфічні лише для цієї країни умови залучення та використання інвестицій, міжнародний же аспект регулювання інвестиційної діяльності має здебільшого універсальний характер і у багатьох випадках відображає практичні напрацювання й інтереси провідних міжнародних економічних організацій, які розробляють принципи та правила здійснення міждержавного переміщення капіталу. Ці принципи і правила формулюються у багатосторонніх документах, які мають рекомендаційний або обов'язковий (після ратифікації) характер.

На сучасному етапі світогосподарського розвитку формуються умови для створення глобального механізму регулювання зарубіжного інвестування. Це стане можливим у результаті діяльності міжнародних економічних та фінансових організацій (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світова організація торгівлі й ін.), у діяльності яких відбуваються принципові зміни – від вироблення загальних принципів ставлення до інвестицій, що мають переважно рекомендаційний характер, до створення загальних норм та правил, які через систему ратифікації набувають обов'язкового характеру для держав. Крім цього, діяльність різних міжнародних організацій в означенні дає змогу як лібералізувати національні системи регулювання зарубіжних інвестицій, так і зблизити національні інвестиційні простори.

Серед нормативно-правових актів міждержавного характеру, що регулюють міжнародну інвестиційну діяльність, можна виділити такі групи:

– угоди, які визначають міжнародно-правовий режим економічних зв'язків, з урахуванням інвестиційної діяльності;

- угоди про торгівлю та навігацію;
- угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій;
- угоди про уникнення подвійного оподаткування;
- угоди у сфері захисту інтелектуальної власності;
- угоди щодо надання послуг, пов'язаних з рухом капіталів;
- угоди у сфері вирішення спорів, у тому числі пов'язаних з інвестиціями.

Особлива роль у формуванні загальносвітового механізму регулювання зарубіжних інвестицій належить Світовому банку, який розробив три принципово важливі документи щодо іноземних інвестицій. До них належать:

- Конвенція про вирішення спорів у сфері інвестицій (вона стала підставою до утворення Міжнародного центру вирішення спорів у сфері інвестицій);
- Багатостороння угода про гарантії у сфері інвестицій (вона формує схему страхування іноземних інвестицій);
- Директиви щодо політики іноземного інвестування (вони систематизують принципи зарубіжного інвестування та відображають компроміс з приводу характеру й сфер захисту інвестицій).

Наявність можливості використання двосторонніх угод з метою створення передумов для підвищення міжнародної конкурентоспроможності підтверджується тим, що двосторонні угоди передусім виражають інтереси високорозвинених держав і що такі угоди, крім інвестиційної діяльності, регулюють інші питання міжнародної економічної діяльності.

Важливу роль у створенні правових передумов розвитку міжнародної інвестиційної діяльності відіграє також Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка розробила модельні угоди щодо розвитку міжнародного економічного співробітництва.

До багатосторонніх угод, які регулюють міжнародні економічні відносини, також належать: Паризька конвенція щодо охорони промислової власності, Хартія економічних прав і обов'язків держав, Угода про усунення подвійного оподаткування доходів та майна юридичних осіб, Нью-Йоркська конвенція про визнання і забезпечення виконання іноземних арбітражних рішень, Європейська конвенція щодо міжнародного комерційного арбітражу тощо.

З огляду на необхідність запровадження глобального регулювання міжнародних інвестиційних процесів, на наш погляд, доцільно створити єдину нормативно-правову базу, заснувати спеціальну міжнародну організацію, оскільки наявні міжнародні і правові акти мають розрізнений характер і не забезпечують системності регулювання іноземного інвестування на загальносвітовому рівні. Спеціалізована ж організація матиме змогу певним чином об'єднувати розроблені міжнародною практикою нормативи. Саме тому в умовах глобалізації створення єдиної всесвітньої організації з питань міжнародного (транснаціонального) інвестування набуває особливої актуальності. Ця організація може бути створена на основі багатосторонньої конвенції та мати правовий статус, подібний до статусу Міжнародної торговельної палати.

Що стосується регулювання інвестиційної діяльності на рівні регіональних об'єднань країн, то мета розробки єдиного уніфікованого законодавства в межах цих об'єднань полягає у правовій регламентації питань іноземного інвестування в умовах формування загального економічного простору країн-учасниць. При цьому правові норми регулювання міжнародної інвестиційної діяльності в межах міжнародних об'єднань мають відповідати нормам уніфікованого міжнародного (глобального) законодавства.

Водночас практично не задіяними є можливості страхування – важеля захисту майнових прав потенційних інвесторів національної

економіки – як джерела капіталоутворення в Україні. Обсяг ресурсів, які акумулюються вітчизняним страховим ринком, не відповідає його потенційним можливостям, що відбувається через недооцінку ролі й місця страхування з боку держави, потенційних інвесторів та ін. У розвинених країнах страхові компанії (поряд з пенсійними фондами) є одними з найбільших інвестиційних інститутів. Так, у США до 30% загального обсягу внутрішніх інвестицій припадає на фінансові кошти, залучені за допомогою лише одного з видів страхування – страхування життя [52, с. 41].

Напрямки вдосконалення ринку страхових послуг в Україні зорієнтовані на збільшення фінансової стійкості системи страхування в нашій державі й інтеграцію національного страхового ринку зі світовим, що передбачає:

- вдосконалення нормативної бази;
- підвищення платоспроможності страхових організацій;
- розширення ринку страхових послуг і підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності;
- вдосконалення порядку оподаткування страхової діяльності;
- коригування вимог щодо створення та діяльності страхових організацій;
- розвиток інфраструктури страхового ринку.

По-третє, важливий напрямок підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни – це зростання макроекономічних показників.

У сучасних умовах оптимальною формою регуляторної політики, яка комплексно і глибоко сприяла б оптимізації не лише національної участі у міжнародній кооперації, а й усього масиву економічних відносин у суспільстві, є індикативне планування макроекономічного розвитку, що має стати функціональною основою реформування структур «відкритого» економічного регулювання та перерозподілу

регламентаційно-організаційних повноважень органів державного управління. Подібна практика набула поширення при визначенні завдань державного розвитку в ряді розвинутих країн [70, с. 505].

З огляду на сучасні умови нашої держави така політика має відповідати певним принципам. До них належать:

- недоторканність національного суверенітету;
- свобода підприємництва у зовнішньоекономічній сфері за активної регуляторної ролі держави;
- безумовне дотримання законів усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й відсутність дискримінації;
- верховенство закону в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності;
- захист інтересів національного товаровиробника як на території України, так і за її межами;
- еквівалентність міжнародного товарообміну та неприпустимість недобросовісної конкуренції й демпінгу при вивезенні та ввезенні товарів і послуг [70, с. 505–506].

Для того, щоб закласти основу стратегії конкурентоспроможності національної економіки державою, необхідно розробити політику, яка забезпечуватиме ефективне використання ресурсів економіки, накопичення капіталу та спрямування його на продуктивне нагромадження. Виконанню цих завдань підпорядковані основні важелі фінансової, регуляторної, промислової, аграрної й інвестиційно-інноваційної політики.

Можемо констатувати, що впровадження всіх вищезначених напрямків великою мірою сприятиме підвищенню макроекономічних показників у країні. З огляду на це всі окреслені напрямки потребують глибокого опрацювання, розширеного оцінювання можливих варіантів впровадження і проблемних аспектів гальмування та визначення шляхів їхнього усунення й недопущення у майбутньому.

3.2. Моделі забезпечення міжнародної конкурентоспроможності економік країн на різних рівнях

Підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності потребує здійснення відповідних дій на макроекономічному галузевому рівні й мікрорівні та моделювання забезпечення міжнародної конкурентоспроможності на цих рівнях. Створення високих конкурентних позицій, як було визначено вище, може бути реалізоване в межах напрямків створення сприятливих конкурентних умов ведення підприємницької діяльності, вдосконалення інноваційно-інвестиційного розвитку і підвищення макроекономічних показників.

Вивчення стану розвитку інноваційно орієнтованих підприємств України (табл. 2.3.3) свідчить, що, незважаючи на те, що в 2017 р. порівняно з 2016 р. збільшилась кількість таких суб'єктів господарювання на 100% (з 1,2 до 2,419 тис. од.), на національному рівні спостерігались негативні тенденції до скорочення реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції (зменшення на рівні 0,9%). Це, відповідно, позначилось на рівні експорту, який, як і ВВП, був представлений більшою мірою продукцією третинного сектору, яка не характеризується інноваційними перевагами. Можемо стверджувати, що в умовах України це свідчить про неспроможність мікро-, малих та середніх інноваційних підприємств більшості галузей економіки створювати конкурентні продукти (послуги), які би мали високу додаткову вартість на основі впровадження високих технологій. Таким чином, забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку і підвищення макроекономічних показників на макроекономічному галузевому рівні можливе на основі викорис-

тання ефекту масштабу, тобто впровадження кластерного й синергетичного підходів до управління конкурентоспроможністю.

Створення кластерів на галузевому рівні потребує застосування стратегічного підходу до планування. Орієнтир у межах визначення цілей функціонування, на нашу думку, необхідно окреслити у контексті розвитку не на рівні регіону (існують такі кластери в нашій державі), а на рівні виходу на міжнародний ринок. Тільки в такому разі продукція (послуги) будуть конкурентними та зможуть забезпечити високу додаткову вартість.

Проведемо дослідження стану розвитку кластерів в Україні за станом на 31.12.2017 р. відповідно до галузевого спрямування. У додатку Б наведено перелік основних офіційно зареєстрованих в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань кластерів у нашій державі за станом на 31.12.2017 р. Ми проаналізували інформацію, подану в додатку Б та систематизували кластери за галузевою ознакою (табл. 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 3.2.4, 3.2.5, 3.2.5, 3.2.6, 3.2.7 і 3.2.8). На основі даних додатка Б можемо стверджувати, що на сьогодні день зареєстровано 67 кластерів, хоча, як свідчить аналіз інформаційних джерел, існує більша кількість об'єднань підприємств, установ та організацій кластерного типу, але на неформальному рівні. Слід уточнити, що до переліку кластерів, які ми систематизували, зараховано тільки ті, які на сучасному етапі розвитку зайняті у виробництві товарів (послуг) і, відповідно, створенні національного ВВП на галузевих рівнях.

Дані табл. 3.2.1 показують, що у переробній промисловості України офіційно створено вісім кластерів, зокрема:

- три з них функціонують у сфері деревообробної галузі;
- один діє у сфері монтажу та встановлення електронно-обчислювальних машин й іншого устаткування для оброблення інформації;

- один функціонує у галузі монтажу і встановлення апаратури для приймання, запису та відтворення звуку й зображення;
- два з них діють у секторі електромонтажних робіт;
- один функціонує у сфері ремонту і технічного обслуговування залізничного рухомого складу.

Таблиця 3.2.1

**Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою переробної промисловості
(інноваційні рішення у сфері електромонтажу
й електрообчислювальних машин та деревообробки)
(8 кластерів)**

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
1	2	3	4
	Переробна промисловість, інноваційні рішення у сфері електромонтажу й електрообчислювальних машин		
1.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР-ПЛЮС» (ПП «КЛАСТЕР-ПЛЮС»)	Київська область	Монтаж та встановлення електронно-обчислювальних машин та іншого устаткування для оброблення інформації
2.	ПІДПРИЄМСТВО ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР «РАКЕТНО-КОСМІЧНА ТЕХНІКА» (ПГО ІТ КЛАСТЕР «РАКЕТНО-КОСМІЧНА ТЕХНІКА»)	Дніпропетровська область	Монтаж і встановлення апаратури для приймання, запису та відтворення звуку й зображення
3.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР А» (ТОВ «КЛАСТЕР А»)	м. Київ	Електромонтажні роботи
4.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР УКРАЇНА»	Київська область	Електромонтажні роботи

Продовження табл. 3.2.1

1	2	3	4
5.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ» (ЧЕРКАСЬКИЙ КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНИКІВ)	Черкаська область	Розробка технологій у сфері деревообробки, механічна і хіміко-механічна обробка та переробка деревини, виробництво, просування та збут різних лісоматеріалів
6.	АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР «ДЕРЕВООБРОБНА ІНДУСТРІЯ» (АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБКИ»)	Львівська область	Розробка технологій у сфері деревообробки, механічна і хіміко-механічна обробка та переробка деревини, виробництво, просування і збут різних лісоматеріалів
7.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ОБ'ЄДНАННЯ «КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ» («КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ»)	Черкаська область	Розробка технологій у сфері деревообробки, механічна і хіміко-механічна обробка та переробка деревини, виробництво, просування та збут різних лісоматеріалів
8.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-С»	Дніпропетровська область	Ремонт і технічне обслуговування залізничного рухомого складу

Складено за матеріалами [46].

Вивчення даних табл. 3.2.2 дає змогу констатувати, що у туристичній галузі України створено шість кластерів, які займаються переважно створенням регіонального туристичного продукту. Всі учасники кластерів функціонують як асоційовані члени та є окремими юридичними особами.

Таблиця 3.2.2

**Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою туристичної галузі (**
6 кластерів)

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
1	2	3	4
	Туристична галузь		
1.	ПОЛТАВСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБЛАСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР» (ТУР. КЛАСТЕР)	Полтавська область	Створення і просування комплексного туристичного продукту (і послуг) у межах Полтавської області
2.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР-ГРУП»	Львівська область	Створення та просування комплексних продуктів у сфері освіти у спортивному туризмі
3.	ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР «КРАЇНА ДИТЯЧИХ МРІЙ» (ХОГО «КЛАСТЕР «КРАЇНА ДИТЯЧИХ МРІЙ»)	Херсонська область	Створення і просування комплексного продукту у сфері дитячого туризму та дозвілля
4.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «АГРО-ЕКОЛОГО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ КЛАСТЕР «ФРУМУШИКА-НОВА» У ТАРУТИНСЬКОМУ РАЙОНІ» (ГС «КЛАСТЕР «ФРУМУШИКА-НОВА»)	Одеська область	Створення і просування комплексного туристичного продукту (послуг)
5.	СЛАВУТИЦЬКА МІСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР –	Київська область	Створення та просування комплексного туристичного продукту (послуг)

Продовження табл. 3.2.2

1	2	3	4
	СЛАВУТИЧ» (ГО «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАС-ТЕР–СЛАТУТИЧ»)		
6.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР ТУРИЗМУ: МАЛЬОВНИЧА БЕРЕЖАНЩИНА» («КЛАСТЕР «МАЛЬОВНИЧА БЕРЕЖАНЩИНА»)	Тернопільська область	Створення і просування комплексного туристичного продукту (послуг)

Складено за матеріалами [46].

Оцінювання даних табл. 3.2.3 показує, що за станом на 31.12.2017 р. у нашій державі функціонувало сім агропромислових кластерів. Варто вказати, що на рівні цих асоційованих суб'єктів не тільки відбувався випуск агропромислової продукції, а й проводилась розробка новітніх агробіотехнологій, які є конкурентними на світовому ринку. Хоча обсяг виробництва і збуту, в тому числі експорту цих високотехнологічних товарів, незначний у загальному обсязі експорту (це доведено в дослідженні при оцінюванні експортного потенціалу України).

Таблиця 3.2.3

**Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р. з
а галузевою ознакою агропромислового комплексу
(7 кластерів)**

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
1	2	3	4
	Агропромисловий сектор		
1.	АСОЦІАЦІЯ «МІЖНАРОДНИЙ, МІЖРЕГІОНАЛЬНИЙ, АГРОПРОМИСЛОВИЙ»	Херсонська область	Розробка, просування та збут продукції агропромислового сектору

Продовження табл. 3.2.2

1	2	3	4
	ВИЙ КЛАСТЕР ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ «ІСТЕН ФУД ТЕКНОЛОДЖИС ПЛАС» (АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР І. ЕФ. ТЕК.+»)		
2.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР 2012» (ПП «КЛАСТЕР 2012»)	Дніпропетровська область	Вирощування, просування і збут зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
3.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ЯБЛУНЕВИЙ КЛАСТЕР «БУКОВИНА» (ЯБЛУНЕВИЙ КЛАСТЕР «БУКОВИНА»)	Чернівецька область	Садівницька галузь: розробка нових сортів продукції садівництва, вирощування, просування і збут продукції садівництва
4.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПЕРШИЙ АГРАРНИЙ КЛАСТЕР» (ГО «ПЕРШИЙ АГРАРНИЙ КЛАСТЕР»)	Чернівецька область	Виробництво, просування та збут аграрної продукції
5.	ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР БДЖІЛЬНИЦТВА «БДЖОЛА НЕ ЗНАЄ КОРДОНІВ» (ЗОГО «КЛАСТЕР БДЖІЛЬНИЦТВА «БДЖОЛА НЕ ЗНАЄ КОРДОНІВ»)	Запорізька область	Виробництво, просування і збут продукції бджільництва
6.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «УКРАЇНСЬКИЙ ОРГАНІЧНИЙ КЛАСТЕР» (ГС «УКРАЇНСЬКИЙ ОРГАНІЧНИЙ КЛАСТЕР»)	Вінницька область	Розробка, просування та збут агробіотехнологій, виробництво, просування і збут органічної продукції

Продовження табл. 3.2.2

1	2	3	4
7.	СІЛЬСЬКОГОСПОДАР- СЬКИЙ ОБСЛУГОВУЮ- ЧИЙ КООПЕРАТИВ «УКРАЇНСЬКИЙ КЛАС- ТЕР ВИРОБНИКІВ РАВ- ЛИКІВ» (СОК «УКРАЇН- СЬКИЙ КЛАСТЕР ВИРО- БНИКІВ РАВЛИКІВ»)	Тернопільська область	Виробництво, просу- вання та збут сільсько- господарської продукції

Складено за матеріалами [46]

Аналіз даних табл. 3.2.4 свідчить про функціонування в нашій державі одного кластера у сфері зв'язку, створеного для розробки, виробництва, просування та збуту технологій і продукції у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Це поки що єдине кластерне утворення в Україні, яке функціонує в означеній галузі. Потрібно визнати, що у цій галузі в нашій державі наявна велика кількість інноваційних винаходів, розробок, технологічних рішень та дослідних зразків, але через відсутність фінансування немає практики формування масштабного об'єднання всіх ключових ланок створення, виробництва, просування і збуту одного з найбільш популярних видів товару на сучасному етапі розвитку – інформаційно-комунікаційних технологій. Як підтверджує дослідження, на сьогодні існує об'єднання підприємств, установ та організацій, аналогічних до кластерних, які працюють у цій сфері. Проте вони з огляду на певні складнощі організаційного трансформування, фінансово-економічні аспекти не створюють єдиних науково-дослідно-виробничих комплексів.

Таблиця 3.2.4

Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою сфери зв'язку
(1 кластер)

№ з/п	Назва кластеру	Регіон	Вид продукції (послуг)
	Сфера зв'язку		
1.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СПІВТОВАРИСТВО ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАПОРІЖЖЯ «АЙСІТІ КЛАСТЕР ЗАПОРІЖЖЯ» (ГО «АЙСІТІ КЛАСТЕР ЗАПОРІЖЖЯ»)	Запорізька область	Розробка, виробництво, просування та збут технологій, продукції в сфері інформаційно-комунікаційних технологій

Складено за матеріалами [46].

З табл. 3.2.5 видно, що на сьогодні в Україні офіційно функціонують 22 кластери в галузі інноваційних технологій (ІТ). Ця галузь нараховує найбільшу кількість кластерів у нашій державі. Слід зазначити, що такі кластери здійснюють розробку, впровадження, просування та збут інноваційних технологій у різних сферах, але все це відбувається на недостатньо масштабному рівні. Тому можна стверджувати, що такі асоційовані об'єднання є високоефективними.

Таблиця 3.2.5

Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою ІТ-галузі
(22 кластери)

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
1	2	3	4
	ІТ-галузь		
1.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КИЇВ ІТ КЛАС	м. Київ	Розробка, просування та реа

Продовження табл. 3.2.4

1	2	3	4
	ТЕР» (ГО «КИЇВ ІТ-КЛАСТЕР»)		лізація інноваційних технологій
2.	АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР БУКОВИНСЬКИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ ЙОЗЕФА ШУМПЕТЕРА» (АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР БІТ»)	Чернівецька область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
3.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР» (ГО «ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	Івано-Франківська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
4.	АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КИЇВЩИНИ» (КЛАСТЕР ІРК)	Київська область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
5.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ КЛАСТЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ» (ХАРКІВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР)	Харківська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
6.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР»	Дніпропетровська область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
7.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «АЙТІ КЛАСТЕР АКАДЕМІЯ» (ТОВ «АЙТІ КЛАСТЕР АКАДЕМІЯ»)	Івано-Франківська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій

Продовження табл. 3.2.4

1	2	3	4
8.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МАРІУПОЛЬСЬКИЙ АЙТІ КЛАСТЕР» (ГО «МАРІУПОЛЬСЬКИЙ АЙТІ КЛАСТЕР»)	Донецька область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
9.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР» (ГС «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	Миколаївська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
10.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «РІВНЕ ІТ- КЛАСТЕР» (ГС «Рівне ІТ КЛАСТЕР»)	Рівненська область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
11.	ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР «СОРОЧИНСЬКИЙ ЯРМАРОК» (ПОГО «ІТ-КЛАСТЕР «СОРОЧИНСЬКИЙ ЯРМАРОК»)	Полтавська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
12.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЧЕРКАСИ ІТ КЛАСТЕР» (ГС «ЧЕРКАСИ ІТ КЛАСТЕР»)	Черкаська область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
13.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІТ-КЛАСТЕР ОДЕСИ» (ГО «ІТ-КЛАСТЕР ОДЕСИ»)	Одеська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
14.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛАСТЕР» (ТОВ «ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛАСТЕР»)	м. Київ	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій

Продовження табл. 3.2.4

1	2	3	4
15.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР»	Львівська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
16.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР» (ГО «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	Тернопільська область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
17.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ» (ГО «ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ»)	Одеська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
18.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР» (ГО «ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	Хмельницька область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій
19.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ІТ- ГАЛУЗІ ЧЕРНІГІВЩИНИ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР» («ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР»)	Чернігівська область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
20.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІТ-КЛАСТЕР МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО» (ГО «ІТ-КЛАСТЕР ХМЕЛЬНИЦЬКОГО»)	Хмельницька область	Розробка, просування і реалізація інноваційних технологій

Продовження табл. 3.2.4

1	2	3	4
21.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІТ- КЛАСТЕР «АЛЬФА» (ГО «ІТ КЛАСТЕР «АЛЬФА»)	Донецька область	Розробка, просування та реалізація інноваційних технологій
22.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-МС» (ТОВ «КЛАСТЕР-МС»)	Львівська область	Розробка, просування і збут комп'ютерних програм

Складено за матеріалами [46].

На основі табл. 3.2.6 можемо стверджувати, що в Україні офіційно діють два кластери у сфері будівництва. Їх, безумовно, існує більше, але, як і більшість таких об'єднань на рівні інших галузей, вони не створюють та не реєструють єдиний центр координації через низку проблем організаційно-економічного й правового характеру.

Таблиця 3.2.6

**Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою будівництва
(2 кластери)**

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
	Будівництво		
1	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-Д»	Дніпропетровська область	Будівництво житлових і промислових комплексів
2	ВІННИЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ГРОМАДСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «БУДІВЕЛЬНИЙ КЛАСТЕР» (ВОГО «БУДІВЕЛЬНИЙ КЛАСТЕР»)	Вінницька область	Будівництво житлових та промислових комплексів

Складено за матеріалами [46].

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Згідно з даними статистики (табл. 3.2.7), в нашій державі офіційно існують три кластери в енергетичному секторі, які займаються розробкою, впровадженням, просуванням і збутом енергозберігаючих технологій.

Таблиця 3.2.7

**Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою енергетичного сектору
(3 кластери)**

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
	Енергетичний сектор		
1.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПЕРШИЙ КЛАСТЕР З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ» (ГО "ПЕРШИЙ КЛАСТЕР З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ»)	Чернівецька область	Розробка, впровадження, просування і збут енергозберігаючих технологій
2.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КЛАСТЕР «ІННОВЕЙШН ЕНЕРДЖИ» (ГС "ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КЛАСТЕР «ІННОВЕЙШН ЕНЕРДЖИ»)	Волинська область	Розробка, впровадження, просування та збут енергозберігаючих технологій
3.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РІВНЕНСЬКИЙ КЛАСТЕР ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ» (ГО "РІВНЕНСЬКИЙ КЛАСТЕР ВДЕ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ»)	Рівненська область	Розробка, впровадження, просування і збут енергозберігаючих технологій

Складено за матеріалами [46].

На нашу думку, до складу цих кластерів можна зарахувати кластерне об'єднання національного масштабу, створене в 2018 р. у вугільній промисловості, – державне підприємство «Національна вугільна компанія». У його структурі якого передбачено об'єднання всіх

державних шахт та науково-дослідних організацій у сфері вугільної промисловості України. В межах національного програмування заплановано, що функціонування державних підприємств вугільної галузі стане беззбитковим і ефективним на основі використання ефекту від проведення централізованої закупівельної й адміністративної роботи (на рівні 1,5 млрд. грн. на рік). При цьому заплановано централізоване переобладнання, впровадження новітніх технологій видобутку, що сприятиме зниженню витратомісткості виробництва, залучення інвестиційних коштів на цільовому рівні та здійснення організації збутової діяльності без участі посередницьких ланцюгів й ін. [19].

Вважаємо, ефективне функціонування такого об'єднання можна забезпечити за рахунок синергетичного ефекту масштабу. Як зазначалося вище, заплановано економію конкретних витрат, які раніше здійснювались на рівні таких шахтних об'єднань і організацій цієї галузі. Це, безумовно, дієвий захід, який на макроекономічному рівні дасть змогу збільшити ефективність галузі, підвищити рівень якості вугільної продукції й наростити обсяги збуту. Варто наголосити, що цей захід зі створення такого об'єднання здійснено з огляду на реформу галузі, яка передбачає комплексний перехід на видобуток газового вугілля (замість антрациту), на якому працюють майже всі теплоелектростанції. Це необхідно для відновлення шахтних підприємств, які перебувають в незадовільному стані у контексті застосування новітніх технологій видобутку та високотехнологічного обладнання, використання сучасних засобів безпеки для працівників й ін.

Аналіз матеріалів табл. 3.2.8 показує, що в Україні офіційно функціонує один кластер у галузі машинобудування, один – у космічній галузі, три – у сфері легкої промисловості, один – у транспортній сфері, один – у сфері послуг, три – у сфері торгівлі та громадського харчування.

Таблиця 3.2.8

**Основні кластери України за станом на 31.12.2017 р.
за галузевою ознакою машинобудування, космічної галузі,
легкої промисловості, транспорту, послуг, торгівлі
та громадського харчування
(10 кластерів)**

№ з/п	Назва кластера	Регіон	Вид продукції (послуг)
1	2	3	4
	Галузь машинобудування		
1.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-УКРМАШ» (ТОВ «КЛАСТЕР-УКРМАШ»)	Дніпропетровська область	Виробництво, просування і збут виробів у галузі машинобудування
	Космічна галузь		
1.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ДНІПРОВСЬКИЙ КОСМІЧНИЙ КЛАСТЕР» (ГС «ДНІПРОВСЬКИЙ КОСМІЧНИЙ КЛАСТЕР»)	Дніпропетровська область	Виробництво, просування та збут продукції в космічній галузі
	Легка промисловість		
1.	КЛАСТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ «СУЗІР'Я» (КЛАСТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ «СУЗІР'Я»)	Івано-Франківська область	Виробництво, просування та збут товарів художніх промислів
2.	ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КЛАСТЕР ІНДУСТРІЇ МОДИ» (ГС «ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КЛАСТЕР ІНДУСТРІЇ МОДИ»)	Львівська область	Виробництво, просування та збут товарів легкої промисловості

Продовження табл. 3.2.8

1	2	3	4
3.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ХАРКІВСЬКИЙ КЛАСТЕР ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ДИЗАЙНУ» (ГО «ХАРКІВСЬКИЙ КЛАСТЕР ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ДИЗАЙНУ»)	Харківського об- ласть	Виробництво, просування і збут товарів легкої промисловості
	Транспорт		
1.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР «ТАВРІЯ-ЛІДЕР» (ПП «КЛАСТЕР «ТАВРІЯ-ЛІДЕР»)		Надання транспортних послуг
	Послуги		
1.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-2014» (ТОВ «КЛАСТЕР-2014»)	Харківська область	Консультування з питань комерційної діяльності й керування
	Торгівля та громадське харчування		
1.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР СЕТ»	Чернігівська об- ласть	Торгівля текстильними товарами
2.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ВАТЕЛЬ КЛАСТЕР» (ТОВ «ВАТЕЛЬ КЛАСТЕР»)	м. Київ	Діяльність ресторанів та надання послуг мобільного харчування
3.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-У»	м. Київ	Роздрібна торгівля, що здійснюється фірмами поштового замовлення або через мережу Інтернету

Складено за матеріалами [46].

Як видно з табл. 2.3.3, питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції у нашій державі у 2017 р. становила 0,7%, що свідчить про недостатньо ефективний потенціал як всіх інноваційно орієнтованих підприємств, так і цих кластерів. З огляду на це, на нашу думку, існує необхідність створення адаптивної моделі управління створенням та функціонуванням кластера.

Вивчення наукових праць і стану розвитку національних та зарубіжних кластерних об'єднань дало змогу в роботі побудувати таку модель. Вона сформована із застосуванням методу системного підходу, синергетичного методу, методу порівняльних переваг, методу дерева рішень [22; 78] й ін. (рис. 3.2.1). Відповідно до поданої пропозиції передбачено варіанти моделювання створення та управління кластером:

– на урядовому рівні, якщо учасниками є національні суб'єкти державної форми власності (підприємства, науково-дослідні організації, установи) в межах реформування галузі, підвищення ефективності фінансових результатів і конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Згідно з цим варіантом, передбачено створення керівної організації, в межах якої об'єднуються учасники за цілями функціонування та за загальним цільовим орієнтиром (підвищення обсягів реалізації через збут інноваційної продукції, товарів і послуг та зростання частки ринку підприємств на національному й міжнародному рівнях). Водночас подано підхід до визначення фінансово-економічної та ринкової стратегії відповідно до синергетичного підходу і розглянуто варіанти вирішення питання, коли один з учасників перестає виконувати взяті на себе зобов'язання за цільовими орієнтирами;

– на рівні державно-приватного партнерства та на рівні приватного партнерства. В умовах створення кластера за цим варіантом передбачено виконання етапів, аналогічних до попереднього варіанта.

Відповідно до поданої пропозиції розширюється методологічне забезпечення проблеми моделювання управління створенням і функціонуванням кластера. Вона розрахована на використання з відповідною можливістю адаптації у різних галузях. Можемо констатувати, що застосування синергетичного підходу формує основу цієї моделі, що особливо актуально для суб'єктів господарювання України, які здійснюють надвисокі витрати на забезпечення самостійного управління за обмежених фінансових ресурсів, не мають змоги провести апробацію створених інноваційних технологій та, відповідно, іноді зазнають збитків і банкрутують через їхню недосконалість та складність впровадження у виробництво. За умов кластерного партнерства виникають нові перспективи застосування повного комплексу виробництва, здійснення випробувань нового товару (послуги), оцінювання його конкурентних переваг на всіх стадіях й ін.

На окрему увагу заслуговує моделювання забезпечення міжнародної конкурентоспроможності на макрорівні. Існують різні підходи до цієї проблеми, але, на нашу думку, в такому аспекті потрібно орієнтуватись на міжнародні вимоги до оцінювання означеного показника. Зокрема, підвищення рівня індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) можна прогнозувати за напрямками, визначеними в методиці оцінювання цього показника, а саме:

- показника якості інститутів;
- показника інфраструктури;
- показника макроекономічної стабільності;
- показника здоров'я і початкової освіти;
- показника вищої освіти та професійної підготовки;
- показника ефективності ринку товарів і послуг;
- показника ефективності ринку праці;
- показника рівня розвитку фінансового ринку;

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

1-й етап	
↓	
Прийняття рішення про створення кластера	
↓	
I варіант	II варіант
На урядовому рівні, якщо учасниками є національні суб'єкти державної форми власності (підприємства, науково-дослідні організації, установи) в межах реформування галузі та підвищення ефективності фінансових результатів і конкурентоспроможності на міжнародному ринку	На рівні державно-приватного партнерства і на рівні приватного партнерства
↓	↓
2-й етап	
↓	
Створення керівної організації, в межах якої об'єднуються учасники за цілями функціонування та за загальним цільовим орієнтиром (збільшення обсягів реалізації через збут інноваційної продукції, товарів і послуг та збільшення частки ринку підприємств на національному та міжнародному рівнях)	2-й, 3-й, 4-й, 5-й, 6-й, 7-й, 8-й етапи, аналогічні першому варіанту кластеризації
↓	
3-й етап	
↓	
Визначення фінансово-економічної стратегії відповідно до синергетичного підходу	
↓	
$FS(p_i) \rightarrow \max \sim Cost_i \rightarrow Costcent, SM_i \rightarrow HLSm,$ де $FS(p_i)$ – фінансовий результат (прибуток) кожного окремого учасника кластеру; $Cost_i$ – витрати кожного окремого учасника кластера; $Costcent$ – централізовані витрати кластера з урахуванням скорочення витрат на діяльність кожного окремого учасника; SM_i – система менеджменту кожного окремого учасника кластера; $HLSm$ – високий рівень менеджменту всіх процесів діяльності кластера	
↓	

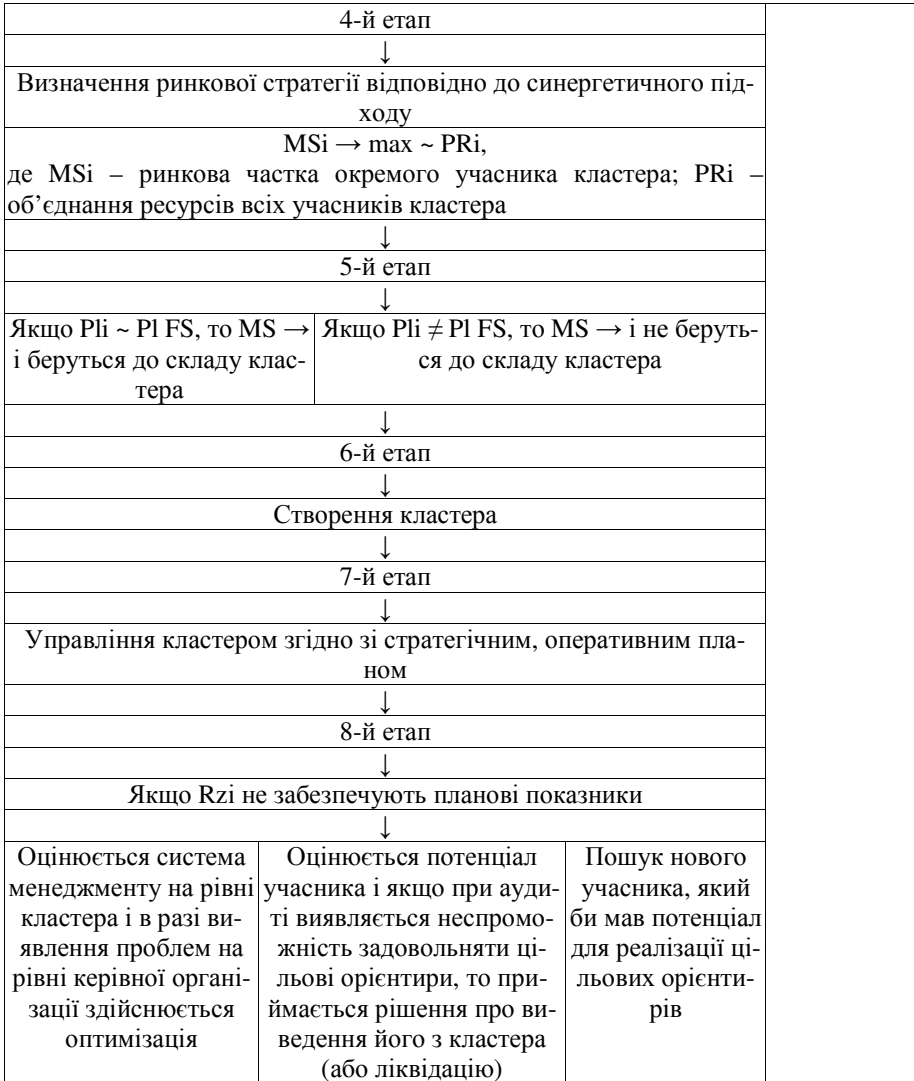

Рис. 3.2.1. Адаптивна модель управління створенням та функціонуванням кластера

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

- показника рівня технологічного розвитку;
- показника розміру внутрішнього ринку;
- показника конкурентоспроможності компаній;
- показника інноваційного потенціалу.

У дослідженні розглянуто можливість моделювання розвитку міжнародної конкурентоспроможності економіки країн як на рівні підприємств, так і на макроекономічному галузевому рівні. Подано в роботі адаптивну модель управління створенням та функціонуванням кластера розроблену із застосуванням методу системного підходу, синергетичного методу, методу порівняльних переваг і методу дерева рішень. Розкрито ключові напрямки моделювання зростання глобальної конкурентоспроможності на макроекономічному галузевому рівні.

3.3. Проблеми підвищення міжнародної конкурентоспроможності на мікрорівні

Сучасний ринок – це складна система взаємодії зовнішнього середовища й організацій, що виробляють та продають товари або послуги. При цьому зовнішнє середовище створює умови і можливості для здійснення економічної діяльності організації. Керівництво організації має приймати рішення в умовах, які формуються зовнішнім середовищем, та використовувати сприятливі для діяльності можливості, що надаються факторами зовнішнього середовища з метою забезпечення конкурентоспроможності організації.

Конкуренцію на ринку можна розглядати як процес, в якому успіх залежить як від дій організації, так і від реакції конкурентів, споживачів, партнерів та інших учасників. Для того, щоб успішно діяти на конкурентному ринку, менеджмент організації повинен бути здатний передбачити дії конкурентів і адекватно на них реагувати.

У результаті формування ринкових відносин в Україні у діяльності підприємства виникають нові джерела конкуренції, змінюються правила конкуренції для багатьох галузей виробництва й ринки стають складними, через що передбачати дії конкурентів є завданням, яке постійно ускладнюється. Тому підприємства не можуть бути конкурентоспроможними на ринку лише в результаті виробництва нової продукції. Зокрема, на сьогоднішньому етапі у функціонуванні вітчизняних підприємств виникають внутрішні та зовнішні проблеми, що гальмують розвиток у напрямку підвищення конкурентних позицій як на національному, так і на міжнародному ринку (табл. 3.3.1).

Як свідчать матеріали табл. 3.3.1, функціонування підприємств України пов'язане з низкою ринкових, політичних проблем, проблем безпеки ведення бізнесу та фінансово-податкових проблем. Їхнім ви-

рішенням на рівні підприємств, на нашу думку, можна займатись тільки в межах об'єднання публічних зусиль низки суб'єктів підприємницької діяльності у формі подання до розгляду на рівні органів державного управління. З боку держави здійснюється певне реформування, але воно не розвивається такими темпами, які потрібні для оптимізації конкурентоспроможності як підприємств, так і галузей економіки.

Відповідно до даних табл. 3.3.1, на розвиток національних підприємств здійснюють вплив проблеми внутрішнього характеру, пов'язані з організаційною, процесною та фінансово-економічною діяльністю.

При переході до ринкової економіки умови, в яких працюють вітчизняні підприємства, різко змінились: підприємствам необхідно не лише визначати асортимент продукції чи послуг, встановлювати ціни, шукати постачальників і працювати зі споживачами, а й оцінювати та прогнозувати поведінку зовнішнього середовища і формувати довгострокові цілі та розробляти стратегії їхнього досягнення [57, с. 8–9], оскільки сучасний ринок є не лише бізнесом, а й місцем для конкурентної боротьби різних учасників, які показують свої конкурентні переваги (табл. 3.3.1).

Зміни у зовнішньому середовищі стимулюють використання в управлінні іноземними підприємствами нових методів аналізу, планування і створення систем взаємодії з постачальниками, споживачами та конкурентами. Вітчизняні підприємства стикнулись на ринку не лише з вітчизняними конкурентами, а й з конкурентами з інших країн, які діють відповідно до стратегії глобалізації бізнесу. За таких умов єдиною можливим напрямком не тільки виходу на міжнародні ринки, а й втримання наявних позицій на вітчизняному ринку є підвищення міжнародної конкурентоспроможності самих підприємств у мінливому зовнішньому середовищі.

Таблиця 3.3.1

**Типові проблеми промислових підприємств України
на сучасному етапі функціонування**

Характеристики та процеси	Проблеми
1	2
I. Зовнішні проблеми	
Ринкові проблеми	На національному ринку: складна ситуація в ринковому просторі через недосконалу конкуренцію, появу товарів (послуг), які є більш дешевими заміниками через тенденції розвитку відкритості ринку і неспроможність підприємства швидко реагувати на зміни. На міжнародному ринку: тарифні обмеження щодо експорту продукції різних секторів економіки на національному та наднаціональному рівнях, недостатня кількість квот на експорт певних груп товарів (особливо це стосується експорту аграрної продукції в ЄС).
Політичні проблеми, проблеми безпеки ведення бізнесу	Починаючи з 2013 р. в Україні погіршилась політична ситуація. Спостерігаються тенденції зростання впливу кримінального фактора при веденні бізнесу (рекет, рейдерські захоплення й ін.)
Фінансово-податкові проблеми	Складний доступ до кредитування. Високе податкове навантаження, яке негативно впливає на розвиток підприємств. Несправедливий підхід до надання податкового відстрочення на сплату податків (є випадки надання податкового відстрочення на сплату великих сум податків до бюджету для осіб, пов'язаних з представниками фіскальних органів, а невеликі підприємства часто не можуть отримати таких преференцій від держави без задіяння корупційної складової).
II. Внутрішні проблеми	
Стратегічна орієнтація	Брак системної стратегічної інформації про споживачів, ринок і канали збуту; відсутність аналізу можливої кооперації; низька гнучкість організації.
Процес створення продукту	Низька продуктивність і якість, застарілість техніки й технологій; завищення витрат на логістику; низька гну-

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження табл. 3.3.1

1	2
	чкість виробничого процесу зберігання; великих запасів на складах; велика залежність від постачальників; слабка оновлюваність продукції.
Реалізація продукції	Недосконалість політики сервісу; односторонність у реалізації продукції; відсутність гнучкої системи цін та знижок; недостатнє володіння і слабе використання системою інструментів маркетингу
Фінансування, доходи	Слабкість фінансового планування; зростання частки дебіторської заборгованості; неузгодженість довгострокового та короткострокового кредитування; витрачання великої частки прибутку йде на споживання; обмеженість різних форм кредитування.
Персонал-менеджмент	Недостатній рівень кваліфікації сфери вищого персоналу, консерватизм мислення; некорпоративний стиль управління; надмірна централізація управління, відсутність чітких цілей у вищого керівництва; повільне прийняття управлінських рішень; виникнення деструктивних конфліктів між працівниками
Організаційна структура управління	Складність ієрархії й тривалість прийняття управлінського рішення; наявність організації управління, не орієнтованої на ринок і клієнта; нечіткість розподілу функціональних обов'язків; відсутність підрозділів, що виконують нові управлінські функції.

Водночас при визначенні напрямків підвищення міжнародної конкурентоспроможності на мікрорівні необхідно враховувати джерела виникнення ймовірних зрушень, які можуть генерувати відповідні зміни:

- тенденції змін у зовнішньому середовищі;
- тенденції розвитку підприємства;
- тенденції зміни показників діяльності підприємства.

До тенденцій змін у зовнішньому середовищі належать такі:

- тенденції світового ринку (протекціонізм, дискримінація та ін.);

● розвиток ринку інтеграційних міжнародних (регіональних) угруповань;

- прорив на світові ринки;
- валютні тенденції;
- виникнення транснаціональних компаній;
- посилення інтенсивності конкуренції імпортерів;
- технологічні прориви;
- утворення нових галузей виробництва;
- майнове розшарування споживачів;
- посилення вимог щодо охорони навколишнього середовища;
- скорочення життєвого циклу виробів;
- взаємодія інтересів транснаціональних компаній з інтересами

національних економік;

- дефіцит стратегічних ресурсів;
- посилення вимог щодо підтримки рівня зайнятості .

Тенденціями розвитку підприємства є такі:

- диверсифікація масштабів діяльності;
- підвищення складності технології й продукції;
- оптимізація організаційної структури;
- оптимізація структури управління;
- поширення підприємницького стилю поведінки;
- диверсифікація стилів керівництва;
- розвиток мотиваційних механізмів;
- підвищення рівня компетентності керівництва;
- утворення власної системи розвитку;
- застарівання технології;
- зростання капіталомісткості;

1) диверсифікація виробництва;

2) диверсифікація технології.

Потрібно встановити безперервний моніторинг за тенденціями змін у зовнішньому середовищі та всередині компанії з метою своєчасного виявлення майбутніх змін.

Важливий етап аналізу напрямків підвищення міжнародної конкурентоспроможності на мікрорівні – це оцінювання впливу очікуваних змін на майбутні результати діяльності підприємства. Крім прогнозу майбутніх наслідків, слід оцінювати також ймовірність і час виникнення змін.

За кожним визначеним напрямком підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно корегувати перелік ймовірних змін та здійснювати оцінювання стратегічної гнучкості компанії у короткостроковому (до 5 років) і довгостроковому (понад 5 років) періодах.

Відповідно до кожного напрямку підвищення конкурентоспроможності мають визначатися суми ймовірних можливостей та ймовірних загроз. По компанії загалом необхідно оцінювати ймовірнісний вплив кожної можливості. Конкурентну гнучкість компанії можна оцінити на основі сум позитивних можливостей і негативних загроз за всім переліком імовірностей. При цьому можна застосовувати метод позиціонування кожної конкретної можливості на матриці можливостей [13].

За результатами аналізу компанія має виробити орієнтир гнучкості, встановивши, які переваги вона отримає у результаті використання наявних можливостей та яким обсягом прибутку можна ризикувати в разі виникнення неочікуваних загроз. Управління конкурентоспроможністю призначене саме для забезпечення необхідної гнучкості реакції на неочікувані зміни.

Ранжування варіантів дій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності підприємства, слід здійснювати в результаті проведення послідовного аналізу, який охоплює такі етапи:

- оцінювання наявних тенденцій;
- оцінювання одержаних наслідків;
- визначення часу настання наслідків;
- час виникнення зворотної реакції;
- визначення швидкості зворотної реакції;
- категорії варіанта дій щодо підвищення конкурентоспроможності;
- виявлення загроз втрат;
- оцінювання наявних можливостей.

Після оцінювання ймовірнісних наслідків змін у зовнішньому середовищі компанії й визначення часу їхнього настання оцінюється швидкість (час) зворотної реакції. Таке оцінювання можна здійснити шляхом порівняння ймовірнісного шляху взаємодії події з часом, необхідним підприємству для реагування на цю подію. Швидкість зворотної реакції вважається:

- високою – якщо компанія має невідкладно реагувати на подію;
- середньою – якщо зворотну реакцію можна відкласти до наступного циклу виконання управлінських дій (планування);
- низькою – якщо зворотну реакцію можна відкласти на невизначено довгий термін.

Категорія варіанта дій щодо підвищення конкурентоспроможності має встановлюватися за ступенем впливу події, ймовірності її вияву і швидкості виникнення зворотної реакції:

- якщо вплив є нездійсненим (не більше, ніж 3 бали за 10-бальною системою) або ймовірність такого впливу низька (не більше, ніж 0,3 з 1), то варіант дій вилучається з ймовірного переліку;
- якщо вплив є суттєвим та швидкість відповідної реакції висока, то дію зараховують до числа стратегічно важливих дій;
- якщо вплив є суттєвим і швидкість зворотної реакції середня, то дія може входити до наступного циклу управлінських дій (планування);

– якщо вплив є суттєвим, а швидкість реакції – низькою, то дія належить до таких, які потребують здійснення аналізу.

Дії щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства потрібно додатково аналізувати для визначення характеру втрат та нових можливостей і встановити пріоритетність їхнього вирішення.

У результаті виконання вищезначених дій відбувається ранжування дій щодо підвищення конкурентоспроможності та визначається перелік пріоритетних дій, який теж потребує подальшого корегування: вилучаються здійснені дії (вирішені завдання) і дії, щодо яких очікування не підтвердились, та вносяться нові дії.

Водночас слід наголосити, що запропоновані науково-методичні основи можуть бути успішно реалізовані за умов, коли: по-перше, керівництво впровадженням визначених дій буде здійснювати вища керівна ланка управління компанією; по-друге, керівництво компанії має бути здатним приймати рішення щодо підвищення конкурентоспроможності компанії, які можуть виходити за межі попереднього досвіду.

При розробці таких рішень доцільно спиратись на можливі варіанти реагування підприємства на зміну ситуації на ринку (додаток В).

До критеріїв підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства в результаті здійснення вищезначених дій можна зарахувати такі:

- зростання обсягу продажу;
- рентабельність;
- гнучкість;
- платоспроможність;
- визначення частки ринку;
- сприйняття нововведень;
- задоволеність працею.

До того ж необхідно враховувати, що управлінські реакції на зміни зовнішнього середовища підприємства – заходи реагування на конкретні події, значущість яких підприємство здатне оцінити.

Так, якщо при аналізі динаміки попиту на продукцію, яка випускається підприємством і його конкурентами, буде встановлено, що темпи зростання попиту поступово зменшуються та з часом таке зменшення прискорюється, то з високою ймовірністю можна зробити висновок про зникнення попиту на цю продукцію у близькій перспективі. Повільні темпи змін дають змогу підприємству вирішувати проблеми, що виникають, на плановій основі. Можливі рішення щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства мають бути спрямовані на збільшення життєвого циклу попиту (інноваційна реакція) або на створення принципово нового виду продукції й переходу до нового життєвого циклу попиту (підприємницька реакція перетворення).

Однак не можна не враховувати ситуацію, коли підприємство, приймаючи рішення на основі інформації про згасання попиту, вже зазнає втрат через те, що воно своєчасно не припинило нарощування виробничих потужностей для випуску неконкурентоспроможної продукції та тепер стикнулось з проблемою їхнього неповного використання. Це призведе до збільшення постійних витрат на одиницю продукції й, відповідно, зниження рентабельності. Щоб уникнути таких проблем, підприємство має реагувати на появу навіть слабких сигналів зовнішнього середовища (у цьому разі – незначних однак згасання попиту). При отриманні таких сигналів слід, перш за все, встановити постійне спостереження за станом зовнішнього середовища.

Сила і швидкість та результативність реакції підприємства залежать від своєчасності виявлення перших змін, які теж можуть відбуватись різними темпами. Відповідно, чим швидшими будуть ці темпи, тим менше часу є у підприємства для вироблення відповідних дій

щодо забезпечення його конкурентоспроможності. Наприклад, підприємство може припинити подальше нарощування потужностей і переорієнтуватись на їхнє використання їх за іншим призначенням. Водночас ця реакція може бути невиправданою за низьких темпів змін зовнішнього середовища, оскільки така тенденція надалі може не виявлятися. Тому реакція підприємства у цьому разі має розтягуватися у часі й посилюватися відповідно до зростання рівня змін у зовнішньому середовищі.

Коли джерела загроз конкурентоспроможності підприємства є виявлено (наприклад, тенденція до зменшення попиту виникла в результаті створення нового виду взаємозамінної продукції), необхідно вживати заходів щодо підвищення внутрішньої конкурентної гнучкості компанії (наприклад, слід розробити заходи щодо виходу на інший ринок або заходи щодо створення нового асортименту продукції). Подальше посилення загроз дає змогу оцінити масштаби небезпеки (наприклад, попит на продукцію буде швидко змінюватись) або рівень нових можливостей. У цьому разі потрібно приступити до розробки підготовчих планів, техніко-економічного обґрунтування проєктів або програм щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств та їхньої реалізації.

Варто також враховувати, що одна і та ж сама інформація про зміни у зовнішньому середовищі може різною мірою вплинути на рівень конкурентоспроможності компаній. Для одних компаній ця інформація підтвердить існування конкретних небезпек у найближчій перспективі й визначить їхнє джерело; для інших компаній вона створить джерело небезпеки або можливості у віддаленій перспективі; для ще інших компаній така інформація розкриє наявні можливості у найближчій перспективі.

Сила зворотної реакції щодо підвищення конкурентоспроможності та, отже, витрати) має відповідати силі змін у зовнішньому сере-

довищі: незначні зміни – слабка реакція; середні зміни – середня реакція; сильні зміни – сильна реакція.

Порушення відповідності сили реакції силі сигналу створює ризик втрат від запізнення або випередження реакції. Щоб забезпечити відповідність реакції силі сигналу, компанія має реалізовувати стратегію альтернативної реакції: при незначних змінах – стратегію обізнаності; при середніх змінах – стратегію гнучкості; при сильних змінах – стратегію безпосередньої реакції.

Кожна з цих стратегій має дві сфери поширення: зовнішнє економічне середовище; внутрішні потенційні можливості.

Для розширення обізнаності щодо стану зовнішнього середовища компанія повинна здійснювати постійний контроль за його станом, прогнозувати розвиток технологій і аналізувати ймовірні проблеми й нові можливості. При появі опосередкованих ознак низького рівня обізнаності слід розробити програму покращення обізнаності щодо стану зовнішнього середовища. Необхідно також вжити заходів щодо зміцнення конкурентних можливостей компанії, здійснити аналіз її сильних та слабких сторін і аналіз фінансового стану.

Кінцевим результатом стратегії гнучкості є підвищення готовності до вжиття заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності компанії. У зовнішньому середовищі ця стратегія передбачає розширення багатоманітної економічної діяльності, яке дало би змогу компанії брати участь у більшості перспективних підприємницьких проектів та зводило би до мінімуму можливі негативні наслідки криз. Зокрема, потрібно завчасно спланувати і реалізувати заходи щодо збалансування у процесі підвищення конкурентоспроможності компанії технологічного й економічного ризиків та ін.

Внутрішньофірмова гнучкість має забезпечувати швидку й ефективну диверсифікацію діяльності компанії. Вона досягається на основі:

- креативної активності управління, здатності керівництва до вирішення нестандартних проблем;
- гнучкості системи управління і структури компанії, здатності до адекватного реагування на можливі зміни;
- гнучкості виробництва, здатності працівників до перекваліфікації.

Стратегія безпосередньої конкурентної реакції має передбачати виконання відповідних дій компанії у зовнішньому середовищі (стратегічне конкурентне планування) й підготовку до виконання дій усередині компанії (планування внутрішніх конкурентних можливостей та їхня реалізація). Найбільш ефективна стратегія зовнішніх конкурентних дій забезпечується прийняттям прямих контрзаходів зі встановлення небезпек і використання сприятливих можливостей (збільшення конкретного потенціалу компанії з метою подальшого зростання прибутку).

Для досягнення відповідності сили реакції підприємства силі конкурентного виклику зовнішнього середовища необхідно при виявленні конкурентних загроз приступити до дій з підвищення конкурентоспроможності у такій послідовності: збільшення поінформованості; підвищення гнучкості; вжиття відповідних заходів.

Чим вищою буде поінформованість компанії про зовнішнє конкурентне середовище та внутрішні можливості, тим більш цілеспрямованими будуть заходи щодо підвищення зовнішньої й внутрішньої конкурентної гнучкості та тим менше часу і ресурсів буде необхідно для виконання безпосередніх дій.

Через масштабність та складність структури компанії зростає час реагування на зміну конкурентного середовища, але цю складність можна певною мірою подолати через диференціацію управління за стратегічними зонами господарювання.

Для цього варто виділити фактори, що визначають конкурентні позиції компанії. До них належать: поточні конкуренти; небезпека появи нових конкурентів; небезпека появи товарів-замінників; здатність споживача до укладання домовленостей; здатність постачальника до укладання домовленостей.

З метою підвищення оперативності реагування перелік факторів, які підприємство має враховувати, можна звузити до поточних конкурентів, потенційних конкурентів і товарів-замінників.

Аналіз поточних та потенційних конкурентів потрібно здійснювати на основі порівняння компанії й її продукції за такими показниками:

– продукт:

- діапазон продуктового комплексу (асортимент продукції);
- якість;
- дизайн;
- упаковка;
- технічне обслуговування, сервіс;
- гарантійне обслуговування;
- можливість повернення;

– ціна:

- позиціонування ціни;
- знижки;
- умови платежів;
- умови фінансування;

– просування:

- реклама;
- персональні продажі;
- стимулювання збуту;
- управління торговою маркою;
- зв'язки з громадськістю;

– збут:

- канали збуту;
- щільність збуту;
- цикл замовлення;
- товарні запаси й транспорт.

З урахуванням вищесказаного, механізм формування конкурентоспроможності компанії можна подати у такому вигляді, як у додатку. Отже, в умовах сучасної ринкової економіки для підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни першочерговим завданням на внутрішньому рівні стає формування активної інноваційної та конкурентоспроможної політики компаній.

Проведено дослідження основних внутрішніх і зовнішніх проблем підвищення міжнародної конкурентоспроможності на мікрорівні (рівні національних підприємств). Виявлено, що проблеми зовнішнього характеру (ринкові, фінансово-податкові та політичні проблеми, проблеми безпеки ведення бізнесу) необхідно вирішувати за публічної участі підприємницьких об'єднань, які будуть позиціонувати потребу щодо подолання кризових явищ на рівні органів державного управління різних рівнів, а проблеми внутрішнього характеру найбільшою мірою стосуються активізації інноваційної діяльності й забезпечення конкурентоспроможності товарів (послуг).

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретико-концептуальних основ міжнародної конкурентоспроможності та організаційно-економічних засад забезпечення конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації сформульовано такі висновки і пропозиції:

1. На основі дослідження теоретичних засад глобалізації запропоновано визначати глобалізацію світової економіки як об'єктивний процес розвитку міжнародної економічної системи, який відбувається в умовах масштабного розвитку інформатизації та виявлення мережевого характеру економічних відносин, зумовлює формування процесів злиття ринків, виробничих платформ, фінансових ресурсів, капіталу тощо, виникнення взаємозалежності національних економік на міждержавному рівні, інтенсифікацію міжнародних рухів капіталів, ресурсів, товарів (послуг), технологій, поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, посилення нерівномірності економічного розвитку й глобальної конкуренції та впливає на появу синергетичного ефекту від взаємодій і злиття національних господарчих систем.

Подане визначення характеризує стан глобалізації світової економіки на сучасному етапі розвитку, його формування визначене із застосуванням методу системного підходу до оцінювання наукових трактувань та поглядів на означену проблему. Дослідження теоретичних положень наукових концепцій і підходів свідчить про прямий вплив глобалізації на трансформацію рівня міжнародної конкурентоспроможності країн.

2. Розкрито основні наукові підходи і наведено універсальне трактування сутності поняття міжнародної конкурентоспроможності країн. Подане трактування сформовано з урахуванням новітніх підходів науковців до аналізу сучасного етапу досліджуваного явища в умовах глобалізації (у контексті зміщення аспектів предметного й структурного характеру дослідження феномену в бік його функціональних складових). Проведено опис існуючих підходів до оцінювання стану міжнародної конкурентоспроможності країн.

3. Досліджено інституційне забезпечення регулювання міжнародної конкуренції країн. Визначено структуру наднаціональних суб'єктів регулювання конкурентоспроможності на світовому ринку в контексті виокремлення двох категорій інститутів, зокрема на міжнародному та міжнародному регіональному рівнях. Розглянуто перелік і характеристики нормативно-правових документів міжнародного й міжнародного регіонального права щодо регулювання конкурентоспроможності на наднаціональному рівні.

4. Проведено розрахунок та аналіз інтегрального індексу глобалізації (КОФ) виявлено країни, які займали лідерські позиції у світі за цим показником. Запропоновано відкоригувати формулу інтегрального індексу глобалізації (КОФ) за рахунок введення окремих показників. Зокрема, обґрунтовано необхідність введення показника товарно-

технологічного проникнення на світовий ринок. Зазначено, що новий показник може мати назву комплексного інтегрального індексу глобалізації (ККОФ). Наголошено, що поданий підхід розширює методологічну базу досліджуваного питання за рахунок введення нового показника в існуючу методологію розрахунку інтегрального індексу глобалізації (КОФ). Запропонований показник дає змогу забезпечити ідентифікацію факту проникнення деяких країн на світові товарні ринки. Розрахунок за новим показником показує, що значення рівня глобалізації, згідно з авторським підходом, змінилось за тими країнами, які показували товарно-технологічне проникнення на світовий ринок. Доведено, що врахування параметра товарно-технологічного проникнення країни на світовий ринок є вкрай актуальним на сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів в окресленому напрямку.

Здійснено розрахунок та оцінювання індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), відповідно до методики Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum), за окремими країнами світу. Визначено, що в 2017 р., як і в попередні досліджувані роки, найвищий рівень глобальної конкурентоспроможності показували десять країн. Більшість з цих країн, які є переважно європейськими, виявляли також високий ступінь глобалізації.

У процесі вивчення глобалізаційних вимірів міжнародної конкурентоспроможності країн з'ясовано, що економічний орієнтир на інноваційний розвиток – це найвища ознака розвитку на сучасному етапі формування ринкового простору на глобальному рівні. З огляду на це визнано актуальність дослідження всіх елементів глобальної конкурентоспроможності, оскільки на нинішньому етапі розвитку

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

глобальної економіки відбуваються постійні коливання ринкових показників. Усі означені складові великою мірою залежать від інвестиційного розвитку країни, який зумовлює як стан базисних елементів та параметрів ефективності розвитку, так і наявність інноваційного елементу економічного розвитку.

5. Проаналізовано інвестиційні аспекти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн. Визначено оцінні показники розрахунку рівня глобалізації країн та рівня глобальної конкурентоспроможності. Розроблено модель оцінювання впливу глобалізації на рівень прямих іноземних інвестицій країн і впливу прямих іноземних інвестицій на стан глобальної конкурентоспроможності країн, яка створена на основі використання індексних методів та передбачає виявлення зв'язку між цими показниками. У процесі дослідження встановлено існування зв'язку між такими показниками і доведено, що у разі, якщо на національному рівні здійснюється ефективне управління глобалізаційними процесами, то країна може досягти зростання прямих іноземних інвестицій та якщо країна проводить успішне управління інвестиційним капіталом, то забезпечується глобальна конкурентоспроможність.

6. Обґрунтовано, що з огляду на входження країни у процеси міжнародної економічної взаємодії підвищення макроекономічних показників у ній є можливим безальтернативно на основі забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Проведений аналіз свідчить, що формування глобальної конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному рівні передбачає врахування основних ключових критеріїв розвитку, серед яких для України визначено: параметр макроекономічних показників, ін-

новаційний розвиток, економічну свободу країни, інституційне забезпечення й ін.

7. Окреслено основні напрямки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національних економік, до яких належать: створення сприятливих конкурентних умов розвитку в державі, стабілізація конкурентного бізнес-середовища; розвиток інноваційної складової економічної системи, яка впливає на переорієнтацію економіки на третинний сектор (надання робіт і послуг), що має найбільшу додаткову вартість та забезпечує високий економічний результат; зростання макроекономічних показників. З'ясовано, що всі окреслені напрямки потребують глибокого опрацювання, розширеного оцінювання можливих варіантів впровадження і проблемних аспектів гальмування, вироблення шляхів їхнього усунення та недопущення.

8. Розглянуто можливість моделювання розвитку міжнародної конкурентоспроможності економіки країн як на рівні підприємств, так і на макроекономічному галузевому рівні. Подану в роботі адаптивну модель управління створенням та функціонуванням кластера розроблено із застосуванням методу системного підходу, синергетичного методу, методу порівняльних переваг і методу дерева рішень. Виділено ключові напрямки моделювання зростання глобальної конкурентоспроможності на макроекономічному галузевому рівні.

9. Досліджено основні внутрішні й зовнішні проблеми підвищення міжнародної конкурентоспроможності на мікрорівні (рівні національних підприємств). Виявлено, що проблеми зовнішнього характеру (ринкові, фінансово-податкові та політичні проблеми, проблеми безпеки ведення бізнесу) потрібно вирішувати за публічної участі підприємницьких об'єднань, які будуть позиціонувати потребу щодо подолання кризових явищ на рівні органів державного управління рі-

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

зних рівнів, а проблеми внутрішнього характеру найбільшою мірою стосуються активізації інноваційної діяльності й забезпечення конкурентоспроможності товарів (послуг).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: регіональний аспект. Міжнар. екон. політика. 2005. Вип. 2 (№ 1). С. 44–68.
2. Балацкий Е., Павличенко Р. Иностранные инвестиции и экономический рост: теория и практика исследования. Мировая экономика и международные отношения. 2002. № 1. С. 52.
3. Бек В. Л. Теорія статистики. К. : Центр учб. літ., 2002. 288 с.
4. Білорус О., Власов В. Глобалістика – нова синтетична наука. Вісник НАН України. 2010. № 3. С. 17–26.
5. Бочан І. О., Михасюк І. Р. Глобальна економіка. К. : Знання, 2007. 403 с.
6. Брич В. Я. Трансформація ринку праці та проблеми підвищення життєвого рівня населення / В. Брич.– Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 375 с.
7. Брич В. Я., Нагара М.Б. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні / В. Я. Брич, М. Б. Нагара // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 6. – С. 18–23.
8. Брич В. Я., Шушпанов П. Г. Соціально-економічна структура населення Тернопільської області як чинник зовнішньої трудової міграції / В. Брич, П. Шушпанов // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 1. – С. 33–37.

9. Брич В. Я., Снігур Х. А. Роль інновацій у підвищенні конкурентоспроможності підприємства: гносеологічні позиції / В. Брич, Х. Снігур // Вісник Прикарпатського університету. – 2017. – Вип. 12. – С. 82–86
10. Брич В. Я., Борисяк О. В. Інноваційні технології формування персоналу підприємств в умовах оптимізаційного розвитку // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія: Економіка. – 2017. – Вип. 2 (50). – С. 172–178.
11. Брич В. Я., Снігур Х. А. Інновації в системі людського розвитку // Інноваційна економіка. – 2017. – № 5–6. – С. 37–41.
12. Економіка праці і соціально-трудові відносини : навч. посібн. / за ред. Качана Є. П. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 220 с.
13. Брич В. Я., Шевченко І. Б. Регіональний ринок праці. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. – 204 с.
14. Брич В. Я. Трансформація ринку праці та її вплив на рівень життя населення [Текст] : дис... д-ра екон. наук: 08.09.01 / Брич Василь Ярославович ; Тернопільська академія народного господарства. – [Т.], [2005]. – 471 с.
15. Брич В. Я., Крамарчук С.П. Управління ризиками у туристичному бізнесі // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. – Серія: географія. – 2010. – № 12. – С. 24–27.
16. Брич В. Я., Ткач У. В. Розробка методів діагностування ризиків туристичних підприємств у сфері виїзного туризму // Інноваційна економіка. – 2017. – № 11–12. – С. 106–111.
17. Брич В. Я. Розбудова ринку енергосервісних послуг: світовий досвід та українські реалії / В. Брич, М. Федірко, Л. Франчук, В. Микитюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2017. – № 3. – С. 7–20.
18. Брич В. Я. Трансформація організаційної структури енергокомпанії / В. Я. Брич, М. М. Федірко, Т. О. Артемчук // Економічний аналіз. – 2017. – Т. 27. – № 3. – С. 167–172.
19. Брич В. Організаційно-економічні передумови реінжинірингу бізнес-процесів на ринку комунальної теплоенергетики України / В. Брич,

- М. Федірко, І. Янік // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2016. – № 2. – С. 7–19.
20. Брич В. Регулювання діяльності підприємств природних монополій в умовах співпраці України з Європейським енергетичним співтовариством / В. Брич, М. Федірко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2013. – № 3. – С. 26–36.
 21. Горбатенко В. Римський клуб і організація трансдисциплінарних проєктів з довгострокового прогнозування глобальних проблем. Політичний менеджмент. 2012. № 3. С. 52–64.
 22. Горемыкин В. А., Соколов С. В., Сафронова Е. С. Кластеризация региональной экономики. Вопросы региональной экономики. 2012. Т. 11. № 2. С. 3–8.
 23. Гриневич В. В. Глобализация мировой экономики: роль корпораций. Глобализация мирового хозяйства и место России. М. : ТЕИС, 2000. С. 286–287.
 24. Губський Б. В. Конкурентоспроможність економіки України. Посттрансформаційна перспектива. К. : Наук. думка, 2004. 235 с.
 25. Дахно І. І. Міжнародне економічне право. К. : Центр навч. літ., 2006. 272 с.
 26. Дмитрієв А. Роль міжнародних організацій у світовому процесі глобалізації. Публічне право. 2013. № 1. С. 418 – 420.
 27. Дубинська Н. І. Нагромадження капіталу в умовах трансформації економіки України. К. : ННЦ ІАЕ, 2007. 400 с.
 28. Дэниелс Дж. Д., Радеба Ли Х. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции. М. : Дело, 1998. 784 с.
 29. Економіка України в умовах глобалізації / за заг. ред. І. М. Школи, О. В. Бабінської. Чернівці : Книги - ХХІ, 2009. 528 с.
 30. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 2 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : ВЦ «Академія», 2000. 848 с.
 31. Економічна статистика. Наука, технології та інновації. Дата оновлення: 21.09.2018. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017 (дата звернення: 21.09.2018).
 32. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний таксономічний вимір. К. : Знання, 2007. 595 с.

- d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2-%d0%b8-%d1%83%d1%81%d0%bb%d1%83%d0%b3 (дата звернення: 21.09.2018).
44. Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств, затвержені ОЕСР в 1976 р. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://www.business-humanrights.org/en/pdf-%D0%BA%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-%D0%BE%D0%B5%D1%81%D1%80-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2> (дата звернення: 21.09.2018).
45. Киреев А. Международная экономика: В 2 ч. Ч. 1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. М. : Международ. отнош., 2000. 416 с.
46. Китай тягне світ у прірву. Експерти розповіли, чи бути світовій кризі. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://tsn.ua/groshi/kitay-tyagne-uves-svit-u-prirvu-eksperti-rozprovili-chi-buti-svitoviy-krizi-453423.html> (дата звернення: 21.09.2018).
47. Китай – экспорт товаров и услуг, ПБ долл. США. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://knoema.ru/atlas/%d0%9a%d0%b8%d1%82%d0%b0%d0%b9/%d0%ad%d0%ba%d1%81%d0%bf%d0%be%d1%80%d1%82-%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2-%d0%b8-%d1%83%d1%81%d0%bb%d1%83%d0%b3> (дата звернення: 21.09.2018).
48. Кластери. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> (дата звернення: 21.09.2018).
49. Козак Ю. Г., Ковалевський В. В., Кутайня З. Міжнародні організації. К. : Центр навч. літ., 2007. 440 с.
50. Козак Ю. Г., Єхануров Ю. І., Ковалевський В. В. Міжнародні стратегії економічного розвитку. К. : Центр навч. літ., 2009. 356 с.
51. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Барановська М. І. та ін. Міжнародна торгівля. К. : Центр учб. літ., 2011. 512 с.

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

52. Король И. В. Сравнительный анализ методологических подходов к оценке конкурентоспособности национальной экономики. Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. 2012. № 4 (11). С. 98–100.
53. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики. К. : Знання, 2010. 239 с.
54. Кухарська Н. О., Харічков С. К. Міжнародна економічна діяльність України. К. : Одісей, 2006. 456 с.
55. Кучик О. Еволюція поняття міжнародної організації: теоретико-методологічний аспект. Вісник Львівського ун-ту. Серія: міжнародні відносини. 2012. Вип. 30. С. 24 – 32.
56. Ленский Е. В., Цветков В. А. Транснациональные финансово-промышленные группы и межгосударственная экономическая интеграция: реальность и перспективы. К. : АФТИ еженед. «Экономика и жизнь», 2008. С. 216–219.
57. Ломакин В. К. Мировая экономика. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 735 с.
58. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. К. : КНЕУ, 2005. 204 с.
59. Майер Дж., Олехневич Д. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання у глобальній економіці. К. : Либідь, 2002. 625 с.
60. Мельник Т. М., Касянок К. Г. Проблеми залучення та використання міжнародних інвестицій в економіці України. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 1. С. 253–270.
61. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності / за ред. О. А. Кириченка. К. : Знання, 2008. 518 с.
62. Мировая экономика: прогноз до 2020 года / под. ред. акад. А. А. Дынкина. М. : Магистр, 2008. 429 с.
63. Мировой атлас данных. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://knoema.ru/atlas> (дата звернення: 21.09.2018).
64. Міжнародна економіка / за ред. А. П. Румянцева. К. : Знання, 2006. 479 с.
65. Міжнародна економіка / за заг. ред. В. Є. Сахарова. К. : Нац. акад. управління, 2007. 432 с.
66. Міжнародна економіка в питаннях та відповідях / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, К. І. Ржепішевського. К. : ЦНЛ, 2004. 676 с.

67. Міжнародні договори України. Угоди про сприяння та захист інвестицій. Дата оновлення: 21.09.2018. http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zakon_v_sferi_zed/ukr/1003.html (дата звернення: 21.09.2018).
68. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник. Т. 1. Львів : Світ, 2005. 616 с.
69. Охота В. І. Інновації як основа конкурентоспроможності ТНК // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 5. – С. 216–225.
70. Охота В. І. Міжнародна конкурентоспроможність країн – як пріоритетний фактор її економічного розвитку // Економіка фінанси право. – 2014. – № 9/1. – С. 8–15.
71. Охота В. І. Конкурентоспроможність України на світовій економічній арені // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 19, вип. 1. – С. 84–90.
72. Охота В. І. Вплив інноваційних процесів на конкурентоспроможність ТНК // Економічний потенціал країни: наукові підходи та практична діяльність : Міжнародна науково-практична конференція. – Одеса, 2016. – С. 26–29.
73. Охота В. І. Чинники підвищення конкурентоспроможності підприємства сфери послуг // Бізнес-інформ. – 2016. – № 2. – С. 193–198.
74. Охота В. І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств готельної індустрії // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 5. – С. 46–50.
75. Портер М. Международная конкуренция. М. : Междунар. отнош., 1993. 458 с.
76. Рейтинг стран мира по уровню глобализации по версии А. Т. Kearney. Дата оновлення: 21.09.2018. <http://gtmarket.ru/ratings/globalization-index/globalization-index-info> (дата звернення: 21.09.2018).
77. Рогач О. І., Шнирков О. І. Транснаціоналізація світового господарства та перехідні економіки. К. : ВЦ «Київ. ун-т», 1999. 302 с.
78. Самойлик Ю. Концептуальные парадигмы глобализации мировой экономики. Buletinul Științific al Universității de Stat «Bogdan Petriceicu Hasdeu» din Cahul The Scientific Journal of Cahul «Bogdan Petriceicu Hasdeu» State University. Științe Economice. 2016. № 2 (16). P. 227–240.
79. Світова економіка / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвінової. К. : Центр учб. літ., 2010. 328 с.

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

80. Семенов А. Г., Єропутова О. О., Перекрест Т. В., Линенко А. В. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами. Запоріжжя : КПУ, 2008. 188 с.
81. Смирнова К. В. Сучасні тенденції правового регулювання конкуренції. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 121. Ч. I. С. 157–166.
82. Соединенные Штаты Америки - экспорт товаров и услуг, ПБ долл. США. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://knoema.ru/atlas/%d0%a1%d0%be%d0%b5%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8b%d0%b5-%d0%a8%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%8b-%d0%90%d0%bc%d0%b5%d1%80%d0%b8%d0%ba%d0%b8/%d0%ad%d0%ba%d1%81%d0%bf%d0%be%d1%80%d1%82-%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2-%d0%b8-%d1%83%d1%81%d0%bb%d1%83%d0%b3> (дата звернення: 21.09.2018).
83. Соколенко С. І. Глобалізація і економіка України. К., 1999. 568 с.
84. Сухарук Д., Барабаш М., Воронін С., Гапеев С., Солодянкін О. Що таке «шахти майбутнього»? Інноваційні технології розробки вугільних родовищ. Дата оновлення: 04.10.2018. <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/shcho-take-shahty-maybutnogo> (дата звернення: 04.10.2018).
85. Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо закупівель товарів (робіт) та послуг, затверджений ООН 17.06.1994 р., № 995-878. Дата оновлення: 21.09.2018.
86. http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/en/995_878 (дата звернення: 21.09.2018).
87. Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, прийнята Членами СОТ 15.04.1994 р. (із змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17). Дата оновлення: 21.09.2018. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_009 (дата звернення: 21.09.2018).
88. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийнята Членами СОТ 15.04.1994 р. (із змінами та доповненнями від 23.01.2017 р., підстава v-523321-17). Дата оновлення: 21.09.2018. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення: 21.09.2018).
89. Україна за рівнем економічної свободи. Дата оновлення: 21.09.2018. <http://edclub.com.ua/analityka/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018> (дата звернення: 21.09.2018).
90. Украина – экспорт товаров и услуг, ПБ долл. США. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://knoema.ru/atlas/%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d0%b0>

- b8%0%bd%0%b0/%0%ad%0%ba%1%81%0%bf%0%be%1%80%0%1%82-%d1%82%0%be%0%b2%0%b0%1%80%0%be%0%b2-%d0%b8-%d1%83%0%81%0%bb%1%83%0%b3 (дата звернення: 21.09.2018).
91. Уманців Ю. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності. Вісник Антимонопольного комітету України. Конкуренція. 2011. № 1. С. 14–23.
92. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку / за заг. ред. Д. Г. Лукьяненко, А. М. Поручника. К. : КНЕУ, 2006. 816 с.
93. Франция – экспорт товаров и услуг, ПБ долл. США. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://knoema.ru/atlas/%d0%a4%d1%80%0%b0%0%bd%1%86%0%b8%1%8f/%d0%ad%0%ba%1%81%0%bf%0%be%1%80%0%1%82-%d1%82%0%be%0%b2%0%b0%1%80%0%be%0%b2-%d0%b8-%d1%83%0%81%0%bb%1%83%0%b3> (дата звернення: 21.09.2018).
94. Хаджинов І. В., Біла С. О. Вплив глобалізаційних процесів на структурні зрушення в Україні (регіональний розріз). Державне управління регіональним розвитком України. К. : НІСД, 2010. С. 219–237.
95. Хелд Д. Глобальные трансформации: политика, экономика, культура/ пер. с англ. В. В. Сапова и др. М. : Праксис, 2004. 576 с.
96. Хохлов М. Глобалізація економіки в ракурсі еволюції відносин власності. Економіка України. 2004. № 2. С. 65–72.
97. Чайка Ю. М. Розвиток методичних підходів до оцінки національної конкурентоспроможності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 16. С. 57–60.
98. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти. К. : КНЕУ, 2007. 312 с.
99. Швиданенко О. А. Теорія і практика формування конкурентоспроможності національних економік. Наука молода. 2005. № 4. С. 57–62.
100. Шеремет Т. Г., Стефанова К. В. Галузева структура ВВП країн ЄС. Дата оновлення: 21.09.2018. http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/2_57228.doc.htm (дата звернення: 21.09.2018).
101. Япония – экспорт товаров и услуг, ПБ долл. США. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://knoema.ru/atlas/%d0%af%0%bf%0%be%0%bd%0%b8%1%8f/%d0%ad%0%ba%1%81%0%bf%0%be%1%80%0%1%82-%>

Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації

- d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2-%d0%b8-%d1%83%d1%81%d0%bb%d1%83%d0%b3 (дата звернення: 21.09.2018).
102. Яценко О. М. Методологічні засади глобалізації, її фактори і детермінанти. Економіка АПК. 2011. № 11. С. 144–152.
 103. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$). Дата оновлення: 21.09.2018. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD> (дата звернення: 21.09.2018).
 104. Global 500. Full list. Дата оновлення: 21.09.2018. <http://fortune.com/global500/list/> (дата звернення: 21.09.2018).
 105. KOF Globalisation Index. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата звернення: 21.09.2018).
 106. Meadows D. H., Randers J., Meadows D. L. The limits to growth: the 30-year update. Harvard : Chelsea Green Pub., 2004. 338 p.
 107. The Global Competitiveness Report. Дата оновлення: 21.09.2018. <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1> (дата звернення: 21.09.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

Генезис визначень поняття «конкурентоспроможність»

Визначення	Автор	Джерело
1	2	3
Конкурентоспроможність національної економіки як інтегроване поняття – здатність виробляти товари, що користуються попитом на світових ринках, можливість залучати іноземні капітали завдяки сприятливому підприємницькому клімату, привабливість національної території для життєдіяльності людини, наявність висококваліфікованих фахівців.	В. Новицький	Міжнародна економічна діяльність України : Підруч. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 507.
Конкурентоспроможність – здатність національної економіки виробляти і споживати товари й послуги в умовах конкуренції з товарами та послугами, виробленими в інших країнах, при цьому результатом конкуренції має бути зростання рівня життя населення при дотриманні міжнародних економічних стандартів.	А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко	Інноваційна стратегія українських реформ. – К. : Знання України, 2002. – С. 109.
Конкурентоспроможність національної економіки визначається наявністю в Україні вільного ринку, факторів виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання.		Interregional and International Trade, Ohlin. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 2002.

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. А

1	2	3
Конкурентоспроможність національної економіки виявляє здатність економічної системи забезпечувати соціально-економічну оптимальність за будь-якого впливу внутрішніх і зовнішніх чинників.	Я. Базилюк	Конкурентоспроможність національної економіки України. – К. : НІС, 2002. – С. 5
Конкурентоспроможність – здатність країни досягати постійних високих темпів зростання ВВП на душу населення.		Всесвітній економічний форум (WEF) // The Global Competitiveness Report. – Oxford University, 2001. // www.weforum.org .
Конкурентоспроможність країни – це здатність економіки однієї країни конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, підвищення продуктивності народного господарства і забезпечення на цій основі високого та постійно зростаючого рівня життя населення	К. Штальман, М. Дряхлов, В. Хартман	Економічна енциклопедія. Т. 2 / редкол. С. В. Мочерний [та ін.] – К. : Академія, 2000. – С.814.
Конкурентоспроможність – ступінь можливості національних галузей економіки за вільного і справедливого ринку виготовляти товари та послуги, що відповідають вимогам як внутрішніх, так і зовнішніх ринків при одночасному зростанні реальних доходів найманих працівників.	Г. Куликов	Японский менеджмент и теория международной конкурентоспособности. – М. : Экономика, 2000. – С. 36
Конкурентоспроможність – це здатність країни підтримувати високі показники зростання та зайнятості протягом тривалого проміжку часу.	М. Портер, Д. Сакс, А. Варнер	Executive Summary: Current Competitiveness and Growth Competitiveness // The Global Competitiveness Report. – Oxford: Oxford University Press, 2000). – P.14.

Продовження дод. А

1	2	3
Конкурентоспроможність – реальна і потенційна можливість фірм за наявних умов проектувати, виготовляти та збувати товари, які за ціновими й неціновими характеристиками привабливіші для споживачів, ніж товари їхніх конкурентів.		Інститут менеджменту і розвитку (HMD) // World Competitiveness Year-book. – IMD, 2000. – Mode of access : www.imd.ch/wcy/ranking .
Конкурентоспроможність – здатність підтримувати частки ринків з одночасним збільшенням свого прибутку, покращувати соціальні стандарти та стандарти навколишнього середовища	К. Лигінер	Framework for the Evaluating // The Competitiveness of Countries Structural Change and Economic Dynamics. – 1998. – № 9. – P.160.
Усталена конкурентоспроможність країни – здатність оптимально реалізувати свої конкурентні переваги, орієнтуючись, зрештою, на постійне підвищення продуктивності праці.	Б. Губський	Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. – К., 1998. – С. 44.
Конкурентоспроможність країни – здатність в умовах вільної конкуренції виготовляти і реалізувати товари та послуги, що задовольняють вимоги світового ринку і підвищують добробут.	Н. Спиридонов	Международная конкуренция и пути повышения конкурентоспособности экономики России. – М. : Инфра – М, 1997. – С. 17.
Міжнародна конкурентність – це спроможність країни або фірми продавати свої товари.	М. Ерліх Дж. Хайн	The competitive Position of US Exporters. № 4. The Conference Board. – 1996. – № 101. – P.7.
Конкурентоспроможність країни – здатність господарства забезпечити збалансованість своїх зовнішніх пропорцій та уникнути тих обмежень, які зумовлюються зовнішньоекономічною сферою як здатністю країни самовільно здійснювати покращення своїх світогосподарських зв'язків	А. Філіпенко, С. Боринець, А. Вергун	Міжнародні економічні відносини. – К. : Либідь, 1992. – С. 72.

Складено згідно з підходом [95, с. 73–76]

Додаток Б

**Кластери України
(за станом на 31.12.2018 р.)**

Повне найменування юридичної особи та скорочене найменування у разі його наявності	Ідентифікаційний код юридичної особи	Місцезнаходження юридичної особи	Дані про перебування юридичної особи у процесі припинення / Дані про перебування юридичної особи у процесі провадження у справі про банкрутство, санації
1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД» (ГО «КЛАСТЕР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»)	40735969	65082 Одеська обл., місто Одеса, ВУЛИЦЯ ГОГОЛЯ, будинок 8	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «КЛАСТЕР ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОЛІГРАФІЇ» (ГС «КЛАСТЕР ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОЛІГРАФІЇ»)	40837890	79020 Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ ПІД ГОЛОСКОМ, будинок 27	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ «КЛАСТЕР» (ТОВ «НВО «КЛАСТЕР»)	33848075	99011 місто Севастополь, ВУЛ. ГОГОЛЯ, будинок 31	не перебуває у процесі припинення
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР-ПЛЮС» (ПП «КЛАСТЕР-ПЛЮС»)	33794837	08150 Київська обл., Києво-Святошинський	не перебуває у процесі припинення

Продовження дод. Б

1	2	3	4
		район, місто Боярка, ВУЛ. МОЛОДІЖНА, будинок 77, квартира 12	
ПОЛТАВСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБЛАСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР» (ТУР. КЛАСТЕР)	37185521	36021 Полтавська обл., місто Полтава, ВУЛИЦЯ КИЇВСЬКЕ ШОСЕ, будинок 60	не перебуває у процесі припинення
ПІДПРИЄМСТВО ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР «РАКЕТНО-КОСМІЧНА ТЕХНІКА» (ПГО ІТ КЛАСТЕР «РАКЕТНО-КОСМІЧНА ТЕХНІКА»)	37214175	49048 Дніпропетровська обл., місто Дніпро, ВУЛИЦЯ СОРОКОВОГО, будинок 7	не перебуває у процесі припинення
АСОЦІАЦІЯ "МІЖНАРОДНИЙ МІЖРЕГІОНАЛЬНИЙ АГРОПРОМИСЛОВИЙ КЛАСТЕР ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ «ІСТЕН ФУД ТЕКНОЛОДЖИС ПЛАС» (АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР І.ЕФ. ТЕК.+»)	38258354	74800 Херсонська обл., місто Каховка, ВУЛИЦЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКА, будинок 1 Б	не перебуває у процесі припинення
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР 2012» (ПП «КЛАСТЕР 2012»)	38529486	49000 Дніпропетровська обл., місто Дніпро, ВУЛИЦЯ ДЗЕРЖИНСЬКОГО, будинок 35-А, приміщення 2	не перебуває у процесі припинення

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СПІВТОВАРИСТВО ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАПОРІЖЖЯ «АЙСІТІ КЛАСТЕР ЗАПОРІЖЖЯ» (ГО «АЙСІТІ КЛАСТЕР ЗАПОРІЖЖЯ»)	40365603	69035 Запорізька обл., місто Запоріжжя, ВУЛИЦЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ, будинок 59, квартира 14	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ЯБЛУНЕВИЙ КЛАСТЕР «БУКОВИНА» (ЯБЛУНЕВИЙ КЛАСТЕР «БУКОВИНА»)	40350665	58029 Чернівецька обл., місто Чернівці, ВУЛИЦЯ ОРЛИКА ПИЛИПА, БУДИНОК 1 Е, ОФІС 1	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КИЇВ ІТ КЛАСТЕР» (ГО «КИЇВ ІТ КЛАСТЕР»)	40354696	02160 місто Київ, ВУЛИЦЯ КАУНАСЬКА, БУДИНОК 12, КВАРТИРА 19	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-Д» (ТОВ «КЛАСТЕР-Д»)	39936140	49000 Дніпропетровська обл., місто Дніпро, ВУЛИЦЯ КАРАВАЄВА, будинок 11	не перебуває у процесі припинення
АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР БУКОВИНСЬКИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ ЙОЗЕФА ШУМПЕТЕРА» (АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР БІТ»)	39992912	58000 Чернівецька обл., місто Чернівці, ВУЛИЦЯ ГОЛОВНА, будинок 122 А, офіс 401	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПЕРШИЙ АГРАРНИЙ КЛАСТЕР» (ГО «ПЕРШИЙ АГРАРНИЙ КЛАСТЕР»)	36819932	58000 Чернівецька обл., місто Чернівці, ВУЛ. КАЛІНІВСЬКА, будинок 13Б	не перебуває у процесі припинення

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР-ГРУП» (ПП «КЛАСТЕР-ГРУП»)	38172419	79034 Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ БУЙКА, будинок 2, офіс 603	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР» (ГО «ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР»)	39879896	76005, Івано-Франківська обл., місто Івано-Франківськ, ВУЛИЦЯ ЧОРНОВОЛА, будинок 125А, квартира 9	не перебуває у процесі припинення
АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КИЇВЩИНИ» (КЛАСТЕР ІРК)	40221145	08131 Київська обл., Києво-Святошинський район, село Софіївська Борщагівка, ВУЛИЦЯ ЛЕНІНА, будинок 15Б	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ КЛАСТЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»(ХАРКІВСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР)	39887790	61057 Харківська обл., місто Харків, ВУЛИЦЯ ПУШКІНСЬКА, будинок 32	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР» (ТОВ «НВП «КЛАСТЕР»)	30395029	49000 Дніпропетровська обл., місто Дніпро, ВУЛИЦЯ НАБЕРЕЖНА В. І.ЛЕНІНА, будинок 13-А, квартира 34	не перебуває у процесі припинення
ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР «КРАЇНА ДИТЯЧИХ МРІЙ» (ХОГО «КЛАСТЕР «КРАЇНА ДИТЯЧИХ МРІЙ»)	36329742	73000, Херсонська обл., місто Херсон, ВУЛИЦЯ КОТОВСЬКОГО, будинок 27	не перебуває у процесі припинення

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРО- БНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРКАСЬ- КОЇ ОБЛАСТІ (ЧЕРКАСЬКИЙ КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНИКІВ)	40423350	18029 Черкаська обл., місто Чер- каси, ВУЛИЦЯ 30 РОКІВ ПЕ- РЕМОГИ, буди- нок 22/1, кварти- ра 65	не перебуває у процесі припи- нення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕ- ЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬ- НІСТЮ «АЙТІ КЛАСТЕР АКАДЕМІЯ» (ТОВ «АЙТІ КЛАСТЕР АКАДЕМІЯ»)	41312620	76018 Івано- Франківська обл., місто Івано- Франківськ, село Микитинці, ВУ- ЛИЦЯ ДЗІВІН- СЬКОГО, буди- нок 29	не перебуває у процесі припи- нення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «АГРО-ЕКОЛОГО- РЕКРЕАЦІЙНИЙ КЛАС- ТЕР «ФРУМУШИКА- НОВА» У ТАРУТИНСЬ- КОМУ РАЙОНІ» (ГС «КЛАСТЕР «ФРУМУ- ШИКА-НОВА»)	41946907	68544 Одеська обл., Тарутинсь- кий район, сіль- рада Веселодо- линська, КОМ- ПЛЕКС БУДІ- ВЕЛЬ ТА СПО- РУД, будинок 1	не перебуває у процесі припи- нення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІ- ЗАЦІЯ «МАРІУПОЛЬСЬ- КИЙ АЙТІ КЛАСТЕР» (ГО «МАРІУПОЛЬСЬКИЙ АЙТІ КЛАСТЕР»)	41546795	87515 Донецька обл., місто Марі- уполь, ВУЛИЦЯ ІТАЛІЙСЬКА, будинок 136, ко- рпус А, офіс 502	не перебуває у процесі припи- нення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ІТ- КЛАСТЕР» (ГС "МИКОЛАЇВСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	41369661	54001 Миколаїв- ська обл., місто Миколаїв, ВУ- ЛИЦЯ ШЕВЧЕ- НКА, будинок 59-А, офіс 503	не перебуває у процесі припи- нення

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ «КЛАСТЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ» (ОСББ «КЛАСТЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»)	41414038	79037, Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ СТУДИНСЬКОГО, будинок 14	не перебуває у процесі припинення
АСОЦІАЦІЯ «КЛАСТЕР «ДЕРЕВООБРОБНА ІНДУСТРІЯ» (АСОЦІАЦІЯ "КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБКИ»)	42352821	79060 Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ НАУКОВА, будинок 7	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «РІВНЕ ІТ КЛАСТЕР» (ГС РІВНЕ «ІТ КЛАСТЕР»)	42504132	33022 Рівненська обл., місто Рівне, ВУЛИЦЯ КОСТРОМСЬКА, будинок 25	не перебуває у процесі припинення
ВІННИЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ГРОМАДСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «БУДІВЕЛЬНИЙ КЛАСТЕР» (ВОГО «БУДІВЕЛЬНИЙ КЛАСТЕР»)	33911576	21037 ВУЛИЦЯ ЗАБОЛОТНОГО, БУД. 11, КВ. 13, М. ВІННИЦЯ, ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ.	не перебуває у процесі припинення
СЛАВУТИЦЬКА МІСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР – СЛАВУТИЧ» (ГО «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР-СЛАВУТИЧ»)	26146468	07101 Київська обл., місто Славутич, ПРОСПЕКТ ДРУЖБИ НАРОДІВ, будинок 7	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-А» (ТОВ «КЛАСТЕР-А»)	36399762	94518 Луганська обл., місто Хрустальний, ПЛОЩА ТРОФИМОВА, будинок 1-Г, кімната 222	не перебуває у процесі припинення

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР БДЖІЛЬНИЦТВА "БДЖОЛА НЕ ЗНАЄ КОРДОНІВ» (ЗОГО «КЛАСТЕР БДЖІЛЬНИЦТВА «БДЖОЛА НЕ ЗНАЄ КОРДОНІВ»)	36968850	69007 Запорізька обл., місто Запоріжжя, ВУЛИЦЯ КУРОРТНА, будинок 69	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПЕРШИЙ КЛАСТЕР З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ» (ГО «ПЕРШИЙ КЛАСТЕР З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ»)	37596732	58000 Чернівецька обл., місто Чернівці, ВУЛИЦЯ КАЛІНІВСЬКА, будинок 13 Б	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР «ГІРСЬКИЙ» (ГО «ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР «ГІРСЬКИЙ»)	37597445	98465 Автономна Республіка Крим, Бахчисарайський район, село Холмівка, ВУЛИЦЯ 40 РОКІВ ПЕРЕМОГИ, будинок 21	не перебуває у процесі припинення
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР «СОРОЧІНСЬКИЙ ЯРМАРОК» (ПОГО «ІТ КЛАСТЕР «СОРОЧІНСЬКИЙ ЯРМАРОК»)	37126686	37645 Полтавська обл., Миргородський район, село Великі Сорочинці, ВУЛИЦЯ МИРГОРОДСЬКА, будинок 40-А	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-УКРМАШ» (ТОВ «КЛАСТЕР-УКРМАШ»)	37272303	50036 Дніпропетровська обл., місто Кривий Ріг, ВУЛИЦЯ МЕЛЕШКІНА, будинок 14А, кімната 804	не перебуває у процесі припинення

Продовження дод. Б

1	2	3	4
КЛАСТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНИХ ПРОМИСЛІВ «СУЗІР'Я» (КЛАСТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНИХ ПРОМИСЛІВ «СУЗІР'Я»)	26483303	76003 Івано-Франківська обл., місто Івано-Франківськ, ВУЛИЦЯ ЛЕРМОНТОВА, будинок 27	не перебуває у процесі припинення
ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ «ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНИЙ КООПЕРАТИВ «КЛАСТЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА БІЗНЕС ПОСЛУГ» (ОК «ЖБК «КЛАСТЕР ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА БІЗНЕС ПОСЛУГ»)	38965488	79037 Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ СТУДИНСЬКОГО, будинок 14	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЧЕРКАСИ ІТ КЛАСТЕР» (ГС «ЧЕРКАСИ ІТ КЛАСТЕР»)	39722663	18005 Черкаська обл., місто Черкаси, ВУЛИЦЯ ПАРИЗЬКОЇ КОМУНИ, будинок 7	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІТ-КЛАСТЕР ОДЕСИ» (ГО «ІТ-КЛАСТЕР ОДЕСИ»)	39982836	65125 Одеська обл., місто Одеса, ВУЛ. УСПЕНСЬКА, БУДИНОК 44, ПРИМІЩЕННЯ 504	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛАСТЕР» (ТОВ «ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛАСТЕР»)	40547310	04080 Місто Київ, ВУЛИЦЯ ОЛЕКСІЯ ТЕРЬОХІНА, будинок 8-А, офіс 6	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-С»	36729425	53700 Дніпропетровська обл., Широківський	не перебуває у процесі припинення

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. Б

1	2	3	4
(ТОВ «КЛАСТЕР-С»)		район, селище міського типу Широке, ВУЛИЦЯ ЛЕНІНА, будинок 104А	
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР ТАВРІЯ-ЛІДЕР» (ПП «КЛАСТЕР ТАВРІЯ-ЛІДЕР»)	36969147	72309 Запорізька обл., місто Мелітополь, ВУЛИЦЯ ШМІДТА, будинок 13	не перебуває у процесі припинення
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР» (ПП «КЛАСТЕР»)	31298804	81400 Львівська обл., місто Самбір, ВУЛИЦЯ КОТЛЯРЕВСЬКОГО, будинок 3, квартира 1	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-2014» (ТОВ «КЛАСТЕР-2014»)	39372345	61145 Харківська обл., місто Харків, ВУЛИЦЯ КОСМІЧНА, будинок 4	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛАСТЕР ТУРИЗМУ: МАЛЬОВНИЧА БЕРЕЖАНЩИНА» («КЛАСТЕР МАЛЬОВНИЧА БЕРЕЖАНЩИНА»)	35491900	47501 Тернопільська обл., місто Бережани, ПЛОЩА РИНОК, будинок 1	не перебуває у процесі припинення
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «КЛАСТЕР СЕТ» (ПП «КЛАСТЕР СЕТ»)	40317130	17500 Чернігівська обл., місто Прилуки, ВУЛИЦЯ ПИРЯТИНСЬКА, будинок 115	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «УКРАЇНСЬКИЙ ОРГАНІЧНИЙ КЛАСТЕР» (ГС «УКРАЇНСЬКИЙ ОРГАНІЧНИЙ КЛАСТЕР»)	41223557	22000 Вінницька обл., місто Хмільник, 1 ТРАВНЯ, будинок 11, квартира 58	не перебуває у процесі припинення

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР» (ГО "ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР»)	41515211	46002 Тернопільська обл., місто Тернопіль, ПРОСПЕКТ СТЕПАНА БАНДЕРИ, будинок 42, квартира 2	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ» (ГО «ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР»)	42234245	65029 Одеська обл., місто Одеса, ВУЛИЦЯ ГРАДОНАЧАЛЬНИЦЬКА, будинок 4	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР» (ГО «ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	42139351	29000 Хмельницька обл., місто Хмельницький, ВУЛИЦЯ СОБОРНА, будинок 57, офіс 18	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ВАТЕЛЬ КЛАСТЕР» (ТОВ «ВАТЕЛЬ КЛАСТЕР»)	41690699	03083 місто Київ, ПРОСПЕКТ НАУКИ, будинок 54-Б, квартира 138	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-У» (ТОВ «КЛАСТЕР-У»)	41857974	02094 місто Київ, ВУЛИЦЯ МАГНІТОГОРСЬКА, будинок 1 Б, офіс 212-А	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КОНОТОПСЬКИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КЛАСТЕР» (ГО «КОНОТОПСЬКИЙ ІТ-КЛАСТЕР»)	40820451	41615 Сумська обл., місто Конотоп, ВУЛИЦЯ МИКОЛИ АМОСОВА, будинок 4В	не перебуває у процесі припинення

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ОБ'ЄДНАННЯ КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ» («КЛАСТЕР ДЕРЕВООБРОБНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ»)	41257497	18001 Черкаська обл., місто Черкаси, ВУЛИЦЯ ХРЕЩАТИК, будинок 195, офіс 219	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР А» (ТОВ «КЛАСТЕР А»)	41160885	02140 місто Київ, ПРОСПЕКТ ПЕТРА ГРИГОРЕНКА, будинок 39-Б, офіс 22	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ДНІПРОВСЬКИЙ КОСМІЧНИЙ КЛАСТЕР» (ГС «ДНІПРОВСЬКИЙ КОСМІЧНИЙ КЛАСТЕР»)	42063508	49000 Дніпропетровська обл., місто Дніпро, ПРОСПЕКТ ГАГАРИНА, будинок 115, офіс 27	не перебуває у процесі припинення
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ «УКРАЇНСЬКИЙ КЛАСТЕР ВИРОБНИКІВ РАВЛИКІВ» (СОК «УКРАЇНСЬКИЙ КЛАСТЕР ВИРОБНИКІВ РАВЛИКІВ»)	42260406	46011 Тернопільська обл., місто Тернопіль, ПРОСПЕКТ СТЕПАНА БАНДЕРИ, будинок 50, офіс 3	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР Україна» (ТОВ «КЛАСТЕР Україна»)	41560389	08154 Київська обл., Києво-Святошинський район, місто Боярка, ВУЛИЦЯ БІЛОГОРОДСЬКА, будинок 51, корпус 5, квартира 64	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КЛАСТЕР «ІННОВЕЙШН ЕНЕРДЖИ» (ГС «ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КЛАСТЕР «ІННОВЕЙШН ЕНЕРДЖИ»)	41829209	43016 Волинська обл., місто Луцьк, ВУЛИЦЯ КОВЕЛЬСЬКА, будинок 2, офіс 3	не перебуває у процесі припинення

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ІТ ГАЛУЗІ ЧЕРНІГІВЩИНИ "ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР» («ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІТ КЛАСТЕР»)	41874707	14037 Чернігівська обл., місто Чернігів, ПРОСПЕКТ ПЕРЕМОГИ, будинок 129, офіс 501	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КЛАСТЕР ІНДУСТРІЇ МОДИ» (ГС «ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КЛАСТЕР ІНДУСТРІЇ МОДИ»)	42336071	79000 Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ ТОБИЛЕВИЧА, будинок 8	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІТ-КЛАСТЕР МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО» (ГО «ІТ-КЛАСТЕР ХМЕЛЬНИЦЬКОГО»)	42426458	29000 Хмельницька обл., місто Хмельницький, ВУЛИЦЯ ПОДІЛЬСЬКА, будинок 109	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІТ КЛАСТЕР «АЛЬФА» (ГО «ІТ КЛАСТЕР «АЛЬФА»)	42398274	87525 Донецька обл., місто Маріуполь, ПРОСПЕКТ БУДІВЕЛЬНИКІВ, будинок 69, квартира 8	не перебуває у процесі припинення
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ХАРКІВСЬКИЙ КЛАСТЕР ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ДИЗАЙНУ» (ГО «ХАРКІВСЬКИЙ КЛАСТЕР ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ДИЗАЙНУ»)	42308510	61166 Харківська обл., місто Харків, ВУЛИЦЯ ЛЯПУНОВА, будинок 7, квартира 110	не перебуває у процесі припинення
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «КЛАСТЕР-МС» (ТОВ «КЛАСТЕР-МС»)	42310577	79017 Львівська обл., місто Львів, ВУЛИЦЯ ЗЕЛЕНА, будинок 81	не перебуває у процесі припинення

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

Продовження дод. Б

1	2	3	4
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РІВНЕНСЬКИЙ КЛАСТЕР ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ» (ГО «РІВНЕНСЬКИЙ КЛАСТЕР ВДЕ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ»)	41094933	33028 Рівненська обл., місто Рівне, ВУЛИЦЯ В. ЧОРНОВОЛА, будинок 1	не перебуває у процесі припинення

Складено за матеріалами [46].

Реакція підприємства на зміну ситуації на ринку
[43, с. 185–188]

№ п/п	Динаміка ринкової рівноваги	Фактори пропозиції	Характер реакції підприємства
1.	2. Попит зріс; пропозиція зросла меншою мірою, ніж попит; обсяг продажів збільшився; ціна підвищилась.	3. 1. Перспективи підвищення рентабельності (пропозиція зростає з підвищенням рентабельності). 2. Наявність резерву виробничих потужностей (пропозиція зростає з збільшенням резерву). 3. Ціна факторів виробництва (пропозиція зростає з зниженням цін). 4. Інвестиційні можливості галузі (пропозиція зростає з збільшенням інвестиційних можливостей).	4. 1. Узгоджувати збільшення пропозиції з рівнем попиту, рівнем рентабельності продукції й ефективністю інвестицій. 2. Підтримувати конкурентоспроможність продукції (виробнича реакція). 1. Те, що у ситуації 1. 2. Посилити увагу до підвищення конкурентоспроможності продукції (<i>конкурентна реакція</i>). 1. Те, що у ситуації 2. 2. Оновити асортимент продукції (конкурентна та інноваційна реакція).
2.	Попит зріс; пропозиція зросла збалансовано зі зростанням попиту; обсяг продажів збільшився; ціна залишилась без змін.		
3.	Попит зріс; пропозиція зросла більшою мірою, ніж попит; обсяг продажів збільшився; ціна знизилась.		
4.	Попит зріс; пропозиція залишилась без змін; обсяг продажів і ціна зросли.		

**Міжнародна конкурентоспроможність країн
в умовах глобалізації**

<i>Продовження дод. В</i>			
1	2	3	4
5.	Попит зріс; пропозиція знизилась не так суттєво; обсяг продажів зріс меншою мірою, ніж у ситуації 4; ціна підвищилась більшою мірою, ніж в ситуації 4.	1. Деградація факторів виробництва галузі та відсутність у підприємств інвестиційних можливостей для їхнього розширення або підтримки. 2. Недооцінка ринку з боку підприємств галузі (вони переходять на інший ринок). 3. Зросли ціни факторів виробництва. 4. Відсутність маркетингової стратегії й повільна реакція на зміну попиту.	1. Не припускати подальшого зниження пропозиції. 2. Здійснити аналіз перспектив ринку і сформулювати свою стратегію. 3. Прискорити перехід на виробництво більш рентабельної (менш фондомісткої) продукції та залишитись на цьому ринку. 4. При недооцінці ринку з боку конкурентів скористатись ситуацією і збільшити свою частку на ньому.
6.	Попит зріс; пропозиція знизилась такою ж мірою; обсяг продажів не змінився; ціна підвищилась більшою мірою, ніж у ситуації 5.	1. Посилилась конкуренція підприємств на ринку. 2. Знизилась вартість факторів виробництва. 3. Збільшився резерв виробничих потужностей підприємств галузі.	1. Узгоджувати свої можливості в конкуренції на цьому ринку. 2. За необхідності поступово переходити на інший ринок.
7.	Попит зріс; пропозиція знизилась більш суттєво; обсяг продажів знизився; ціна підвищилась більшою мірою, ніж у ситуації 6.	1. Низький рівень конкуренції. 2. Стабільний стан ринку факторів виробництва. 3. Задоволеність підприємств галузі своїми доходами.	1. Залишатись на цьому ринку до зміни ситуації.
8.	Попит не змінився; пропозиція зросла; обсяг продажів збільшився; ціна знизилась.		
9.	Попит, пропозиція, обсяг продажів і ціна не змінилися.		

Продовження дод. В

	2	3	4
10.	Попит не змінився; пропозиція знизилась; обсяг продажів зменшився; ціна зросла.	Те саме, що у пп. 1, 2, 3 ситуацій 5, 6, 7.	Те саме, що у ситуаціях 5, 6, 7, але бути більш обережним з інвестуванням.
11.	Попит знизився; пропозиція зросла; обсяг продажів підвищився; ціна знизилась.	1. Переоцінка перспективності ринку (помилковий прогноз попиту) й уповільнена реакція на зниження попиту. 2. Збільшився резерв виробничих потужностей у результаті скорочення попиту на інших ринках. 3. Понижилась вартість факторів виробництва. 4. Посилення конкуренції підприємств (як наслідок дії факторів 1, 2, 3). 5. Закритий доступ на інші ринки.	1. Здійснити аналіз перспектив стабілізації зростання попиту. 2. При невеликих перспективах пропонуваного товару оновити продукцію конкурентна або інноваційна реакція. 3. Виходити на інші ринки поступово (ситуація 13), швидко (ситуація 12) або негайно (ситуація 11).
12.	Попит знизився; пропозиція зросла меншою мірою, ніж у ситуації 11; обсяг продажів не змінився; ціна знизилась меншою мірою, ніж у ситуації 11.		
13.	Попит знизився; пропозиція зросла меншою мірою, ніж у ситуації 12; обсяг продажів знизився; ціна знизилась меншою мірою, ніж у ситуації 12.		
14.	Попит знизився; пропозиція не змінилась; обсяг продажів зменшився; ціна підвищилась.	1. Некокурентоспроможність продукції галузі на даному ринку. 2. Відсутність перспектив стабілізації попиту.	1. Привести пропозицію у відповідність до попиту. 2. Виходити на інші ринки поступово (ситуація 17), швидко (ситуація 16) або негайно (ситуація 15).
15.	Попит знизився; пропозиція знизилась; обсяг продажів зменшився; ціна підвищилась.		
16.	Попит знизився; пропозиція знизилась меншою мірою, ніж у ситуації 15; обсяг продажів зменшився; ціна не змінилась.		3. Альтернатива п. 2: при виході багатьох підприємств з цього ринку закріпитись на ньому та зайняти лідируючі позиції у продажах.
17.	Попит знизився; пропозиція знизилась меншою мірою, ніж у ситуації 16; обсяг продажів зменшився; ціна знизилась.		

Механізм формування конкурентоспроможності компанії

ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ						
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ						
↓						
Галузевий аналіз ● аналіз наявних конкурентів; ● аналіз тенденційних конкурентів; ● аналіз появи товарів-замінників	Ситуаційний аналіз ● SWOT-аналіз; ● аналіз стратегічної позиції компанії; ● аналіз сегментів ринку; ● аналіз конкурентів; ● позиційно-аналіз	Управлінський конкурентний аналіз ● аналіз теми компанії та стратегії їх досягнення; ● аналіз організаційної структури ● аналіз процесів управління	Фінансово-економічний аналіз ● аналіз теми компанії та стратегії їх досягнення; ● аналіз організаційної структури; ● аналіз процесів управління;	Виробничий аналіз ● аналіз виробництва і реалізації продукції; ● аналіз використання виробничих технологій; ● аналіз потенціалу;	Аналіз кадрового потенціалу ● оцінювання трудового потенціалу працівників ● оцінювання індивідуального вкладу працівників ● оцінювання ефективності діяльності потенційних (майбутніх) керівників	Оцінювання бізнесу компанії ● ринкове оцінювання компанії; ● дохідне оцінювання компанії; ● оцінювання на основі аналізу активів

↑		
ОЦІНЮВАННЯ РЕАКЦІ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗМІНУ СИТУАЦІЇ НА РИНКУ		
↓		
Оцінювання конкурентної гнучкості компанії		
↓		
$B_{\sum \Sigma} = \sum_t \sum_r q_{t,r} P_{t,r} \quad Y_{\sum \Sigma} = \sum_j \sum_r q_{j,r} P_{j,r}$		
<p>де $B_{\sum \Sigma}$ – позитивний вплив; $Y_{\sum \Sigma}$ – негативний вплив; $q_{t,r}, q_{j,r}$ відповідно позитивний або негативний вплив t-ї або j-ї ймовірності на результати діяльності за r-м напрямком підвищення конкурентоспроможності підприємства; $P_{q_{t,r}}, P_{q_{j,r}}$ відповідно ймовірність появи t-ї можливості або j-ї загрози за r-м напрямком підвищення конкурентоспроможності підприємства.</p>		
↓		
Стратегія обізнаності (при незначних змінах)	Стратегія гнучкості (при середніх змінах)	Стратегія безпосередньої реакції (при значних змінах)

Наукове видання

*Брич В. Я.,
Охота В. І.*

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Монографія

Комп'ютерна верстка *Юрія Хомацького*

Дизайн обкладинки *Марії Юрків*

Підписано до друку 28.03.2019 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Ум. друк. арк. 12,32. Обл.-вид. арк. 14,51.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*